

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

MANTAS ULOZAS
MAGISTRANTŪROS DIENINIŲ STUDIJŲ VERSLO TEISĖS PROGRAMA
(STUDIJŲ PROGRAMOS KODAS 62401S105)

**ŽALOS, PADARYTOS NETINKAMOS KOKYBĖS PRODUKTU
AR PASLAUGA, ATLYGINIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė
doc. dr. Lina Novikoviene

Vilnius, 2010

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ŽALOS, PADARYTOS NETINKAMOS KOKYBĖS PRODUKTU AR PASLAUGA, ATLYGINIMO TEORINIAI PAGRINDAI IR NUOSTATOS	7
1.1. Prekių (paslaugų) sauga ir kokybė	7
1.2. Žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo vieta civilinės atsakomybės sistemoje	14
1.3. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykis žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo kontekste	21
1.3.1. Sutartinių teisinių santykių pažeidimo gynimo galimybės	21
1.3.2. Žala kaip deliktinės atsakomybės kilimo sąlyga	23
1.4. Atsakomybės už žalą, padarytą netinkamos kokybės produktu ar paslauga, skolininkai	28
2. TEISMŲ PRAKTIKA BYLOSE, SUSIJUSIOSE SU ŽALOS, PADARYTOS NETINKAMOS KOKYBĖS PRODUKTU AR PASLAUGA, ATLYGINIMU	35
2.1. Lietuvos teismų praktikos analizė	35
2.2. Europos Teisingumo Teismo praktikos analizė	43
3. ŽALOS, PADARYTOS NETINKAMOS KOKYBĖS PRODUKTU AR PASLAUGA, ATLYGINIMO TENDENCIJOS IR VYSTYMO SI PROGNOZĖS LIETUVOJE	51
IŠVADOS	58
PASIŪLYMAI	59
LITERATŪROS SĄRAŠAS	61
SANTRAUKA	66
SUMMARY	66

IVADAS

Nuolatiniai ir dinamiški pokyčiai visuomenės ekonominiame ir politiniame gyvenime turi didelę įtaką ir vienai iš teisinės atsakomybės rūšių - civilinei atsakomybei. Šis institutas, kuris gali būti apibūdinamas kaip turtinė prievolė, atsiradusi asmeniui, pažeidusiam kito asmens privatų interesą ir suteikianti galimybę reikalauti tos žalos atlyginimo¹, žinomas nuo senų laikų - užuomazgos matomos jau nuo XVIII a. pr. Kr. galiojusiame Mesopotanijos karaliaus Hamurapio teisyne². Istoriskai būdamas senesnis netgi už baudžiamąją atsakomybę³ civilinės atsakomybės institutas yra nuolatinėje vystymosi stadijoje – pokyčiai visuomenės santykiuose turi tiesioginę įtaką ir civilinės atsakomybės sampratai, sąlygoms, apimčiai. Šis institutas turi būti nuolatos tobulinamas, siekiant užtikrinti jo atitikimą tuo istoriniu laikotarpiu vyraujančiam ekonominiam, technologiniam išsivystymo lygiui ir asmenų tarpusavio santykiams.

Vienas iš tokio civilinės atsakomybės nuolatinio tobulinimo pavyzdžių – žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, institutas. Tai yra bandymas atsakyti į klausimą, kas turėtų prisiimti atsakomybę dėl nuostolių, kylančių dabartiniame moderniaame ir mechanizuotame masinės produkcijos pasaulyje⁴? Skirtingomis epochomis buvo pasirenkami įvairūs variantai, tačiau itin didelę įtaką šiam institutui turėjo spartus pramonės vystymasis XX a. pradžioje, kuris nors ir iškėlė naujų teisinių problemų⁵, tačiau tuo pačiu buvo ir postūmis pertvarkyti atitinkamo laikmečio realijų neatitinkančias teises normas ir pasirinkti gamintoją, kaip atsakingą už padarytą žalą asmenį. Be abejo, didelę įtaką šiam institutui turėjo ne tik minėtas pramonės vystymasis, bet ir pokyčiai valstybių tarpusavio bendradarbiavime, sąlygoti Europos Ekonominės bendrijos (toliau tekste – EEB) įkūrimo 1957 metais, o vėliau ir virsmo į Europos Sąjungą. Šio bendradarbiavimo rezultatas – 1985 metų liepos 25 d. EEB direktyva Nr. 85/374 „Dėl valstybių – Bendrijos narių – įstatymų ir kitokių aktų, reguliuojančių atsakomybę už defektyvius produktus, unifikavimo“⁶, nustačiusi pagrindines sąvokas, jų reikšmę, atsakomybės sąlygas, atleidimo nuo civilinės atsakomybės sąlygas ir kitus aktualius klausimus.

Temos aktualumas. Šiuolaikiniame pasaulyje kiekvieną dieną susiduriame su šimtais ar net tūkstančiais įvairių produktų, taip pat naudojamės dešimtimis skirtingų paslaugų. Per pastarąjį dešimtmetį įvykęs stulbinantis technologijų vystymasis taip pat padarė didžiulę įtaką

¹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. p. 178

² Maksimaitis M. Užsienio teisės istorija. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2002. p. 30-31

³ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. p. 43

⁴ Fairgrieve D.. Product liability in comparative perspective. Cambridge // Cambridge University Press, 2005. p. 155

⁵ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. p. 337

⁶ Directive 85/374/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the member states concerning liability for defective products // Official Journal. 1985 L 210/29.

mūsų kasdieniam gyvenimui. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad naudojami įvairūs produktai ir paslaugos gali būti pavojingi žmogaus turtui, sveikatai ar gyvybei. Intensyvios konkurencijos laikotarpiu ne visi gamintojai sugeba į rinką pateikti saugų produktą ar paslaugą; o tuo pačiu asmenys vis dažniau ir aktyviau imasi teisinių veiksmų siekdami gauti atlyginimą dėl žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga. Tą liudija ir nuolat augantis bylų skaičius Lietuvoje, kuriose nagrinėjami atvejais, susiję su žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimu⁷, taip pat didžiulių sumų nukentėjusiems priteisimas užsienio valstybėse⁸. Dėl praėjusiame amžiuje įvykusių didelių politinių, socialinių ir ekonominių pasikeitimų žmonės juos užklupusias nesėkmes priima ne kaip nesėkmę ar likimą, o ieško kaltų, kurie atlygintų patirtus nuostolius⁹ ir juos dažniausiai turi atlyginti produkto gamintojas ar paslaugos teikėjas. Dėl šių priežasčių yra itin svarbu tiek iš vartotojo pusės, tiek iš rinkoje dalyvaujančio verslo subjekto pusės suvokti ir išnagrinėti šiuo metu vyraujančią žalą, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo teoriją, pagrindines sąvokas, sąlygas, vyraujančią Lietuvos teismų ir Europos Sąjungos teismų praktiką, nes tik tokiu būdu galima objektyviai suvokti ir įvertinti situaciją, kurioje Lietuva yra šiuo metu ir ko galima laukti ateityje.

Temos naujumas. Nepaisant to, kad pagrindinis dokumentas, reglamentuojantis žalą, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimą, t.y. EEB direktyva Nr. 85/374 „Dėl valstybių – Bendrijos narių – įstatymų ir kitokių aktų, reguliuojančių atsakomybę už defektyvius produktus, unifikavimo“, buvo priimta daugiau nei prieš dvidešimt metų, ši tema nebuvo plačiai aptarta Lietuvos autorių. Iš Lietuvos mokslininkų bene išsamiausiai ir nuodugniausiai aktualius su mūsų nagrinėjama tema susijusius klausimus yra išnaginęjęs V.Mikelėnas¹⁰, taip pat D.Ambrasienė, E.Baranauskas, D.Bublienė ir kt.¹¹. Paminėtini ir tokie autoriai kaip A.Norkūnas¹², S.Selelionytė - Draukteinienė¹³. Iš užsienio autorių aktualius mūsų temai klausimus nagrinėjo D.Fairgrieve¹⁴, C. von Bar ir autorių kolektyvas^{15 16}, Busnelli, F.D.¹⁷.

⁷ I instancijose teismuose 2005 m. išnagrinėtos 46 bylos, 2006 m. išnagrinėtos 54 bylos, 2007 m. išnagrinėtos 63 bylos, 2008 m. - 80; Tiesa, statistika nėra tiksli, nes dalis bylų šiai kategorijai priskirta nepagrįstai.

<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/> Prisijungta 2009 12 03

⁸ Pvz. JAV teismas priteisė 25 metų autoavarijoje žuvusio vaikiną tėvams 11.000.000 USD iš automobilio, kuriuo važiavo žuvusysis gamintojo, nes nustatyta, kad automobiliui apsvirtus saugos diržas buvo nekokybiškas ir tinkamai neapsaugojo žuvusiojo

<http://injurylaw.labovick.com/2008/02/articles/product-liability/mitsubishi-product-liability-case-receives-11-million-verdict/> Prisijungta 2009 12 03

⁹ Spuhler J. Liability and liability insurance: yesterday – today – tomorrow // Swiss Re, 2001, http://www.swissre.com/resources/78696680455c45f5b736bf80a45d76a0-Haftpf_und_Haftpf-Vers_en.pdf; p. 5

¹⁰ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.

¹¹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.

¹² Algis Norkūnas. Vartotojų teisių dėl žalos, padarytos nekokybiškais produktais, gynimo pokyčiai Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą // Jurisprudencija, 2 2006 (80); 73–79

¹³ Norkūnas A., Selelionytė – Draukteinienė S. Civilinės atsakomybės praktikumas (Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2008

¹⁴ Fairgrieve, D. Product liability in comparative perspective // Cambridge : Cambridge University Press, 2005

Aktualūs yra ir vienos iš didžiausių pasaulio draudimo kompanijų, Šveicarijos įmonės „Swiss Re“ leidžiami teisiniai leidiniai¹⁸ ir „Global legal group“ surenkami įvairių šalių teisinių sistemų analizė¹⁹. Taip pat žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslaugos, atlyginimo klausimai yra nagrinėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Europos Teisingumo Teismo praktikoje.

Tyrimo tikslas: atskleidus žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, instituto vietą civilinės atsakomybės sistemoje, pagrindinių sąvokų prasmę, išanalizavus ir įvertinus Lietuvos teismų ir Europos Teisingumo Teismo praktiką bylose, susijusiose su nagrinėjama tema, nustatyti probleminius klausimus ir atlikti Lietuvoje susiformavusios žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo teorijos ir praktikos analizę, nustatyti ir įvertinti esančias tendencijas ir galimas vystymosi kryptis.

Tyrimo uždaviniai. Siekdami užsibrėžto tikslo keliame šiuos uždavinius:

1. Atskleisti žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo instituto vietą civilinės atsakomybės sistemoje, pagrindines sąvokas, probleminius klausimus;
2. Išanalizuoti pagrindinius Lietuvos ir Europos Sąjungos teisės aktus, reglamentuojančius žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimą, jų taikymą ir praktinę reikšmę;
3. Įvertinti ir išnagrinėti Lietuvos teismų ir Europos Teisingumo Teismo praktiką bylose, susijusiose su netinkamos kokybės produktu ar paslauga padarytos žalos atlyginimu;
4. Atlikti Lietuvoje susiformavusios žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo teorijos ir praktikos analizę, nustatyti esančias tendencijas ir galimas vystymosi kryptis;

Hipotezė: žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo instituto teisinis reglamentavimas ir praktinis taikymas užtikrina simbiozę tarp tinkamo vartotojų teisių gynimo ir verslo subjektų interesų.

¹⁵ Bar, Christian von. The limits of liability : keeping the floodgates shut // The Hague London Boston (Mass.) : Kluwer Law International, 1996

¹⁶ Bar, Christian von. The limits of expanding liability : eight fundamental cases in a comparative perspective // The Hague London Boston (Mass.) : Kluwer Law International, 1998

¹⁷ Busnelli, Francesco Donato. Unification of tort law: strict liability. // The Hague; London; New York: Kluwer Law International, 2002

¹⁸ Product liability for US exports // Swiss Re, 1999

http://www.swissre.com/resources/0bc0e280455c7e56ba9c8a80a45d76a0-productsus_eng.Paras.0005.File.pdf
Prisijungta 2009 12 03

¹⁹ An international comparative legal guide to: Product liability 2008 // Global legal group, http://www.iclg.co.uk/index.php?area=4&kh_publications_id=82 Prisijungta 2009 12 03

Tyrimo objektas: atsižvelgiant į tikslą, pagrindinis tyrimo objektas yra netinkamos kokybės produktu ar paslauga padarytos žalos atlyginimas.

Tyrimo dalykas. Šiame darbe pagrindinis dėmesys skiriamas deliktinei atsakomybei, kylančiai dėl nekokybiško produkto ar paslaugos padarytos žalos, bendrais bruožais apžvelgiant ir sutartinės atsakomybės sąlygas.

Tyrimo metodai. Šiame darbe naudojami ir derinami analitinis, lyginamasis, dokumentų analizės, loginio tyrimo interpretacijos metodai.

Darbo struktūra. Darbą sudarys trys skyriai. Pirmame skyriuje bus nagrinėjama žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo samprata, pagrindai, pagrindinės sąvokos, šio instituto vieta civilinės atsakomybės teisės sistemoje, atliekama pagrindinių nacionalinių ir Europos Sąjungos teisės aktų analizė, išnagrinėjami kylantys probleminiai klausimai. Antrame skyriuje pagrindinis dėmesys bus skiriamas Lietuvos teismų ir Europos Teisingumo Teismo praktikai bylose, susijusiose su žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimu, šių bylų teisiniu ir praktiniu įvertinimu. Trečiame skyriuje įvertinama Lietuvoje susiformavusios žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo tendencijas ir vystymosi kryptis ateityje.

1. ŽALOS, PADARYTOS NETINKAMOS KOKYBĖS PRODUKTU AR PASLAUGA, ATLYGINIMO TEORINIAI PAGRINDAI IR NUOSTATOS

Pagrindinis nacionalinis teisės aktas, aktualus nagrinėjant žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimą yra Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso²⁰ 6.292 – 6.300 straipsniai²¹ (toliau – LR CK ir str., d.). Taip pat svarbūs yra ir Vartotojų teisių apsaugos įstatymas²², Produktų saugos įstatymas²³ bei Europos Sąjungos teisės aktai ir dokumentai, kurie tiriami atskleidžiant žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo instituto vietą civilinės atsakomybės sistemoje. Siekiant tinkamai išanalizuoti šiuos aktus, reikia išsiaiškinti pagrindinių sąvokų reikšmes. Pagrindinės sąvokos, kurios bus nagrinėjamos, yra: žala, nuostoliai; produktas, maisto produktas, ne maisto produktas, paslauga; kokybė, netinkama kokybė, saugaus gaminio samprata; gamintojas, importuotojas, platintojas, paslaugos teikėjas – visos šios sąvokos yra aktualios siekiant atskleisti nagrinėjamos temos pagrindines sąlygas, bruožus, specifiką, probleminius klausimus ir vietą civilinės atsakomybės sistemoje.

1.1. Prekių (paslaugų) sauga ir kokybė

Produktas ir paslauga. Tai vienos iš pagrindinių sąvokų šio darbo apimtyje. Neatlikus šių sąvokų analizės, nėra galimybės tiksliai suvokti dėl kokių būtent produktų ir paslaugų padaryta žala yra atlyginama. Produkto sąvoka pateikiama LR CK 6.293 str. 1d. – tai kiekvienas kilnojamas daiktas (turtas), įskaitant pirminius žemės ūkio produktus ir žvėrieną (paukštieną), taip pat kilnojamąjį daiktą (turtą), kuris įeina į kitą kilnojamąjį ar nekilnojamąjį daiktą. Produktu laikoma ir elektros energija. LR CK 6.293 straipsnio 2 d. pateikiama ir paslaugos sąvoka – tai veikla, kuria tenkinamas konkretus materialus ar nematerialus vartotojo poreikis, išskyrus sveikatos priežiūros, teisinės, švietimo, šiluminės energijos, dujų, vandens tiekimo, nuotėkų šalinimo ir transporto paslaugas. Minėtos paslaugos eliminuotos iš šios instituto apimties, nes tai reglamentuoja kiti teisės aktai²⁴. Esminis bruožas, išskiriantis žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimą yra tai, jog produktas (paslauga) turi būti įsigijami vartojimo, o ne verslo tikslais (LR CK 6.292 str. 5d.). Jeigu produktas (paslauga) įsigijamas

²⁰ Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis Kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 -2262.

²¹ Civilinio kodekso 1.3, 2.55, 2.61, 2.72, 2.79, 2.112, 2.152, 2.160, 2.167, 4.176, 6.292, 6.298, 6.299, 6.747, 6.748, 6.751, 6.753 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 72-2495

²² Vartotojų teisių gynimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2007, Nr. 12-488

²³ Produktų saugos įstatymo 1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 21, 23, 24, 25 straipsnių, ketvirtojo skirsnio pavadinimo pakeitimo bei įstatymo papildymo priedu ĮSTATYMAS // Valstybės žinios, 2004, Nr. 25-757

²⁴ Pvz. sveikatos paslaugų teikimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 56 – 2225)

verslo tikslais, turi būti taikomos kitos atitinkamos teisės normos (pvz. siekiant nustatyti tinkamą atsakovą turi būti taikomos Pirkimo – pardavimo normos, LR CK XXIII skyrius).

Produktų saugos ir Vartotojų teisių apsaugos įstatymuose pateikiamos sąvokos yra platesnės ir ne tokios apibrėžtos, kaip numatyta LR CK. Sąvoka produktas pagal Produktų saugos įstatymą apibrėžiama kaip gaminys arba paslauga (2 str. 1d.). To paties straipsnio 3 d. ir 4 d. teigia, kad gaminys – kiekvienas gaminys, taip pat ir naudojamas teikiant paslaugas, skirtas vartotojams, ar gali būti jų vartojamas ir teikiamas už atlyginimą ar be jokio atlyginimo, kai vykdoma komercinė veikla, nepaisant to, ar gaminys naujas, naudotas, perdirbtas, o paslauga – paslaugos teikėjo veiklos rezultatas, kai vykdomas paslaugos teikėjo ir užsakovo sandoris, įskaitant centralizuotą geriamojo vandens, dujų, šilumos ir elektros energijos tiekimą. Beje, paslaugos sąvoka pagal LR CK 6.293 str. šiuos sandorius (centralizuotą geriamojo vandens, dujų, šilumos ir elektros energijos tiekimą) eliminuoja iš žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlygimo ribų, taigi Produktų saugos įstatymo ribos yra platesnės. Vartotojų teisių apsaugos įstatymas nepateikia produkto sąvokos, tačiau yra pateikiama prekės sąvoka, kurią šiuo atveju galime prilyginti produkto sąvokai, – bet koks kilnojamasis turtas (daiktas), parduodamas arba siūlomas parduoti vartotojams (5 straipsnis). Taigi matome, kad lyginant su LR CK 6.293 str. įtvirtina sąvoka, šiame įstatyme nėra minimi kilnojami daiktai, kurie įeina į nekilnojamąjį turtą, tačiau atsižvelgiant į atliekamą sisteminę teisės aktų analizę ir faktą, jog įstatymo leidėjo tikslas buvo eliminuoti nekilnojamo turto objektus, manytina, kad minėta įstatymo nuostata turėtų apimti ir kilnojamuosius daiktus, įeinančius į nekilnojamą turtą. Paslaugos sąvoka pateikiama 6 str. – bet kokios veiklos rezultatas, kuriuo siūloma tenkinti ar tenkinamas konkretus vartotojo poreikis. Apibrėžimas yra ganėtinai platus, nenumato jokių išimčių dėl jo taikymo apimties.

Vienas iš galimų produkto klasifikavimo pagrindų yra skirstymas į maisto ir ne maisto produktus. Maisto įstatymo²⁵ 2 str. 1d. pateikia maisto sąvoką, ją nukreipdama į 2002 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 178/2002²⁶ - tai medžiaga arba produktas, perdirbtas, perdirbtas iš dalies arba neperdirbtas, kurį žmogus nuris arba pagrįstai tikimasi, kad nuris. Maistas – tai ir vanduo, gėrimas, kramtomoji guma, ar kuri nors kita medžiaga, įskaitant vandenį, apgalvotai įdėta į maistą jį gaminant, ruošiant ar apdorojant. Ne maisto produktų sąvoka teisės aktuose nėra pateikiama, todėl galima teigti, kad ne maisto produktai apima visus produktus, kurių neapima maisto produktų sąvoka.

²⁵ Maisto įstatymas // Valstybės žinios, 2005-12-03 Nr.142-5107

²⁶ Šis reglamentas vėliau buvo keičiamas, paskutinė redakcija 2008 m. kovo 4 d. reglamentas (EB) Nr. 202/2008, iš dalies keičiantis Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 178/2002 dėl Europos maisto saugos tarnybos mokslinių grupių skaičiaus ir pavadinimų

Kokybė, netinkama kokybė. Šios sąvokos taip pat yra labai svarbios, siekiant tinkamai suvokti, kokiais konkrečiais produktais ar paslaugomis padaryta žala yra atlyginama nagrinėjamo instituto atžvilgiu. Taigi atlyginama yra tik tokia žala, kurią sąlygojo netinkamos kokybės produktas ar paslauga. Visi produktai (gaminiai) turi atitikti kokybės ir saugumo reikalavimus – nesilaikant šių reikalavimų, galimi vartotojų teisių pažeidimai už kuriuos prekių gamintojai, platintojai, ir paslaugų teikėjai privalo atsakyti teisės aktų nustatyta tvarka. Kokia kokybė yra laikoma tinkama? Gaminys laikoma kokybišku, jeigu jis atitinka konkrečių gaminių kokybę nustatančių dokumentų reikalavimus ir yra tinkamas naudoti tam, kam jis paprastai naudojamas²⁷. Tinkamos kokybės paslauga vadinama tokia paslauga, kurios savybės nėra blogesnės, nei numatyta paslaugai taikomame techniniame reglamente ar paslaugų teikimo sutartyje²⁸. Taigi, tinkama produkto (paslaugos) kokybė yra tokia, kuri atitinka teisės aktuose nustatytus reikalavimus ir nedaro žalos vartotojų sveikatai, gyvybei ar turtui. Prekės ar paslaugos nekokybiškumas kartu reiškia, kad gamintojo veikla yra neteisėta²⁹. Ar produktas (paslauga) yra tinkamos kokybės, galima išsiaiškinti analizuojant požymius, pagal kuriuos jis pripažįstamas netinkamos kokybės. LR CK 6.924 str. pateikia netinkamos kokybės sampratą – produktas (paslauga) yra netinkamos kokybės, jeigu jis neatitinka saugos reikalavimų, kurių protingai gali tikėtis vartotojas. Taip pat pateikiamos gairės, į kurias atsižvelgiant turi būti nustatyta, ar kokybė yra tinkama:

- a) 6.294 str. 1 d. nurodoma aplinkybė – atsižvelgimas į produkto (paslaugų) savybes (reklamą). Įstatymų leidėjas šia dalimi įtvirtino sąlygą, kad produktas savo specifiniais bruožais, savybėmis, kurios nurodytos jos aprašyme (etiketėje, instrukcijoje, reklamoje), turi pateikti tikrovę atitinkančius faktus ir nesudaryti pakankamo pagrindo vartotojui suvokti produkto (paslaugos) taikymo galimybes, kurios netinkamai naudojamos gali sukelti vartotojui žalą.
- b) Produktus (paslaugas) turi būti galima naudoti tam, kam tikimasi jį naudoti (LR CK 6.294 str. 2 d.). Turi būti užtikrinamos pakankamos produkto (paslaugos) savybės, leidžiančios atlikti konkrečias funkcijas, kurioms produktas (paslauga) yra skirtas.
- c) Nagrinėjant ar produktas (paslaugos) yra tinkamos ar netinkamos kokybės turi būti atsižvelgiama ir į laiką, kai produktas (paslaugos) buvo išleista į apyvartą (LR CK 6.294 str. 3 d.) – išleidimo metu produktas (paslauga) turi atitikti galiojančius teisės aktus,

²⁷ Pvz. visi Lietuvoje gaminami tekstilės gaminiai turi atitikti Lietuvos higienos normą HN 36:2002 „Draudžiamos ir ribojamos medžiagos“ reikalavimus, kuriais yra reglamentuojamas kenksmingų cheminių medžiagų naudojimas tekstilės medžiagose.

²⁸ Pvz. dėl automobilių remonto tvarkos – Dėl Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2004 m. kovo 31 d. įsakymo Nr. 4-97 „Dėl automobilių remonto paslaugų teikimo tvarkos ir naudotų automobilių sudėtinųjų dalių tinkamumo toliau vartoti ir realizavimo tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo.

²⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Kn. 6: Prievolių teisė. T.1. / V.Mikelėnas ; p. 406

tačiau jeigu vėliau teisės aktai pasikeičia ir numato aukštesnius kokybės reikalavimus, anksčiau išleisto produkto kokybės nustatymui bus taikomi jo išleidimo metu galioję teisės aktai. Tai yra itin aktualu šiuolaikiniame greitai besikeičiančiame pasaulyje, kai naujos technologijos vystosi sparčiai ir tuo pačiu greitai gali keistis ir reikalavimai joms. Taigi prieš metus į apyvartą pagal egzistuojančius teisės aktus išleistas produktas gali jau nebeatitikti naujai galiojančių teisės aktų reikalavimų ir būtų nepagrįsta vien dėl šios priežasties jį pripažinti netinkamos kokybės. Produktas negali būti tinkamas naudoti neribotą laiką, todėl LR CK 6.336 str. numatytas daiktų tinkamumo naudoti terminas. Tai yra terminas, kuriam suėjus laikoma, kad prekė visiškai arba iš dalies nebetinka naudoti (vartoti) pagal paskirtį, t.y. prekės savybės yra arba gali būti blogesnės, nei nustatyta tai prekei taikomame techniniame reglamente ir (ar) gamintojo deklaruojamame norminiame dokumente, ir kurių vartotojas galėjo tikėtis iki šio termino pabaigos. Apskritai galimybė pareikšti ieškinį yra ribojama 10 (dešimt) metų nuo jo išleidimo į apyvartą (LR CK 6.300 str. 2 d.).

- d) LR CK 6.294 str. 4 d. numato produkto (paslaugos) konstrukcinius, receptinius ir kitokius trūkumus kaip vieną iš gairių vertinant tinkamos ar netinkamos kokybės faktą. Pats produktas (paslauga) gamintojo gali būti laikomas tinkamos kokybės, nes atitinka visus gamintojo brėžinius, receptus ir pan., tačiau šiuo atveju žalą gali sąlygoti pats nekokybiškas konstrukcijos pagrindas, t.y. receptas, brėžinys ar kitas pagrindas pagal kurį buvo kurtas produktas (paslaugos), ir šis netinkamas pagrindas taip pat būtų laikomas netinkamos paties produkto (paslaugos) kokybės įrodymu.
- e) Taip pat reikėtų atsižvelgti ir į kitas aplinkybes (LR CK 6.294 str. 1d. 5 p.). Ši nuostata įtvirtina nebaigtinį netinkamos kokybės aplinkybių nustatymą. Atsižvelgiant į itin didelę parduodamų produktų ir teikiamų paslaugų įvairovę, tai yra logiškas sprendimas, nes labai realios yra situacijos, kurios gali nepatekti į išdėstytų aplinkybių sritį, tačiau žala padaryta ir ji turėtų būti atlyginta.

Tačiau netinkamos kokybės įrodymu negali būti laikomas faktas, kad vėliau į apyvartą buvo išleistas geresnis produktas (LR CK 6.284 str. 2 d.). Ši nuostata galioja tiek kai produktą išleidžia tas pats gamintojas, tiek jo konkurentas, t.y. kitas apyvartoje dalyvaujantis verslo subjektas. Produktams (paslaugoms) iškeltų naujų, didesnių reikalavimų negalima taikyti, iki jie nustatomi pagamintoms ir į apyvartą išleistoms prekėms³⁰. Taip užtikrinama ir galimybė skatinti technologinį progresą, nuolatinį produktų tobulėjimą, nebijant, kad geresnės kokybės produkto pasirodymas gali sąlygoti nuostolius vien dėl to, kad jis savo savybėmis pranoksta prieš tai

³⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Kn. 6: Prievolių teisė. T.1. / V.Mikelėnas ; p. 407

egzistavusį produktą. Tačiau reikėtų prisiminti, kad bet kuriuo atveju produktas turi atitikti tuo metu galiojančius teisės aktų reikalavimus.

Taigi būtų galima išskirti tokius netinkamos daikto kokybės požymius:

- a) pirma, daiktas yra netinkamos kokybės, jeigu jis neatitinka teisės aktų nustatytų reikalavimų dėl daikto saugumo, t.y. tokiu atveju daiktas yra nesaugus, kartu toks daiktas yra netinkamos kokybės.
- b) Antra, daiktas yra netinkamos kokybės, jeigu jo savybės neatitinka pirkimo – pardavimo sutarties sąlygų, t.y.:
 - 1) daiktas turi atitikti konkrečių gaminių kokybę nustatančių teisės aktų reikalavimus;
 - 2) daiktas tinka naudoti tam, kam paprastai tokios rūšies daiktai yra naudojami. Jei pirkėjas nurodo pardavėjui tikslą, kuriam jis perka daiktą, pardavėjas privalo perduoti daiktu tokios kokybės, kad jie tiktų vartotojo nurodytam konkrečiam tikslui;
 - 3) prekė neatitinka kokybinių rodiklių, kurių galima tikėtis atsižvelgiant į prekės gamintojo, jo atstovo ar pardavėjo viešai paskelbtus pareiškimus dėl prekės kokybės;

Saugus gaminys ir saugi paslauga. Šios sąvokos nėra apibrėžiamos LR CK, tačiau jų aktualumas pasireiškia nagrinėjant klausimus dėl netinkamos kokybės gaminio ar paslaugos. Akivaizdu, jog jeigu produktas ar paslauga yra saugūs, tai jie turėtų būti kokybiški ir nekelti grėsmės vartotojams, tuo pačiu neturėtų kilti žala ir atsakomybė gamintojui ar paslaugos teikėjui. Šios sąvokos yra pateikiamos Produktų saugos įstatyme, kurio 5 str. nurodoma, kad saugiu gaminiu laikomas bet koks gaminys, kurio naudojimas įprastomis, gamintojo nustatytomis ar galimomis iš anksto pagrįstai numatyti vartojimo sąlygomis, įskaitant ilgalaikį naudojimą, taip pat surinkimo, įrengimo bei priežiūros naudojant reikalavimus, nesukelia jokios rizikos arba kelia vartotojų gyvybei ir sveikatai tik minimalią riziką, kuri yra suderinama su gaminio vartojimu ir laikoma priimtina bei atitinkančia aukštą vartotojų saugos ir sveikatos apsaugos lygį, ypač atkreipiant dėmesį į:

- a) gaminio parametrus, jo sandarą, pakuotę, surinkimo ir naudojimo tvarką, priežiūrą naudojant;
- b) poveikį kitiems gaminiams, jei yra pagrindas numatyti, kad jis bus naudojamas su kitais gaminiais;
- c) gaminio pateikimą vartotojui, ženklumą, įspėjimus, užrašus ant gaminio ar pakuotės, naudojimo ir sunaikinimo po naudojimo instrukciją ir kitą gamintojo pateikiamą informaciją;

d) vartotojų grupes, ypač vaikus ir pagyvenusius žmones, kuriems gaminio vartojimas gali sukelti didesnę riziką.

Pareiga įvertinti, ar produktas yra saugus, tenka valstybės institucijoms, o jeigu šios negali to įvertinti, turi būti atliekama valstybinė produktų saugos ekspertizė. Tačiau faktas, kad buvo atlikta produkto ekspertizė, tačiau produktas vis tiek padarė žala vartotojo turtui, sveikatai ar gyvybei, negali būti laikomas automatiškai atleidžiančiu gamintoją nuo atsakomybės. Institucijos, turinčios įgaliojimas atlikti produktų saugos ekspertizę yra Valstybinė maisto veterinarijos tarnyba – atsakinga už maisto produktų kontrolę; Valstybinė ne maisto produktų inspekcija prie Ūkio ministerijos – atsakinga už ne maisto produktų ir paslaugų kontrolę.

Kalbant apie bendrą gaminių saugumą, taip pat reikėtų paminėti ir RAPEX (greitojo apsikaitimo informacija sistema) – tai keitimasis informacija su Europos Komisija ir Europos Sąjungos valstybėmis narėmis apie vidaus rinkoje esančius nesaugius ir pavojingus vartotojų sveikatai gaminius ir produktus. Ši sistema buvo įteisinta 1992 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 92/59/EEB dėl bendro gaminių saugumo³¹, kurios priede išdėstyta detali minėtos sistemos veikimo procedūra. Pati sistema susidėjo iš dviejų dalių: apsikaitimo informacija dėl nesaugių maisto produktų ir ne maisto produktų. Pagrindinis sistemos tikslas – vartotojų apsauga, laiku iš rinkos pašalinant nesaugų produktą. Tai yra pasiekama veikiant tokiu principu – Europos Sąjungos valstybių kontrolės institucijoms nustačius, kad rinkoje yra nesaugus gaminy, informacija perduodama į Europos Komisijos duomenų bazę ir yra pranešama apie nesaugų gaminių kitoms Europos Sąjungos valstybėms, kad jos galėtų pritaikyti gaminiui, jeigu jis parduodamas atitinkamos šalies rinkoje, rinkos ribojimo priemones. Tokiu būdu yra užkertamas kelias galimiems nelaimingiems atsitikimams dėl nesaugių produktų, taigi vykdoma prevencinė funkcija. Pagal 1992 m. Bendrosios gaminių saugos direktyvą anksčiau galiojusios sistemos taikymas buvo siauresnis. Situacija kiek pasikeitė, kai buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gruodžio 3 d. direktyva 2001/95/EB dėl bendrosios gaminių saugos³². Iki šios direktyvos buvo pranešama tik apie veiksmus, kurių ėmėsi valstybės institucijos (dabar – ir apie pačių gamintojų sprendimus), tik dėl gaminių, konkrečiai skirtų vartotojams (dabar ir apie tuos, kurie gali būti vartotojų naudojami, nors jiems nėra skirti), tik kai pavojus rimtas ir labai skubus (dabar nebeapsiribojama labai skubiu pavojumi, nes, pavyzdžiui, tam tikrų medžiagų keliamas pavojus gali pasireikšti tik po daugelio metų). Valstybės narės įpareigojamos skatinti gamintojus informuoti valstybės institucijas apie veiksmus, kurių jie

³¹ 1992 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 92/59/EEB dėl bendro gaminių saugumo // Europos Sąjungos oficialus leidinys L 228

³² 2001 m. gruodžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/95/EB dėl bendros gaminių saugos // Europos Sąjungos oficialus leidinys L 11/4

ėmėsi norėdami produktą pašalinti iš rinkos ar atsiimti iš vartotojų ir pasirūpinti, kad pastariesiems apie šias jų pareigas ir jų praktinį įvykdymą būtų žinoma.

Pačios 2001 m. gruodžio 3 d. direktyvos 2001/95/EB dėl bendros gaminių saugos pagrindinis tikslas – užtikrinti, kad į rinką patiekiami produktai būtų saugūs (1 str.), o direktyvos nuostatos taikomos tais atvejais, kai Bendrijos taisyklėse nėra numatyta jokių atitinkamų produktų saugą reglamentuojančių konkrečių nuostatų (2 str.). Direktyva netaikoma gamybos įrankiams, gamybos priemonėms ir kitiems produktams, kurie yra naudojami tik prekyboje ar versle. Taigi direktyva apima tik tuos produktus, kurie yra naudojami vartotojų jų asmeniniams, buitiniams poreikiams tenkinti. Šioje direktyvoje numatytos nuostatos ir sąvokos buvo perkeltos į Produktų saugos įstatymą, kuris yra analizuojamas šiame darbe, todėl atskirai apžvelgiamos jos nebus.

Svarbi yra ir RASFF - skubiųjų pranešimų apie pavojingus maisto produktus ir pašarus, tiekiamus į rinką, sistema. Ši sistema įtvirtinta 2002 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 178/2002 dėl maisto įstatymo pagrindinių principų ir reikalavimų nustatymo, Europos maisto saugos institucijos įsteigimo ir maisto saugos procedūrų ir principų nustatymo³³ ir įpareigoja kompetentingas Europos Sąjungos keistis informacija apie pavojingus maisto produktus ir pašarus. Lietuvoje atsakinga institucija yra Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, kuri yra įpareigota, turėdama informacijos apie maisto ar pašarų keliamą tiesioginį arba netiesioginį pavojų žmonių sveikatai, perduoti šią informaciją, kartu su atitinkamais duomenimis, RASFF sistema perduoti Europos Komisijai, o pastaroji ir kitoms šalims narėms.

Šios abi sistemos (RASFF ir RAPEX) padeda valstybinėms institucijoms įgyvendinti informacines ir prevencines funkcijas, tuo ne tik užtikrinamos aukštą vartotojų apsaugos lygį, bet ir netiesiogiai padėdamos verslo subjektams. Netiesioginė pagalba verslo subjektams pasireiškia vykdant prevencinę funkciją – funkcionuojant bendrai Europos Sąjungos rinkai įprasta, kad vieno gamintojo produktai yra parduodami daugelyje šalių narių, tuo pačiu ir asmenų ratas, kurie gali patirti žalą dėl parduoto nekokybiško produkto, yra labai platus. Nustačius nekokybišką produktą vienoje šalyje ir išsiuntus šią informaciją naudojamų sistemų pagalba kitų šalių narių atsakingoms institucijoms, užkertamas kelias galimai dideliems nuostoliams, kuriuos verslo subjektas patirtų, jeigu produktas būtų rinkoje ir padarytų žalos vartotojams. Be abejo, šalindamas nesaugų produktą iš rinkos, verslo subjektas taip pat patiria nuostolių, tačiau jie yra mažesni negu galintys kilti nuostoliai dėl žalos vartotojų sveikatai ar gyvybei.

Produktų saugos įstatyme taip pat pateikiama ir saugios paslaugos sąvoka – kiekviena paslauga, kuri teikiama laikantis numatytų sąlygų, ir nepažeidžiant teisės aktuose paslaugai

³³ 2002 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 178/2002 dėl maisto įstatymo pagrindinių principų ir reikalavimų nustatymo, Europos maisto saugos institucijos įsteigimo ir maisto saugos procedūrų ir principų nustatymo // Europos Sąjungos oficialus leidinys L 31

nustatytų saugos reikalavimų ir teikimo metu ar po to nekelianti jokios rizikos arba kelianti vartotojų gyvybei ir sveikatai minimalią riziką, kuri yra būdinga paslaugai ir laikoma priimtina bei atitinkančia aukštą vartotojų saugos ir sveikatos apsaugos lygį (7 str.).

Galimybę susipažinti su nesaugių produktų ir paslaugų statistika turi visi suinteresuoti asmenys - Valstybinė vartotojų teisių tarnybos internetiniame puslapyje³⁴ nuolat ruošiamos ataskaitos, kuriose nurodomos pavojingiausios prekės ir paslaugos. Pagal 2008 metų duomenis, daugiausia pagrįstų skundų dėl maisto produktų kokybės buvo dėl viešojo maitinimo patiekalų – 144, dėl mėsos ir mėsos gaminių – 124; ne maisto produktų kokybės srityje – dėl elektrotechnikos gaminių (563) ir odos gaminių ir avalynės (250); dėl nekokybiškų paslaugų – autoserviso paslaugos (39) ir cheminio valymo paslaugos (26).

1.2. Žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo vieta civilinės atsakomybės sistemoje

Siekiant pilnai atskleisti žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo instituto prasmę, svarbu suvokti jo vietą civilinės atsakomybės sistemoje ir tokiu būdu suvokti šio instituto specifiką.

Civilinė atsakomybė, būdama viena iš žalos kompensavimo sistemų³⁵, yra sudėtingas ir nevienalytis teisės institutas. LR CK 6.245 str. 1 d. pateikia civilinės atsakomybės apibrėžimą - tai turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius). Civilinė atsakomybė, būdama turtinė prievolė, skirstoma į dvi rūšis: sutartinę ir deliktinę. Pagrindinis skirtumas tarp šių rūšių yra prievolių atsiradimo pagrindas: sutartinės civilinės atsakomybės atveju tai būtų pažeista, netinkamai įvykdyta sutartis, o deliktinės atsakomybės atveju – padaryta žala, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais, pavyzdžiui ją galima taikyti kai šalis sieja dovanojimo, vežimo, paslaugų ar pirkimo – pardavimo sutartis³⁶. Bendrosios sąlygos, reikalingos kilti civilinei atsakomybei yra keturios: žala (LR CK 6.249 str.), neteisėti veiksmai (LR CK 6.246 str.), priežastinis ryšys (LR CK 6.247 str.) ir kaltė (LR CK 6.248 str.). Visgi įstatymų leidėjas numatė tam tikrus atvejus, kai visos šios keturios prieš tai išvardintos sąlygos nėra būtinos kilti civilinei atsakomybei – tai specialiųjų deliktų atvejai. Specialiųjų deliktų institutas numatytas atsižvelgiant į tai, jog yra nemažai veiklos sričių, kur asmuo, netgi būdama kiek įmanoma apdairus ir atsargus, negali išvengti žalos atsiradimo. Teorinis šios atsakomybės pagrindas –

³⁴ <http://www.vartotojoteises.lt> Prisijungta: 2009 12 03

³⁵ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. p. 75

³⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Kn. 6: Prievolių teisė. T.1. / V.Mikelėnas ; p. 335

rizikos teorija, pagal kurią rizika pripažįstama esminiu civilinės atsakomybės be kaltės elementu. Jos esmę sudaro postulatų: „jeigu asmens veikla ar jo veikloje naudojami daiktai kelia didesnę žalą atsiradimo riziką, o šis asmuo, nors ir suvokdamas egzistuojančią riziką, tačiau jos nepaisydamas, savo veiklos neatsisako, vadinasi, jis prisiima visą atsakomybę už rizikos realizavimąsi, t.y. už žalą atsiradimą“³⁷. Vykdydamas didelę riziką keliančią veiklą, asmuo turi prisiimti atsakomybę už galimus nuostolius tretiesiems asmenims, neatsižvelgiant į tai, ar buvo kreditoriaus kaltė ir kokia jos forma – atsakoma už patį žalą faktą, tai yra atsakomybė be kaltės.

Žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, institutas reglamentuojamas LR CK 6.292 – 6.300 straipsniuose. Šioje žalą atlyginimo sistemoje dalyvauja du subjektai: kreditorius ir skolininkas. Kreditorius suvokiamas kaip asmuo, kuris patyrė žalą (nuostolius) dėl nekokybiško produkto ar paslaugos ir gali reikalauti šios žalą atlyginimo, o skolininkas yra asmuo, kuris produktą pagamino, suteikė paslaugą ar yra kitaip už žalą (nuostolius) atsakingas ir privalo ją atlyginti, kreditoriui pareikalavus. Kaip jau minėta, pačią civilinės atsakomybės sistemą sudaro dvi rūšys – sutartinė ir deliktinė atsakomybė. Pati žala, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, yra kildinama iš sutartinių santykių (pvz., pirkimo – pardavimo sutartis), tačiau šiuo atveju pats sutarties buvimas nėra būtina civilinės atsakomybės kilimo sąlyga, todėl jis yra priskiriamas deliktinės atsakomybės rūšiai³⁸. Pagrindinis elementas į kurį atsižvelgiama yra pats žalą padarymo faktas. Žala gali būti padaryta tiek sutartinių santykių šaliai, tiek ir kitiems asmenims, kurie nėra jokiais santykiais susiję su prekės ar paslaugos teikėju³⁹. Kaip nurodyta LR CK 6.295 str. žala, padaryta netinkamos kokybės produktu ar paslauga, yra specialusis deliktas, jai kilti nėra būtina skolininko kaltė. Viena iš teorijų, paaiškinančių kodėl produktu (paslauga) padaryta žala yra priskiriama atsakomybės be kaltės institutui, yra vadinamoji „gilios kišenės“ doktrina. Ji reiškia, kad asmeniui verčiantis tam tikra pavojinga, tačiau pelninga veikla, asmuo iš šios veiklos gaunamo pelno privalo atlyginti aplinkiniams (reikėtų suprasti – visuomenei) jo veiklos sąlygojamą žalą⁴⁰. Vartotojas yra laikoma silpnesne civilinių santykių šalimi, todėl jam suteikiama platesnė apsauga, galimybė gauti žalą atlyginimą specialiojo delikto pagrindu, o kai civilinėje apyvartoje dalyvauja du verslu užsiimančios subjektai, jie laikomi lygiais, todėl ir savo teises ginti jie privalo bendraisiais pagrindais. Be abejo, vienas iš Europos Sąjungos politikos

³⁷ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. p. 229

³⁸ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublėnė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004., p. 249

³⁹ Pvz. dėl parduoto netinkamos kokybės televizoriaus, kyla gaisras pirkėjo namuose, kuris patenka ir į kaimynų patalpas ir padaro joms žalą;

⁴⁰ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. p. 229

tikslų taip pat yra vartotojų teisių apsauga⁴¹, o tai žymiai efektyviau galima pasiekti ginant vartotojų teises ir suteikiant jiems galimybę gauti žalos atlyginimą pasitelkiant atsakomybės be kaltės principą. Nagrinėjant žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga atlyginimo vystymąsi Lietuvoje, reikėtų pastebėti, kad į specialųjį deliktą jis išskirtas įsigaliojus naujajam LR CK, galiojant senajam 1964 m. Civiliniam kodeksui⁴² tokia žala buvo atlyginama vadovaujantis bendraisiais civilinės atsakomybės pagrindais ir specialiais įstatymais dėl vartotojų teisių gynimo.

Apibendrinami galime teigti, kad žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, institutas Lietuvos civilinės atsakomybės sistemoje užima specialaus delikto vietą – t.y. įtvirtintas atsakomybės be kaltės principas su specifinėmis atsakomybės kilimo ir atleidimo nuo jos sąlygomis.

Kadangi šiuo metu galiojantis žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo reglamentavimas yra nulemtas Europos Sąjungos teisės raidos, todėl šių Europos Sąjungos teisės aktų ir susijusių dokumentų analizė taip pat svarbi siekiant suvokti tikrąją nagrinėjamos temos prasmę ir vietą tiek civilinės atsakomybės, tiek apskritai visoje bendroje Europos teisinėje sistemoje. Apie atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produkcijos ir paslaugų, Europos Sąjungoje dažniausiai diskutuojama vartotojų gynimo teisės kontekste⁴³. Itin didelę reikšmę šios atsakomybės vystymuisi turėjo 1977 m. sausio 27 d. Europos Tarybos konvencija „dėl civilinės atsakomybės už žalą, padarytą sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu vartojant netinkamos kokybės produktus“. Nors ir nebuvo priimta, ji nustatė pagrindus svarbiausiam šioje srityje Europos Sąjungos dokumentui – 1985 m. Direktyva Nr. 85/374 „Dėl valstybių – Bendrijos narių – įstatymų ir kitokių aktų, reguliuojančių atsakomybę už defektyvius produktus, unifikavimo“ (toliau – Direktyva Nr. 85/374).

Pagrindiniai Direktyvos tikslai įtvirtinti jos preambulėje:

- a) padidinti vartotojų teisių apsaugą;
- b) garantuoti laisvą prekių judėjimą ir vieningas konkurencijos sąlygas visoje ES teritorijoje.

Preambulėje taip pat nurodytos priežastys, kodėl buvo priimta Direktyva Nr. 85/374:

- a) egzistuojantys skirtumai gali iškreipti konkurenciją;
- b) tai gali turėti įtakos laisvam prekių judėjimui bendroje rinkoje;
- c) tai gali lemti skirtingą vartotojų apsaugos lygį.

Taigi jau pačios Direktyvos preambulė leidžia daryti išvadą, kad Direktyva siekiama užtikrinti kompromisą tarp tinkamos vartotojų apsaugos ir efektyvaus bendros rinkos

⁴¹ 1992 m. Maastrichto sutartimi išskiriama sutarties XI dalis „Vartotojų apsauga“

⁴² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-138

⁴³ Norkūnas A., Selelioniūtė – Drukteinienė S. Civilinės atsakomybės praktikumas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2008. p. 119

funkcionavimo. Efektyvus bendros rinkos funkcionavimas turėtų būti suprantamas ne tik kaip vienodų taisyklių visoje Europos Sąjungoje egzistavimas, tačiau ir kaip tikslas, kad numatytos taisyklės tinkamai nustatytų atsakomybės ribas.

LR CK 6.292 – 6.300 str. įgyvendina Direktyvą Nr. 85/374. Gamintojo (pardavėjo) ir paslaugų teikėjo atsakomybė pripažįstama deliktine, todėl sutartinių santykių egzistavimas tarp produkto gamintojo ar paslaugų teikėjo ir vartotojo nėra atsakomybės atsiradimo sąlyga. Iš esmės visos Direktyvos Nr. 85/374 nuostatos buvo perkeltos į LR CK, taigi atskirai jas aptarti atskirai nebūtų prasminga – tai padaryta kitose šio darbo dalyse. Turi būti akcentuojami skirtumai tarp normų, įtvirtintų LR CK ir Direktyvoje. Direktyva nustato specialią atsakomybę tik už žalą, padarytą nekokybiškomis prekėmis, ir nereglamentuoja atsakomybės už žalą, padarytą nekokybiškomis paslaugomis, o LR CK 6.292 str. numatyta, kad žalą taip pat atlyginti turi ir paslaugų teikėjas. Europos Sąjungos lygmeniu paslaugų teikėjo atsakomybė iki šiol nėra reglamentuota, nors tokių planų ir būta.

Taigi esminis Lietuvos Respublikos teisės skirtumas nuo ES ir daugelio užsienio valstybių nacionalinės teisės – LR CK griežtos atsakomybės sąlygas numato ne tik produktų gamintojui ar pardavėjui, bet ir paslaugų teikėjui. Mūsų nuomone faktas, kad įstatymų leidėjas sulyginą šias sąvokas, yra logiškas sprendimas – taip užtikrinama platesnė vartotojų apsauga ir suteikiama galimybė geriau ginti savo teises. Taip pat tai eliminuoja tokius atvejus, kai gali būti ginčijamas ne pats produkto ar paslaugos nekokybiškumas, o ginčas kyla dėl to, ar žala padaryta netinkamos kokybės produktu ar paslauga⁴⁴.

Direktyva Nr. 85/374 buvo keista tik vieną kartą. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/34/EB 1999 m. gegužės 10 d. iš dalies keičianti Tarybos direktyvą Nr. 85/374 dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, suderinimo⁴⁵ į produktų sąvoką taip pat įtraukė pirminius žemės ūkio produktus (augalininkystės, gyvulininkystės ir žuvininkystės produktai, išskyrus tuos, kuriems atliktas pirminis perdirbimas), kurie buvo eliminuoti iš Direktyvos Nr. 85/374 pateikiamos gaminio sampratos, – pagrindinė tokio žingsnio priežastis buvo tuo metu vykęs kempinligės protrūkis. Įdomu pastebėti, kad pats kempinligės paplitimas ir nesugebėjimas jai efektyviai užkirsti kelio parodė, jog yra egzistuoja didžiulis skirtumas tarp vienos bendros Europos Sąjungos rinkos

⁴⁴ Pvz., asmuo nusiperka vandens šildymo katilą iš pardavėjo, o pats pardavėjas taip pat teikia produkto sumontavimo paslaugas. Po kelių savaičių iš šildymo katilo pradeda tekėti vanduo ir užlieja kaimynus. Šiuo atveju nėra svarbu, ar žala kilo dėl nekokybiško produkto (šildymo katilo), ar dėl nekokybiškos paslaugos (jos sumontavimo). Jei į specialųjį deliktą būtų įtraukta tik produktu padaryta žala, iškiltų labai reali ginčo situacija dėl veiklos priskyrimo specialiajam deliktui ar bendrosioms nuostatomis.

⁴⁵ Directive 99/34/EC of the European Parliament and the Council of 10 May 1999 amending Council Directive 85/374/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of member states concerning liability for defective products // Official Journal, 1999 L 141

funkcionavimo ir sugebėjimo Europos Sąjungos institucijoms užtikrinti, kad šioje rinkoje būtų parduodami tikta saugūs produktai⁴⁶.

Direktyva Nr. 85/374, nors ir yra iš esmės skirtos vartotojų teisių apsaugai, taip pat saugo ir kitos šalies – gamintojų, importuotojų – interesus. Joje stengtasi išlaikyti pusiausvyrą tarp teisių, suteiktų vartotojui gauti tinkamą žalos atlyginimą, ir gamintojo interesų, suteikiant jam galimybę būti atleistam nuo civilinės atsakomybės ar nevisus atvejus priskiriant griežtos atsakomybės institutui.

Taryba, nagrinėdama ir siekdama išsiaiškinti, kaip realybėje veikia ir yra taikoma Direktyva Nr. 85/374, yra atlikusi tris tyrimus ir jų pagrindu paruošusi taikymo ataskaita. Nors po šių tyrimų neįvyko jokių pokyčių pačioje Direktyvoje, tačiau atsižvelgti į jose nagrinėjamus klausimus taip pat yra verta, nes tai gali parodyti kryptį, kuria ateityje gali vystytis ir keistis Direktyvos nuostatos.

Pirmoji ataskaita⁴⁷ buvo ganėtinai trumpa ir neišsami. Ja iš esmės buvo nustatyta, kad dauguma šalių narių ėmėsi priemonių inkorporuoti Direktyvą į jų teisinės sistemas, nors pats Direktyvos poveikis vis dar yra gana apribotas.

Antrojoje ataskaitoje⁴⁸ buvo analizuojama atsakymai ir nuomonės dėl Žaliosios knygos, nagrinėjančios atsakomybę dėl nekokybiškų produktų⁴⁹. Taip pat buvo aptarta tokie klausimai kaip civilinės atsakomybės draudimo reikalavimai, įrodinėjimo našta, galimybės reformoms ateityje, poveikis rinkai, verslo subjektų nuomonės, tačiau jokių pakeitimų daryti nenumatyta. Nustatyta, kad nors priimta Direktyva galėjo turėti tam tikros įtakos draudimo įmokos padidėjimui, nes nustatytos griežtos atsakomybės sąlygos, tačiau daug įtakos turinčio ir ženklaus poveikio nepastebėta. Nagrinėjant klausimą dėl įrodinėjimo naštos, buvo atsižvelgta į tai, kad šalyse narėse įsitvirtinusi teismų praktika šiuo klausimu ir konstatuota, kad apskritai problemų su įrodinėjimo naštos paskirstymu nėra. Taip pat buvo iškeltas įdomus klausimas dėl „rinkos dalies atsakomybės“ (angl. *market share liability*) – tai atvejai, kai kyla problemų nustatyti gamintoją, nes produktas gaminamas kelių gamintojų, tokiu atveju už žalą būtų atsakingi visi asmenys, kurie gamina tokius produktus. Atsižvelgiant į pareikštas nuomones, prieita išvados, kad atsakomybę turi būti grindžiama kalto asmens žalos atlyginimu (individuali atsakomybė), o įtraukus „rinkos dalies atsakomybę“ ši koncepcija būtų panaikinta ir už žalą turėtų atsakyti taip pat ir dėl jos nekalti asmenys, kas sukurtų ir didelių problemų norint apdrausti savo civilinę

⁴⁶ Ramsay, Iain. Consumer law and policy: text and materials on regulating consumer markets // Oxford; Portland (Or.) : Hart Publishing, 2007. p. 690

⁴⁷ First Commission Report of 13 December 1995 on the application of directive 85/374 on Liability for Defective Products, COM (95) 617 final // Not published in the Official Journal

⁴⁸ Second Commission Report of 31 January 2001 on the application of directive 85/374 on Liability for Defective Products. COM (2000) 893 final

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2000/com2000_0893en01.pdf Prisijungta 2009 12 03

⁴⁹ Commission of the European communities. Green Paper on Liability for Defective Products. COM(1999) 396

atsakomybę nuo tokių grėsmių, nes būtų praktiškai neįmanoma įvertinti kylančios rizikos. Atsižvelgiant ir į tai, jog Direktyvoje numatytos plačios gamintojo, importuotojo sąvokos, taip pat solidariosios atsakomybės atvejai, taigi nukentėjusiajam asmeniui yra plačios galimybės gauti žalos atlyginimą, nutarta, kad „rinkos dalies atsakomybės“ koncepcijos šiuo metu įtraukti nėra tikslo. Didelis dėmesys skirtas ir „besivystančioms rizikoms“ (angl. *developing risks*) – tai yra rizika, kuri šiuo metu, atsižvelgiant į aukščiausią žinomą mokslinio išsivystymo laipsnį, nėra žinoma, tačiau ateityje išaiškėja jos pavojingumas. Įrodžius, kad gamintojas, atsižvelgiant į aukščiausią tuo metu žinomą mokslo laipsnį, negalėjo nustatyti, kad jo produktas yra nekokybiškas, jis atleidžiamas nuo to produktu padarytos žalos atlyginimo. Komisija nagrinėjo klausimą, ar ši nuostata yra pagrįsta ir užtikrina pakankamą vartotojų teisių apsaugą. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys, kad įvairiose šalyse narėse yra įtvirtintas skirtingas šio principo taikymas – vienur jis netaikomas tam tikrose pramonėse (pvz., Ispanijoje jis netaikomas maisto ir vaistų pramonėje), kitur jokių išimčių nedaroma (pvz., Lietuvoje). Tačiau atsižvelgiant, kad yra labai mažai oficialių duomenų, kuriais remiantis galima spręsti kokį poveikis padarytų šios sąlygos panaikinimas, jokių konkrečių sprendimų priimta nebuvo, tačiau išskirtos pramonės sritys, kurios būtų jautriausios šios sąlygos panaikinimui – vaistų, chemijos, genetiškai modifikuotų organizmų ir maisto pramonės. Nagrinėjant sumos, iki kurios gamintojas būtų atsakingas už padarytą žalą ir atsakomybės laikotarpio klausimus, nuspręsta, kad šiuo metu veikianti sistema yra pakankama. Buvo nustatyta, kad Direktyvos poveikis buvo apribotas atsižvelgiant į lėtą perkėlimą kai kuriose valstybėse, duotą galimybę šalims narėms taikyti jų nacionalinius aktus kartu su Direktyva ir duomenų, reikalingų detalesnei analizei, trūkumą. Esant tokioms aplinkybėms, Komisija negalėjo pasiūlyti Direktyvos pakeitimų, tačiau buvo numatyta įgyvendinti tam tikras tiriamąsias priemones: stebėti netinkamos kokybės produktais padarytos žalos sritį (pvz. surinkta ekspertų grupė, kurie renka informaciją), taip pat skirti didesnę dėmesį su žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu, institutu susijusiose srityse, tokiose kaip produktų sauga ir atsakomybė dėl žalos aplinkai.

Vėliau Tarybos rezoliucijoje⁵⁰ buvo iškeltas klausimas dėl tiekėjų atsakomybės taisyklių, atsižvelgiant į šiuo metu egzistuojančią situaciją, kai tiekėjas gali būti laikomas atsakingu už produktą tik jei gamintojas negali būti nustatytas. Į šį klausimą buvo atsakyta Trečiojoje ataskaitoje⁵¹.

⁵⁰ 2002 m. gruodžio 19 d. Tarybos rezoliucija dėl dalinio atsakomybės už gaminius su trūkumais Direktyvos pakeitimo (2003/C 26/02)

⁵¹ Trečioji Tarybos direktyvos dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo (85/374/EEB, 1985 m. liepos 25 d., su pakeitimais, padarytais 1999 m. gegužės 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/34/EB) taikymo ataskaita http://ec.europa.eu/enterprise/regulation/goods/docs/liability/com-2006-496/com_2006_0496_lt.pdf Prisijungta 2009 12 03

Trečiojoje ataskaitoje Komisija nustatė, kad valstybėse vyrauja skirtumai dėl įrodinėjimo pareigos pagal 4 str., taip pat dėl nekokybiškumo klausimo pagal 6 str., atleidimo nuo atsakomybės pagal 7 e) straipsnio pagrindus traktavimas ir kiti nesutapimai, tačiau nusprendė, kad nėra pagrindo siūlyti kokius nors pakeitimus Direktyvai Nr. 85/374, siekiant dar didesnio šios srities harmonizavimo, jis gali būti pasiektas ir kitomis priemonėmis, tokiomis kaip per Europos Teisingumo Teismo (toliau – ETT) praktiką, Komisijos kontrolės teisę ir darbo grupėms tęsiant analizes. Dėl šios priežasties Komisija netirs Tarybos rezoliucijos iškelto klausimo, kuris darytų įtaką nukrypimą nuo harmonizacijos tikslo, kuris yra ir Direktyvos Nr. 85/374 tikslas.

Atlikus Europos Sąjungos teisės aktų, susijusių su žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimu analizę, galime teigti, kad šiuo metu Europos Sąjungos galiojantys teisės aktai jau yra nusistovėję. Šiuo metu didesnis dėmesys skiriamas kitiems su vartotojų apsauga susijusiems klausimams, tokiems kaip kolektyvinis žalos atlyginimas vartotojams⁵², atsižvelgiant į tarpvalstybinių rinkų plėtimąsi ir galimus piktnaudžiavimo atvejus jose. Paskutinis pakeitimas Direktyvoje Nr. 85/374 buvo padarytas 1999 metais, į produkto sąvoką taip pat įtraukiant priminius žemės ūkio produktus. Tačiau tuo pačiu iškyla klausimas – ar tikrai per dešimt metų nebuvo sričių, kurias direktyvoje reikėjo patobulintu? Literatūroje sutinkama įvairių nuomonių Direktyvos naudos klausimu. Viena vertus, galima teigti, kad tai, jog per visą laiką Direktyva praktiškai nebuvo pakeista yra įrodymas, jog sistema funkcionuoja gerai ir pakeitimai nėra reikalingi, kita vertus, gali būti, kad vartotojų grupės, kurioms ir yra aktualiausia šios nuostatos, tiesiog vis dar neturi pakankamai patirties naudotis Direktyva Nr. 85/374 ir realiai nepajautė jos poveikio⁵³? Galima sutikti ir visiškai priešingų teiginių, jog Direktyva nepagrįstai visų produktų atvejais įtvirtino griežtos atsakomybės principą⁵⁴. Nepaisant iškilančių problemų, reikia pripažinti, kad bet kuriuo atveju Direktyvos Nr. 85/374 priėmimas turėjo teigiamą įtaką vartotojų teisėms ir perspektyvoms joms plėstis ateityje, taip pat ir verslo subjektams, kurie galėjo tinkamai įvertinti jiems kylančią riziką ir prisiimamą atsakomybę ir tuo pačiu imtis tinkamų veiksmų jai suvaldyti. Tuo pačiu išvengiant produktų atsakomybės (angl. *product liability*) instituto vystymosi JAV pavyzdžiu, ko bijojo dauguma vyriausybių ir verslo subjektų⁵⁵. Mūsų nuomone, svarbus yra aspektas, jog buvo įtvirtinta ir per visus Direktyvos Nr.

⁵² http://ec.europa.eu/consumers/redress_cons/greenpaper_lt.pdf Prisijungta 2009 12 03

⁵³ Fairgrieve, D. *Product liability in comparative perspective* // Cambridge : Cambridge University Press, 2005, p. 216

⁵⁴ Busnelli, Francesco Donato. *Unification of tort law: strict liability*. // The Hague; London; New York: Kluwer Law International, 2002. p. 380

⁵⁵ Fairgrieve, D. *Product liability in comparative perspective* // Cambridge : Cambridge University Press, 2005., p. 207 Turimas omenyje itin didelių sumų nukentėjusiajam priskyrimas, kai vadovaujamosi daugiau ne kompensacine civilines atsakomybės funkcija, bet kaltojo asmens nubaudimo principu, patį nubaudimą išreiškiant nukentėjusiajam priteistais pinigais.

85/374 galiojimo metus nepanaikintas „*developing risks*“ kaip atleidimo nuo civilinės atsakomybės sąlyga, tuo leidžiant verslo subjektams aktyviai dalyvauti technologiniam progresui.

1.3 Deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykis žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo kontekste

Nors šiame darbe pagrindinis dėmesys skiriamas deliktinei atsakomybei, tačiau mūsų nuomone, pravartu būtų trumpais bruožais taip pat aptarti ir sutartinės atsakomybės sąlygas, nes labai dažnai, jeigu yra padaroma žala vartotojui nekokybišku produktu sunaikinant jo turtą ar sužalojant sveikatą, tuo pačiu yra padaroma žala ir dėl sutarties netinkamo įvykdymo, t.y. asmuo praranda įsigytą pagal sutartį prekę ir ši žala taip pat turi būti atlyginama. O pagal deliktinės atsakomybės nuostatas (LR CK 6.299 str. 2d.) žala pačiam produktui nėra atlyginama⁵⁶. Galima teigti, kad vartotojo teisių gynimas įsigijus netinkamos kokybės prekę ir jo reikalavimo pakeisti ją tinkama vykdymas atlieka prevencinę, apsauginę funkciją – t.y. turint galimybę pakeisti nekokybišką prekę tinkamos kokybės yra ženkliai sumažinama potencialiai galinti kilti žala asmens turtui ar sveikatai, nes nekokybiška prekė yra išimama iš kasdienio asmens buitinio naudojimo.

Įsigijęs tinkamos kokybės reikalavimų neatitinkančią prekę ar paslaugą vartotojas gali patirti dvejopo pobūdžio žalą:

- a) nuostoliai atsiranda dėl to, kad netinkamos kokybės preke ar paslauga sugadinamas vartotojo turtas, sužalojama jo sveikata, ar net atimama gyvybė (taikomos LR CK 6.292 - 6.300 str.), t.y. deliktinės atsakomybės atveju, arba
- b) pardavėjui ar paslaugų teikėjui sumokėta jo nustatyta arba šalių sutarta kaina, tačiau negauta to, kas pagal sutartį priklausė, t.y. sutartinės atsakomybės atvejai (taikomos LR CK bendrosios nuostatos dėl pirkimo – pardavimo sutarčių (LR CK 6.333 – 6.338 str.) ir vartojimo pirkimo – pardavimo sutarčių ypatumai dėl daiktų kokybės (LR CK 6.363 str.));

1.3.1. Sutartinių teisinių santykių pažeidimo gynimo galimybės

Vartotoją, įsigijusį prekę ar paslaugą, sieja sutartiniai santykiai su prekę pardavusi ar paslaugą suteikusi asmeniu. LR CK 6.256 str. 1 d. įtvirtinta bendra taisyklė, kad kiekvienas asmuo privalo tinkamai ir laiku vykdyti savo sutartines prievolės. Ši pareiga tenka ir produkto (paslaugos) pardavėjui – jis privalo suteikti pagal sutartį sutartą ir tinkamos kokybės produktą

⁵⁶ Vertėtų paminėti, kad iki LR CK 6.292 – 6.300 str. pakeitimų 2004 metais, atlygintina žala pagal specialųjį deliktą taip pat apimdavo ir patį netinkamos kokybės produktą;

(paslauga). Pažeidus šią pareigą ir netinkamai įvykdžius sutartį, ją pažeidęs asmuo privalo atlyginti kitai sutarties šaliai šios patirtus nuostolius (LR CK 6.256 str. 2 d.).

Taigi netinkamos kokybės prekės pardavimas yra laikomas sutarties pažeidimu ir ją įsigijęs vartotojas turi teisę reikalauti atlyginti patirtus nuostolius. Vartotojas, įsigijęs netinkamos kokybės prekę, turi teisę savo pasirinkimu reikalauti (LR CK 6.363 str.), kad:

- a) netinkamos kokybės prekę būtų pakeista tinkamos kokybės preke;
- b) atitinkamai sumažinta prekės kaina;
- c) neatlygintinai pašalinti prekės trūkumai;
- d) atlyginti prekės trūkumų pašalinimo išlaidas, jeigu jų per protingą terminą nepašalina pardavėjas, pirkėjas tai padaro pats arba su kitų asmenų pagalba;
- e) grąžinti prekę pardavėjui ir reikalauti grąžinti už ją sumokėtus pinigus (pirkimo – pardavimo sutarties nutraukimas);

Visais šiais nurodytais atvejais pirkėjas turi teisę į nuostolių, atsiradusių dėl netinkamos kokybės prekės pardavimo, atlyginimą. Tomis pačiomis analogiškomis sąlygomis gali naudoti vartotojas dėl suteiktos kokybės reikalavimų neatitinkančios paslaugos. Norėdamas pakeisti ar grąžinti prekę, pirkėjas pardavėjui turi pateikti rašytinį prašymą, kuriame būtų nurodyti prekės trūkumai ir pasirinktas teisėtas reikalavimas. Prie prašymo turi būti pridėtas kasos aparato kvitas ar pirkimo – pardavimo kvitas, arba kitas dokumentas, patvirtinantis prekės pirkimą – pardavimą iš šio pardavėjo ir garantinis dokumentas (jeigu garantinis terminas nustatytas). Neturint kasos aparato kvito arba kito nustatyta tvarka išduodamo prekės pirkimą ir pardavimą iš konkretaus pardavėjo patvirtinančio dokumento, prekę keičiama ar kiti teisėti pirkėjo reikalavimai vykdomi tik paties pardavėjo sutikimo. Kokybišką, tačiau nepatinkantį daiktą pirkėjas gali reikalauti pakeisti, jeigu daiktas nebuvo naudojamas, nesugadintas ir nepraradęs prekinės išvaizdos (tačiau prekės ar jos pakuotės išvaizdos pakeitimų, kurie buvo būtini norint apžiūrėti prekę, negalima laikyti esminiais prekės išvaizdos pakeitimais). Pirkėjas per 14 dienų nuo daikto pardavimo jam dienos, pateikęs įrodymus, kad daiktą pirko iš konkretaus pardavėjo, turi teisę pareikalauti pakeisti nusipirtą daiktą analogišku, kitos formos, dydžio, spalvos, modelio ar komplektiškumo daiktu. Jei pardavėjas neturi pakeitimui tinkamos prekės, pirkėjas per 14 dienų turi teisę grąžinti prekę pardavėjui ir atgauti už ją sumokėtus pinigus. Tačiau ne visais atvejais yra galima grąžinti įsigytas prekes - Ūkio ministerija yra patvirtinusi Daiktų grąžinimo ir keitimo taisykles⁵⁷, kuriose išvardintos nekeičiamos prekės: parfumerija, kosmetika, fotografijos, kinematografijos, poligrafijos prekės, audiniai, apatiniai, kūdikių drabužėliai, pėdkelnės ir kiti panašūs dirbiniai. Taip pat negalima pakeisti perlų ir brangakmenių bei tauriųjų metalo dirbinių, išskyrus dirbtinę

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Ūkio ministro įsakymas „Dėl daiktų grąžinimo ir keitimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2001-07-07, Nr. 58-2105

bižuteriją. Vartotojui nesuteikta teisė pakeisti, grąžinti, mašinų ir mechaninių įrenginių, elektros prekių, garso bei vaizdo aparatūros, valčių, laivų ar kitų plaukiojančių įrenginių, medicinos ar chirurgijos prietaisų, laikrodžių, muzikos instrumentų, ginklų ir šaudmenų, baldų, patalynės, šviestuvų, žaislų ir žaidimų, išskyrus sporto ir žvejybos reikmenis. Kilus nesutarimui taip pirkėjo ir pardavėjo, kuris nenori atlyginti padarytą žalą netinkamu sutarties vykdymu, pardavėjas per tris darbo dienas turi į Valstybinę ne maisto produktų inspekciją, Valstybinę maisto ir veterinarijos tarnybą. Pats pirkėjas dėl prekės kokybės įvertinimo taip pat gali kreiptis į šias tarnybas bei pranešti apie tai nemokamais telefonais. Šios institucijos privalo išnagrinėti vartotojo prašymą ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo prašymo gavimo dienos. Kai dėl objektyvių priežasčių per šį terminą vartotojo prašymo nagrinėjimas negali būti baigtas, šios institucijos gali terminą pratęsti, bet ne ilgiau kaip dešimt darbo dienų. Institucija, išnagrinėjusi vartotojo prašymą, surašo patikrinimo aktą, kuriame nurodo, ar vartotojo reikalavimas pagrįstas, ir, jei pagrįstas, pasiūlo pardavėjui, paslaugų teikėjui per nustatytą terminą įvykdyti vartotojo reikalavimą. Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, Valstybinė ne maisto produktų inspekcija ar Valstybinė visuomenės sveikatos priežiūros tarnyba informuoja vartotoją apie tikrinimo rezultatus. Pardavėjui ar paslaugų teikėjui nevykdant teisėtų vartotojo reikalavimų, šios institucijos duomenis perduoda Valstybinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai prie Teisingumo ministerijos, kuri vartotojo vardu gali kreiptis į teismą, reikalaudama nutraukti sudarytą sutartį ir grąžinti pirkėjui jo sumokėtą kainą – vadovaujantis tokia schema galima situacija, kad, vartotojui vengiant ginti savo pažeistas teises, tuo pasirūpins specializuota institucija.

1.3.2 Žala kaip deliktinės atsakomybės kilimo sąlyga

Kaip jau minėta, žalos padarymas dėl nekokybiškų prekių ir paslaugų, taip pat kaip ir kiti deliktai, yra nesutartinė prievolė tarp atsakingo už žalą asmens ir nukentėjusiojo. Turi būti aiškus atskyrimas tarp teisių ir pareigų, atsirandančių iš sutartinių santykių, ir kokios teisės ir pareigos juos sieja tarpusavyje dėl nesutartinių santykių. Apie sutartinius santykius jau buvo kalbėta – tai yra pirkėjo teisė reikalauti pakeisti netinkamos kokybės produktą tinkamu arba grąžinti sumokėtus pinigus ir kitas pareigas susijusias su sutarties vykdymu. Šias teises numato LR CK bendrosios nuostatos dėl pirkimo – pardavimo sutarčių (LR CK 6.333 – 6.338 str.) ir vartojimo pirkimo – pardavimo sutarčių ypatumai dėl daiktų kokybės (LR CK 6.363 str.). Jeigu dėl pirktos netinkamos kokybės prekės vartotojo sveikatai, gyvybei ar turtui padaroma žala, tai šalių santykiai šioje dalyje nėra sutartiniai – jie kvalifikuojami kaip deliktiniai žalos atlyginimo santykiai ir nagrinėjami LR CK 6.292 – 6.300 str. įtvirtintais pagrindais. Šios prievolės šalys yra:

- a) asmuo, turintis pareigą atlyginti žalą – gamintojas ar paslaugų teikėjas(juo gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo⁵⁸), t.y. skolininkas;
- b) nukentėjusysis – vartotojas, patyręs žalą dėl netinkamos kokybės produkto (paslaugos), t.y. ne tik asmuo, kuris tiesiogiai sudarė vartojimo pirkimo – pardavimo sutartį, bet ir kiti fiziniai asmenys, kurie naudojami produktu (paslauga) arba kuriems produktas (paslauga) padarė žalą, t.y. kreditoriai. Taigi subjektų ratas gali būti labai platus.

Žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, santykių skolininkų reglamentavimas nagrinėjamas kitoje šio darbo dalyje, o kreditorius šiuose santykiuose yra *vartotojas* - jis suprantamas kaip asmuo, kuris faktiškai sunaudoja produktą ar gauna paslaugas asmeniniais, šeimos, namų ūkio tikslais, nesusijusiais su verslu ar profesija. Tai gali būti tiek produkto pirkėjas, tiek bet koks kitas asmuo, kuris suvartojo produktą ar pasinaudojo paslaugomis, darbų užsakovas, asmuo, kuriam vėliau buvo perleistas produktas būtiniais sandoriais, ar kitaip nukentėjo nuo netinkamos kokybės produkto ar paslaugos, pvz. asmuo, vartojęs netinkamus maisto produktus, nors jų nepirko, sudegusios mikrobangų krosnelės savininkas ir jo kaimynai, kurie nukentėjo, kai kilo gaisras dėl savaime užsidegusios krosnelės. Tačiau jeigu padaryta žala, kai daiktas ar paslaugos įsigytos verslo tikslais, tai žala atlyginama bendraisiais pagrindais, t.y. nustačius žalą, neteisėtus veiksmus, priežastinį ryšį ir kaltę. Kai produktas (paslauga) įsigyjami asmeniniams poreikiams tenkinti, būtinos sąlygos gamintojo (paslaugos teikėjo) civilinei atsakomybei kilti yra trys (LR CK 6.295 str.):

- a) žala;
- b) neteisėti veiksmai (produktas (paslauga) yra netinkamos kokybės);
- c) priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos (tarp netinkamos kokybės ir nuostolių);

Tai yra griežtos atsakomybės atvejis, kai žala atlyginama be kaltės.

Žala kaip atsakomybės sąlyga (LR CK 6.299 str.). Bendrai žala - tai asmeninių ir turtinių vertybių sunaikinimas ar pakenkimas neteisėtais veiksmais, sukėlęs neigiamų pasekmių, kurias pagal įstatymus galima įvertinti turtine išraiška. Tačiau skirtingi specialieji deliktai pasižymi savo specifika dėl to, kokia žala yra atlyginama. Ne išimtis ir žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimas. Minėto LR CK straipsnio prasme atlyginama žala:

- a) dėl gyvybės atėmimo ar sveikatos sužalojimo atsiradusią žalą, įskaitant neturtinę;
- b) nukentėjusio asmens turtui, kuris yra skirtas ir paprastai buvo naudojamas asmeniniams poreikiams tenkinti, išskyrus patį netinkamos kokybės produktą, padarytą žalą, ne mažesnę kaip 500 eurų atitinkančią sumą pagal įstatymų nustatyta tvarka skelbiamą

⁵⁸ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004., p. 250

oficialų euro ir lito santykį. Ši suma netaikoma, kai žala atsirado dėl netinkamos kokybės paslaugų;

Įstatymų leidėjo įtvirtinta nuostata dėl žalos atlyginimo specialiojo delikto pagrindais tik kai žala turtui viršija 500 eurų suma, kelia abejonių dėl jos pagrįstumo, naudos vartotojui ir realaus taikymo. Akivaizdu, kad numatyta aukšta žalos riba kertasi su bendru šalies pragyvenimo lygis. Kadangi vidutinis mėnesinis atlyginimas Lietuvoje atskaičius mokesčius 2008 metais buvo 1650 Lt⁵⁹, šiuo atveju turima situacija, kad specialiojo delikto pagrindais neatlyginama yra tokio dydžio žala, kur yra netgi didesnė už vidutinį šalies atlygimą⁶⁰.

Būtina pabrėžti, kad 500 eurų suma nėra reikalinga specialiojo delikto taikymui, kai žala yra padaryta netinkamos kokybės paslauga (LR CK 6.299 str. 2 d.)

Asmeniui dėl sveikatos sužalojimo padarytą žalą sudaro nuostoliai:

- a) negautos pajamos, kurias nukentėjęs asmuo būtų gavęs, jei jo sveikata nebūtų buvusi sužalota;
- b) su sveikatos gražinimu susijusios išlaidos (gydymo, papildomo maitinimo, vaistų įsigijimo, protezavimo, priežiūros ir kt.);
- c) neturtinė žala;

Dėl asmenų gyvybės atėmimo padarytą žalą sudaro:

- a) netekta mirusiojo pajamų dalis, kurią gavo ar turėjo teisę gauti mirusiojo išlaikytiniai ar turėję teisę gauti išlaikymą;
- b) laidojimo išlaidos;
- c) neturtinė žala;

Žala gali būti padaryta ne tik nukentėjusiojo asmens, vartojusio netinkamos kokybės prekę (daiktą, paslaugą), turtui, bet ir kitiems asmenims, faktiškai patyrusiems nuostolius. Šiuo atveju iškyla klausimas, kaip turėtų būti vertinama 500 eurų suma? Ar ši suma apima visą bendrą padarytos žalos sumą (pvz. dėl sudegusio televizoriaus nukentėjo 3 asmenys, kiekvieno iš jų nuostolis yra 200 eurų, bendras nuostolis – 600 eurų) ar kiekvienam subjektui (jo turtui) žala vertinama atskirai, t.y. jei vieno konkretaus subjekto sugadinto ar sunaikinto turto vertė neviršija 500 eurų, tai žala neatlyginama specialiojo delikto pagrindais? Mūsų nuomone, šiuo atveju turėtų būti žvelgiama ne į formalų LR CK numatytą tekstą, kur 6.299 str. 1 d. 2 p. minima vienaskaita „asmuo“ ir tai leistų daryti išvadą, kad specialiojo delikto taikymui reikalinga suma nustatoma vertinant kiekvieno asmens patirtus nuostolius, tačiau atsižvelgiama į situacijos visumą ir 500 eurų suma taikoma sumuojant visų dėl tos paties nekokybiško produkto žalą patyrusių asmenų nuostolius.

⁵⁹ <http://www.vtv.lt/naujienos/ekonomika/vidutinis-atlyginimas-i-rankas-1650-litu.html> Prisijungta 2009 12 03

⁶⁰ 500 eurų pagal oficialų euro ir lito kursą yra 1726 litų

Be abejo, šios minimalios sumos nustatymas vartotojo tikrai neskatins kreiptis į teismą ir aktyviau ginti savo teises. Abejonių dėl šios sumos dydžio yra iškilę ir kitiems autoriams. Kaip teisingai paminėjo A.Norkūnas – šiuo atveju „lemiamas vaidmuo ginant vartotojų interesus tenka neteisminėms vartotojų teisių gynimo institucijoms“⁶¹.

Turto sugadinimas ir sunaikinimas atlyginamas tik tų objektų, kurie paprastai naudojamas buityje, t.y. nesusijęs su asmens profesine veikla, verslu, įmonės veikimu ir kt. Šiuo atveju probleminis klausimas – kaip vertinti tokius atvejus, kai žala padaroma asmens turtui, skirtam jo profesinei veiklai vykdyti, tačiau žalos metu buvusiam namie (pvz., miško darbininko motoriniam pjūklui, parneštam į namus ir sugadintam dėl kilusio gaisro, kurį sukėlė netinkamos kokybės televizorius)? Tokia žala išskiriama iš specialiojo delikto apimties ir nebūtų atlyginama specialiojo delikto pagrindais. Ar tikrai tai yra sąžiningas sąlyga nukentėjusio asmens atžvilgiu? Į šį klausimą atsakoma analizuojant Europos Teisingumo Teismo praktiką, susijusią su nagrinėjama tema.

Nuostata dėl 500 eurų žalos turtui ribos buvo nustatyta Direktyvoje Nr. 83/374 (9 str. b dalis) - specialiojo delikto pagrindais atlyginama tik ta žala turtui, kuri kilo dėl netinkamos kokybės produkto, kuri viršija 500 ekiu (vėliau valiuta pakeista į eurus) sumą. Apskritai bet kuri direktyva yra Europos Sąjungos teisės aktas, privalomas visoms valstybėms narėms ir kiekviena valstybė turi teisę pasirinkti formas ir metodus, kuriais bus įgyvendinamos direktyvos nuostatos⁶². Mūsų nuomone, priimtinesnis žingsnis būtų buvęs apskritai valstybėms narėms nuspręsti, ar jos taikys tokią nuostatą. Europos Komisijos 500 ekiu (eurų) suma buvo pasirinkta siekiant apsaugoti teismus nuo per didelio bylų kiekio, tačiau tokia nuostata labiau pažeidžia vartotojų teises, bent jau Lietuvoje, negu apsaugo teismus nuo krūvio, kuris Lietuvoje byloje, susijusiose su žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, šiuo metu nėra didelis, todėl Direktyvoje galėjo būti palikta diskrecijos teisė valstybėms narėms šią ribą nusistatyti atsižvelgiant į kiekvienos šalies gerovės ir pragyvenimo lygį. Mūsų siūlomas variantas – nustatyti, kad riba, iki kurios žala vartotojui neatlyginama specialiojo delikto pagrindais, turi būti ne didesnė nei 500 eurų, tačiau gali būti mažesnė, ją susiejant su oficialiu vidutiniu konkrečios šalies darbuotojų atlyginimu ir nustatytu koeficientu, pvz. vidutinis atlyginimas Lietuvoje yra 1.650 Lt, visoms valstybėms narėms taikomas koeficientas 0,5, taigi suma, iki kurios žala atlyginama bendraisiais pagrindais yra 825 Lt. Turtingesnėse Europos Sąjungos valstybėse ši suma dažniausiai būtų lygi 500 eurų, atsižvelgiant į aukštą pragyvenimo lygį, arba šios šalys galėtų savo nuožiūra pasirinkti mažesnę sumą, taip dar labiau gindamos vartotojų teises.

⁶¹ Algis Norkūnas. Vartotojų teisių dėl žalos, padarytos nekokybiškais produktais, gynimo pokyčiai Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą // *Jurisprudencija*, 2006 (80); 73–79

⁶² Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. p. 349

Neteisėti veiksmai kaip atsakomybės sąlyga. Jie pasireiškia kaip tinkamos produktų kokybės ar paslaugų kokybės neužtikrinimas⁶³. Gamintojo neteisėti veiksmai pasireiškia netinkamos kokybės gaminio pagaminimu ir realizavimu. Paslaugos teikėjo neteisėti veiksmai pasireiškia netinkamos kokybės paslaugos suteikimu. Jeigu atsako ne gamintojas, o produktą realizavęs asmuo, tai jis, realizuodamas produktą, kurio importuotojo ir gamintojo nežino, prisiima atsakomybę už jų neteisėtus veiksmus ir tai tampa jo padidintos atsakomybės pagrindu. Koks produktas (paslauga) laikoma tinkamos kokybės aptarta šio darbo pradžioje. Neatitinkančių kokybės reikalavimų produktų gaminimas ir paslaugų teikimas yra neteisėtas veiksmas, sudarantis pagrindą gamintojo (paslaugų teikėjo) civilinei atsakomybei be kaltės. Taigi vien tik pats žalos padarymo faktas yra laikoma neteisėtais veiksmais.

Priežastinis ryšys kaip atsakomybės sąlyga. Civilinė atsakomybė atsiranda tada, kai egzistuoja ryšys tarp netinkamos kokybės ir nuostolių. Tai reiškia, kad nukentėjusysis turi įrodyti, jog yra netinkamos kokybės produktas (paslauga) ir jis lėmė, sąlygojo ar sudarė sąlygas nuostoliams atsirasti⁶⁴. Būtent nukentėjusiajam tenka šio ryšio įrodinėjimo pareiga, tačiau šį ryšį įrodžius, toliau iniciatyva pereina į kreditoriaus pusę – jis arba turi pripažinti savo kaltę ir atlyginti nuostolius, arba remdamasis vienais iš atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindais prašyti, kad jis būtų atleistas nuo pareigos atlyginti žalą.

Ieškinio terminai. Nustačius civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygas, reikia atkreipti dėmesį į ieškinio senaties terminus. Ieškiniai dėl nuostolių, atsiradusių vartojant netinkamos kokybės produktus, gali būti pareiškiami per 3 metus nuo tos dienos, kai nukentėjusiajam tapo žinoma ar jis turėjo sužinoti apie žalą, trūkumą ir kas yra gamintojas (LR CK 6.300 str.). Sužinojimas ar turėjimas sužinoti apie žalą ar trūkumą gali nesutapti su žalos iškilimo aikštėn momentu, nes reikalingi tyrimai žalos atsiradimo priežastims nustatyti, trūkumams įvertinti ir tai gali užsitęsti (pvz. tik ekspertizių ir tyrimų pagalba nustatyti, kad gaisras kilo dėl netvarkingos mikrobangų krosnelės). Turėdamas duomenis apie žalos priežastis, trūkumą esmę, nukentėjusysis gali nežinoti, kam pareikšti ieškinį, nežinodamas, kas yra gamintojas. Todėl senatis pradeda skaičiuoti nuo dienos, kai nukentėjusysis sužinojo arba turėjo sužinoti tris aplinkybes: a) kad jam padaryta žala b) kad prekės (paslaugos) nekokybiškos ir c) kas yra atsakovas (gamintojas)⁶⁵.

Teisė pareikšti ieškinį išnyksta ir civilinė atsakomybė negali būti taikoma, jei praėjo 10 metų nuo tos dienos, kai produkto gamintojas išleido žalos padariusį produktą į apyvartą (LR CK 6.300 str. 2 d.). Šis terminas yra naikinamasis, jis reiškia, kad praleistas trejų metų ieškinio

⁶³ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004., p. 251

⁶⁴ Ten pat, p. 252

⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Kn. 6: Prievolių teisė. T.1. / V.Mikelėnas ; p. 411

senaties terminas gali būti atnaujintas, jeigu dar nėra pasibaigęs dešimties metų naikinamasis terminas. Išleidimu į apyvartą šiuo atveju reikia laikyti momentą, kai prekės (paslaugos) pirmą kartą išleistos į mažmeninės apyvartos tinklą, t.y. pateko į rinką arba tiesiogiai iš gamintojo, arba per tarpininką – platintoją, didmenininką ir panašiai⁶⁶.

Apibendrinant atliktą deliktinės ir sutartinės atsakomybės santykių žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo kontekste analizę, galime teigti, jog:

- Įsigijęs tinkamos kokybės reikalavimų neatitinkančią prekę ar paslaugą vartotojas gali patirti dvejojo pobūdžio žalą: a) nuostoliai atsiranda dėl to, kad netinkamos kokybės preke ar paslauga sugadinamas vartotojo turtas, sužalojama jo sveikata, ar atimama gyvybė (taikomos LR CK 6.292 -6.300 str.), t.y. deliktinės atsakomybės atveju; arba pardavėjui ar paslaugų teikėjui sumokėta jo nustatyta arba šalių sutarta kaina, tačiau negauta to, kas pagal sutartį priklausė, t.y. sutartinės atsakomybės atvejai (LR CK 6.333 – 6.338 str.) ir vartojimo pirkimo – pardavimo sutarčių ypatumai dėl daiktų kokybės (LR CK 6.363 str.);
- Vartotojo teisių gynimas įsigijus netinkamos kokybės prekę ir jo reikalavimo pakeisti ją tinkama vykdymas sutartinių santykių kontekste atlieka prevencinę, apsauginę funkciją –pakeičiant nekokybišką prekę tinkamos kokybės yra sumažinama potencialiai galinti kilti žala asmens turtui ar sveikatai, nekokybišką prekę yra išimant iš kasdienio asmens būtinio naudojimo;
- Vadovaujantis specialiojo delikto pagrindais, kilti atsakomybei nėra reikalinga žala padariusio asmens kaltė, užtenka įrodyti žalą, produkto (paslaugos) nekokybiškumą ir priežastinį ryšį tarp jų;
- Specialiojo delikto pagrindais atlygintina žala apima asmens sveikatos sužalojimus, gyvybės atėmimą ir žalą turtui, viršijančią 500 eurų sumą, kai ši padaroma nekokybišku produktu. Nekokybiškos paslaugos atveju ši suma netaikoma.

1.4. Atsakomybės už žalą, padarytą netinkamos kokybės produktu ar paslauga, skolininkai

Skolininkas yra asmuo, kuris turi pareigą atlygintą žalą, padarytą netinkamos kokybės produktu ar paslauga. Analizuojamos temos atžvilgiu tai yra gamintojas ir paslaugų teikėjas.

Gamintojas ir paslaugų teikėjas. LR CK 6.292 str. numato, kad gamintojas ir paslaugų teikėjas privalo atlyginti dėl netinkamos kokybės produktų ar paslaugų atsiradusią žalą. Taigi

⁶⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Kn. 6: Prievolių teisė. T.1. / V.Mikelėnas ; p. 411;

svarbu išsiaiškinti, ką šio straipsnio prasme apima sąvokos „gamintojas“ ir „paslaugų teikėjas“. Gamintoju laikomas galutinio produkto, produkto dalies arba žaliavų gamintojas, paslaugų teikėjas ar kitas asmuo, kuris pažymėdamas produktą (paslaugas) savo vardu, prekės ženklu ar kitu skiriamuoju žymeniu save nurodo kaip gamintoją (paslaugų teikėją) (LR CK 6.292 str. 2 d.). Taigi, už žalą atsakyti turi nebūtinai asmuo, kuris pats pagamino prekę, atsakomybė šiuo atveju gali tekti ir asmeniui, kuris save pristato kaip gamintoją ar paslaugų teikėją. Manome, kad tokio reglamentavimo tikslai yra keli:

- a) visų pirma, tai sumažina galimybes asmeniui vengti atsakomybės bandant žalos atlyginimo pareigą perkelti kitam gamintojui, nors jis pats gauna pajamas produktą (paslaugą) pristatydamas kaip savo ir taip pagrįstai leisdamas tikėtis vartotojui atitinkamos tam prekės ženkliui būdingos kokybės⁶⁷.
- b) Antra, ženklinamas gaminį ar paslaugą savo prekės ženklu, asmuo turi prisiimti atsakomybę už galimus defektus ir tuo pačiu dėti visas pastangas užtikrinti tinkamą kokybę, atlikti įvairius bandymus, įvesti kokybės tikrinimo kontrolę ir pan., o to nepadaręs arba padaręs nepakankamai – atlyginti padarytą žalą.

Kiekvienas asmuo, kuris dėl savo verslo importuoja į Europos ekonominės erdvės valstybių teritoriją netinkamos kokybės produktą turėdamas tikslą jį parduoti, išnuomoti ar kitaip paskirstyti, atsako kaip gamintojas (LR CK 6.292 str. 3 d.). Įtvirtinta nuostata gina vartotojų teises tais atvejais, kai tikrąjį gamintoją, esantį ne Europos ekonominėje erdvėje, yra labai sunku surasti. Itin daug prekių yra importuojama iš ne Europos Sąjungos erdvėje esančių šalių (pvz., Kinijos, Indijos), kur gamintojai skaičiuojami dešimtimis tūkstančių, ir vien susisiekti su produkto gamintoju, jeigu jį iš viso pavyktų rasti, užtruktų nepaprastai ilgai, o galimybės gauti žalos atlyginimą yra minimalios. Taigi šiuo straipsniu yra ginamos vartotojų teisės gauti teisingą ir pagrįstą žalos atlyginimą, o tuo pačiu importuotojui nustatoma pareiga savo partneriu pasirinkti tokį gamintoją, kurio prekės būtų tinkamos kokybės arba pačiam itin atidžiai tikrinti perkamų prekių kokybę. Tiesa, pats faktas, kad importuotojas skyrė daug dėmesio importuojamų produktų kokybės tikrinimui, tačiau nepaisant to į apyvartą pateko netinkamos kokybės produktas ir padarė žalą vartotojui, įtakos importuotojo civilinės atsakomybės kilimui neturės. Taip pat reikia prisiminti, kad vienas iš Europos Sąjungos tikslų yra bendros rinkos sukūrimas ir jos apsauga, kaip ir buvo nurodyta Europos Bendrijos steigimo sutartyje⁶⁸, taigi šia nuostata sukuriama realios galimybės sukurti tokią bendrą rinką, kurioje vartotojas gali jaustis kiek įmanoma saugesniu dėl galimybės patirti žalą arba, jai atsitikus, dėl galimybės gauti žalos atlyginimą.

⁶⁷ Pvz. „Tissot“ pirktų laikrodžius iš vietinių gamintojų ir juos žymėtų savo prekės ženklu – taip vartotojas pirkdamas laikrodį pagrįstai tikėtusi „Tissot“ būdingos kokybės

⁶⁸ Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.

Svarbios ir LR CK 6.292 str. 4 d. numatytos nuostatos, leidžiančios atsakingu už žalą asmeniui laikyti kiekvieną produktą realizavusį asmenį, jeigu produkto gamintojo neįmanoma nustatyti, išskyrus atvejus, kai jis per protingą terminą praneša nukentėjusiam asmeniui apie produkto gamintoją arba apie produktą patiekusį asmenį. Taip įstatymų leidėjas eliminuoja situacijas, kai žala būna padaroma, tačiau atsakingų už šią žalą asmenų nėra, motyvuojant, jog nėra žinomas gamintojas – tokiu atveju pareiga atlyginti žalą tenka asmeniui, realizavusiam produktą, nes tai darydamas jis turėjo įsitikinti tinkama produkto kokybe. Ši taisyklė taikoma ir tais atvejais, kai produktas buvo importuotas nenurodant gamintojo, nors jo gamintojas žinomas (LR CK 6.292 str. 4 d.).

Dar kartą pabrėžtina, kad šios nuostatos taikomos tik tais atvejais, kai produktai (paslaugos) įsigijami vartojimo, o ne verslo tikslais (LR CK 6.292 str. 5 d.).

Gamintojo, platintojo, paslaugų teikėjo pareigos užtikrinti produktų saugą numatytos ir Produktų saugos įstatyme (Trečias skirsnis). Vartotojui turi būti suteikiama reikiama informacija prieš perduodant gaminį, kad jis galėtų įvertinti su gaminiu susijusią riziką per visą nurodytą, įprastą ar numanomą jo vartojimo laiką. Sužinoję, kad gaminys nesaugus, jie privalo nedelsdami informuoti vartotoją, Valstybinę vartotojų teisių apsaugos tarnybą, atitinkamos srities kontrolės institucijas ir Vyriausybės nustatyta tvarka pašalinti tokius gaminius iš rinkos. Už nesaugių gaminių ir paslaugų teikimą į rinką gamintojui, platintojui ir paslaugų teikėjui gali būti taikomos rinkos ribojimo priemonės ir nustatomos baudos⁶⁹. Produktų saugos įstatymo 17 str. numato šias rinkos ribojimo priemones: a) nustatytos išankstinės gaminio ar paslaugos prekybos sąlygos; b) uždrausta teikti į rinką nesaugų gaminį ar paslaugą; c) reikalaujama pašalinti nesaugų gaminį ar paslaugą iš rinkos; d) uždrausta nesaugos gaminio ar paslaugos reklama.

Atleidimo nuo civilinės atsakomybės atvejai. Nors šis deliktas yra griežtos atsakomybės, tačiau ir šiuo atveju atsakomybė nėra absoliuti - taip pat nustatyti atvejai, kai gamintojas atleidžiamas nuo atsakomybės (LR CK 6.298 str.):

- a) ne jis išleido produktą į apyvartą – turi būti paneigta gamintojo prezumpcija, numatyta asmeniui, kurio vardu, prekės ženklu ar kitu žymeniu pažymėtas produktas ar paslauga. Ši sąlyga aktuali tais atvejais, kai gali būti suklastotas ar neteisėtai pavartotas gamintojo vardas, prekės ženklas ir pan.
- b) atsižvelgiant į aplinkybes, yra pagrindas manyti, kad produktas išleidimo į apyvartą metu nebuvo netinkamos kokybės arba kad kokybė pablogėjo vėliau – t.y. gamintojas neatsako už produkto pablogėjimą, kai jį sąlygoja tretieji asmenys (prekybininkai, vartotojai ir pan.)

⁶⁹ Skirtos baudos publikuojamos internetiniame puslapyje <http://www.vartotojoteises.lt/> Prisijungta 2009 12 03

- c) produktas nebuvo pagamintas turint tikslą jį parduoti, išnuomoti ar kitaip paskirstyti verslo tikslais arba nebuvo pagamintas ar paskirstytas gamintojo ūkinės veiklos metu – tai gali būti bandomasis gaminys ir pan., ar gaminys, sukurtas savo buitiniams poreikiams tenkinti;
- d) produkto kokybė pablogėjo dėl atitinkamų valstybės institucijų nustatytų privalomų taisyklių laikymosi – tuo įrodoma aplinkybė, kad žala atsiradusi dėl valstybės veiksmų, kuriuos subjektas privalo vykdyti, bet negali ginčyti. Tik privalomų imperatyvų (ne savanoriškų) laikymasis yra atleidimo nuo atsakomybės pagrindas.
- e) mokslo ir technikos žinių lygis produkto išleidimo į apyvartą metu nebuvo toks, kad leistų nustatyti netinkamą kokybę – turi būti remiamasi aukščiausiu ir objektyviu žinių lygiu, neapsiribojant konkrečiu pramonės sektoriumi, tačiau taip pat atsižvelgiama į žinių prieinamumo aspektą;
- f) pagamintas produktas buvo įkomponuotas į kitą produktą ir žala atsirado dėl kito produkto konstrukcijos arba dėl viso produkto gamintojo pateiktų vartojimo taisyklių – tuo gamintojas paneigia priežastinį ryšį tarp jo pagamintos produkto dalies ir nuostolių. Šio gamintojo pagamintos produkto dalies kokybė turi būti tinkama⁷⁰, o žalą turi sąlygoti konstrukcinis ypatumas ar ypatingos tinkamos produkto dalies vartojimo sąlygos visumoje.

Įrodęs vieną iš šių aplinkybių, gamintojas paneigia priežastinį ryšį tarp jo pagaminto produkto (suteiktos paslaugos) nekokybiškumo ir padarytos žalos.

Įstatymai gali numatyti kitas paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės sąlygas, negu numatyta 6.298 str. Jų yra numatyta ir Produktų saugos įst. 24 str., kur be kitų sąlygų numatyti ir tokie atvejai, kai produktas⁷¹ tapo pavojingas vėliau dėl trečiojo asmens veiksmų netinkamai (neatsargiai) gabenant ar saugant (sandėliuojant) produktą ar kitų nuo gamintojo, platintojo ar paslaugos teikėjo valios nepriklausančių priežasčių – šiuo atveju atsakomybė tektų už žalą atsakingam asmeniui, ar tai būtų vežėjas, nesilaikęs reikalavimų krovinio pervežimui, ar sandėlininkas, nepasirūpinęs tinkamu produkto sandėliavimu. Taip pat atleidžiama nuo atsakomybės, jeigu produkto pavojingas savybes nulėmė nenugalima jėga.

Įrodinėjimo našta, siekiant pasiremti šiais pagrindais (ar vienu iš jų) tenka gamintojui. Kadangi tai yra išimtis iš gamintojo atsakomybės be kaltės režimo, tai šių pagrindų apimtis negali būti aiškinama plečiamai. Jeigu nukentėjęs ar turintis teisę reikalauti žalos atlyginimo asmuo dėl savo kaltės prisidėjo prie žalos atsiradimo ar padidėjimo, žalos atlyginimo dydis gali

⁷⁰ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004., p. 254

⁷¹ Šiuo atveju būtina prisiminti, kad sąvoka „produktas“ pagal Produktų saugos įstatymą apibrėžiama kaip gaminys arba paslauga (2 str. 1d.), taigi šiuo atveju sąvoka turėtų būti suvokiama tik kaip „paslauga“

būti sumažintas arba žala apskritai gali būti neatlyginama atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes, nors ir žala atsiradusi dėl netinkamos kokybės produkto (LR CK 6.297 str.). Nukentėjusiojo kaltė gali pasireikšti prekės naudojimui ne pagal paskirtį, jos instrukcijos nesilaikymu ir pan. Minėtame straipsnyje nedetalizuojamas nukentėjusio asmens kaltės laipsnis – ar turimas omenyje tik didelis neatsargumas ar ir paprastas neatsargumas? Atsižvelgiant į tai, jog šiuo atveju kalbama apie griežtos atsakomybės atvejus (t.y., atsakomybės be kaltės), kurių vienas iš tikslų ir yra silpnesnės šalies apsauga, reikia vertinti, kad reikšmės šiuo atveju turi tik nukentėjusiojo asmens didelis neatsargumas.

Gamintojo atsakomybė nemažinama, jeigu žala atsirado ir dėl netinkamos produkto kokybės, ir dėl trečiojo asmens veikslių ar neveikimo (LR CK 6.298 str. 2 d.), t.y. nors dėl žalos atsiradimo kalti yra du subjektai (gamintojas ir trečiasis asmuo), tačiau gamintojo atsakomybė nėra mažinama, nes šiuo atveju kalbame apie specialiojo delikto atvejį – t.y. gamintojo atsakomybė atsiranda be kaltės. Tačiau gamintojas, atlyginęs žalą, tokiais atvejais turi teisę reikšti kaltiems tretiesiems asmenims ieškinį regresu tvarka (LR CK 6.280 str.)⁷². Jeigu žala atsirado dėl kelių asmenų (pvz. netinkamos kokybės produkto gamintojo ir asmens, įkomponavusio šį produktą į kitą daiktą) veikslių, šie asmenys atsako solidariai (LR CK 6.296 str.). Šiuolaikiniame versle yra įprasta, kad viena įmonė specializuojasi tam tikros dalies gamyboje, kita dar vienos, o trečioji jas sukonstruoja į vieną produktą – tokiais atvejais gali būti itin sudėtinga nustatyti, kurio gaminio trūkumai sąlygojo žalą ir siekiant apsaugoti vartotojų interesus, nustatyta gamintojų solidarioji atsakomybė. Ši taisyklė taikoma ir kai prekę į Lietuvą importavo keli importuotojai⁷³.

Mūsų nuomone, atlikus žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, skolininkų analizę, taip pat galima pastebėti ir įstatymo leidėjo siekį pasiekti kompromisą tarp adekvataus vartotojų teisių gynimo ir verslo subjektų (gamintojų, paslaugų teikėjų) interesų. Akivaizdu, kad vartotojas yra silpnesnė santykių šalis ir šiuo atveju jam yra suteikiama platesnė teisių apsauga, įtvirtinus gamintojo (paslaugų teikėjo) griežtos atsakomybės principą, nustačius produktų saugos ir kitus reikalavimus. Tokie veiksmai yra sveikintini, atsižvelgiant į siekį tinkamiau ginti vartotojo pažeistas teises ir apskritai užtikrinti aukštesnį, saugesnį gyvenimo lygį. Tačiau tuo pačiu gamintojui ir paslaugų teikėjui nebuvo perkelta nepagrįstai didelė ir sunkiai įvertinama atsakomybė, numatant konkrečius atvejus, kada jis gali būti atleidžiamas nuo civilinės atsakomybės taikymo. Nors dauguma atleidimo pagrindų yra išvesti iš versle pasitaikančių situacijų vadovaujantis grynai loginio mastymu (pvz. ne gamintojas išleido produktą į apyvartą; kokybė pablogėjo dėl imperatyvių valstybės institucijų nurodymų

⁷² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Kn. 6: Prievolių teisė. T.1. / V.Mikelėnas ; p. 409

⁷³ Ten pat, p. 408

laikymosi), itin svarbus ir sveikintinas atleidimo nuo atsakomybės pagrindas yra vadovavimasis nepakankamu moksliniu ir techniniu žinių lygi produkto išleidimo į apyvartą metu. Nors ir nustatyti griežti reikalavimai, kada šiuo pagrindu gali būti vadovaujama, tačiau tai leidžia verslo subjektui drąsiau ir intensyviau investuoti į naujų technologijų, naujų produktų kūrimą, taigi tuo pačiu ir skatina mokslinę pažangą. Galimybė vadovautis šia nuostata svarbi ir Lietuvos gamintojas, kurie siekdami įsitvirtinti dar palyginti neseniai atsivėrusiai pasaulio rinkai, kuria įvairius produktus, pvz. lazerinės technologijos, vaistai ir kt. Šios atleidimo nuo atsakomybės sąlygos nebuvimas smarkiai apsunkintų tokias pastangas.

Kadangi dabartiniuose verslo santykiuose itin dažnos situacijos, kai prekės pagaminamos, platinamos ir įsigyjamose skirtingose šalyse, svarbu ir bendrais bruožais peržvelgti teisingumo ir taikytinos teisės klausimus, kai atsakovas ir ieškovas yra įsikūrę ne toje pačioje šalyje.

Teisingumo klausimus reglamentuoja Europos Sąjungos Reglamentas Briuselis I⁷⁴. Pagal šio reglamento 16 str. nustatyta, jog vartotojas ieškinį teikti gali savo gyvenamosios vietos teismui arba atsakovo buveinės vietos teismui. Pastebėtina, kad vartotojas šiuo atveju turi galimybę rinktis, kuriuos valstybės teisme yra norima nagrinėti bylą, kai bylą vartotojui kita sutarties šalis gali iškelti tik valstybės narės, kurioje yra vartotojo nuolatinė gyvenamoji vieta, teismuose (2 punktas). Taip pat atkreipti dėmesį reikėtų ir į faktą, kad 16 str. nedaro poveikio teisei kelti priešieškinį teisme, kuriame, kaip nurodyta šioje dalyje, dar nebaigtas nagrinėti pagrindinis ieškinys (3 punktas).

Kalbant apie taikytinos teisės klausimą – jis sprendžiamas pagal Reglamentą Roma II⁷⁵. Šio reglamento 4 str. 2 d. yra nustatyta bendra taisyklė, kad jei abiejų asmenų, atsakomybėn traukiamo ir žalą padariusio, įprastinės gyvenamosios vietos žalos atsiradimo metu yra toje pačioje šalyje, taikoma tos šalies teisė. 5 str. skirtas atskirai reglamentuoti santykius dėl atsakomybės už produktus ir numato, jog nepažeidžiant 4 str. 2 d., dėl produkto sukeltos žalos atsirandančioms nesutartinėms prievolėms taikoma :

- a) šalies, kurioje yra žalą patyrusio asmens įprastinė gyvenamoji vieta žalos atsiradimo metu, teisė, jei produktas buvo parduodamas toje šalyje; arba, jei ši sąlyga netenkinama,
- b) šalies, kurioje produktas buvo įgytas, teisė, jei produktas buvo parduodamas toje šalyje; arba, jei ši sąlyga netenkinama,
- c) šalies, kurioje patirta žala, teisė, jei produktas buvo parduodamas toje šalyje;

⁷⁴ 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo // OL EB L 12/1

⁷⁵ 2007 m. gegužės 15 d. Tarybos Reglamentas (EB) dėl teisės, taikytinos nesutartinėms prievolėms (Roma II) // OL EB L 199/40

Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį, jog taikoma tos šalies, kurioje yra traukiamo atsakomybės asmens įprastinė gyvenamoji vieta, teisė, jei jis pagrįstai negalėjo numatyti, kad produktas ar tos pačios rūšies produktas parduodamas šalyje, kurios teisė taikoma pagal a), b) ar c) punktus.

Jeigu pagal visas bylos aplinkybes yra aišku, kad deliktas yra akivaizdžiai glaudžiau susijęs su kita nei a), b) ir c) punktuose nurodyta šalimi, taikoma tos kitos šalies teisė. Akivaizdžiai glaudesnis ryšys su kita šalimi gali būti pagrįstas įvairiomis aplinkybėmis, visų pirma remiantis prieš tai jau egzistuojančiais santykiais tarp šalių, pavyzdžiui, su konkrečiu deliktu glaudžiai susijusia sutartimi.

Kaip matyti iš nagrinėjamo straipsnio, numatyti net keli taikytinos teisės parinkimo variantai, o tai komplikuoja taikytinos teisės nustatymą.

Apibendrinant atliktą žalą, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, skolininkų analizę, galime teigti, jog:

- Pagrindinis padarytą žalą atlyginti privalantis subjektas yra gamintojas ir importuotojas, papildomas subjektas – produktą realizavęs asmuo (kai neįmanoma nustatyti gamintojo);
- Nors tai yra specialusis deliktas, tačiau gamintojo (paslaugos teikėjo) atsakomybė nėra absoliuti, numatytas baigtinis sąrašas atvejų, kada gamintojas (paslaugos teikėjas) gali būti atleistas nuo atsakomybės;

2. TEISMŲ PRAKTIKA BYLOSE, SUSIJUSIOSE SU ŽALOS, PADARYTOS NETINKAMOS KOKYBĖS PRODUKTU AR PASLAUGA, ATLYGINIMU

Teisės norma, kuri netaikoma praktikoje, yra tik deklaratyvaus pobūdžio ir neturi įtakos realiam visuomeniniam gyvenimui, todėl itin svarbu išnagrinėti, kaip teisės aktai, susiję su žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimu taikomi ir vertinami teismų praktikoje. Su įvairiais produktais ar paslaugomis žmonės susiduria kiekvieną dieną, nepaisant to, teismų praktika, susijusi su netinkamos kokybės produktu ar paslauga padarytos žalos atlyginimu, nėra gausi nei Lietuvos teismuose, nei Europos Teisingumo Teisme. Tačiau ir esama praktika reikalauja teisinės analizės, kuri ir bus atlikta šiame skyriuje.

2.1 Lietuvos teismų praktikos analizė

Visų pirma bus analizuojama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) nutartis, susijusios su žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu, atlyginimu. Pirmoji ir ko gero pati garsiausia byla, paskatinusi kreipti didesnę dėmesį į vartotojų teises Lietuvoje, yra *A. Černych v. UAB „Raigeda ir Ko“ ir kt*⁷⁶. Nors ji buvo nagrinėjama dar neįsigaliojus LR CK pataisoms pagal Direktyvą Nr. 85/374, tačiau byloje paminėtos nuostatos aktualumo neprarado ir šiandien. Šiuo nagrinėjami atveju vartotojas A. Černych parduotuvėje, priklausančioje UAB „Amertona“, įsigijęs gazuoto vandens plastikinį sifoną „Šaltinėlis“ patyrė žalą – jo rankose sifonas sprogo ir sprogimo metu vartotojui buvo padarytas sunkus kūno sužalojimas, pavojingas gyvybei, be to, gydymosi metu jam buvo reikalingas pagerintas maitinimas ir slaugymas. Žalą patyręs asmuo reikalavo šios žalos atlyginimo iš atsakovo „Raigeda ir Ko“, kuris sifoną užpildydavo ir paruošdavo prekybai, todėl buvo laikomas gamintoju. Taip pat reikėtų pabrėžti, kad atsakovu taip pat buvo patraukta ir UAB „Amertona“, kurios patalpose įvyko incidentas, sukėlęs nukentėjusiajam žalą, tačiau teismai, nagrinėję šią bylą, teisingai pastebėjo, kad remiantis bylos medžiaga prekės gamintojas yra „Raigeda ir Ko“ ir ji privalo atlyginti žalą. Taip pat buvo atmestas atsakovo „Raigeda ir Ko“ teiginys, jog į bylą taip pat turi būti įtraukta Vengrijos firma “Constar International Pet Hungaria Ltd”, kuri buvo sifono tiekėja. LAT šis argumentas buvo atmestas kaip nepagrįstas, motyvuojant, kad šiuo atveju nebuvo išaiškintos faktinės aplinkybės. Tačiau taip pat pabrėžta, jog toks sprendimas nėra kliūtis „Raigeda ir Ko“ teikti regresinius reikalavimus Vengrijos firmai “Constar International Pet Hungaria Ltd”, kuriuos turėtų išnagrinėti atitinkamos Vengrijos Respublikos institucijos. LAT, išnagrinėjęs bylos aplinkybes, nutarė, kad buvo nustatytos visos bendrosios civilinės atsakomybės kilimo sąlygos

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. Černych v. UAB “Raigeda ir Ko”, UAB “Amertona”*, Nr. 3K-3-369

(žala; kaltė; priežastinis ryšys tarp teisei priešingų veiksmų (neveikimo) ir žalos atsiradimo), todėl padarytą žalą turi atlyginti „Raigeda ir Ko“ bei paliko galioti žemesnių instancijų priimtus sprendimus.

Ši byla yra svarbi ne tik tuo, jog tai pirmasis atvejis LAT praktikoje, kai buvo nustatyta gamintojo atsakomybė už netinkamos kokybės produktu padarytą žalą, bet taip pat dėl to, jog ginčas buvo nagrinėjamas pagal teisės aktus, numatančius ne specialiąją skolininko atsakomybę, o civilinės atsakomybės kilimą pagal bendruosius pagrindus, tačiau net ir nesant specialiojo delikto pagrindų, atsakovo kaltė buvo pripažinta, taip tuo pačiu parodant tinkamą pagarbą vartotojų teisėms.

Tenka konstatuoti faktą, kad ši „*sprogusio mineralinio vandens butelio*“ byla, išnagrinėta dar galiojant senajam teisiniam reglamentavimui, yra vienintelė LAT praktikoje, kurioje tiesiogiai nagrinėjamas klausimas dėl žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu, atlyginimo. Šis faktas verčia stebėtis, nes nesaugių produktų, esančių Lietuvos rinkoje, daugėja kiekvienais metais: pvz. 2009 metais nustatyta 90 nesaugių produktų, 2008 metais – 79, 2007 metais – apie 53⁷⁷. Galimos priežastys bus analizuojamos kitame šio darbo skyriuje. Tačiau LAT yra pasiekusios kelios bylos, susijusios su žalos, padarytos netinkamos kokybės paslauga, atlyginimu.

Viena iš tokių LAT praktikoje buvusių aktualių bylų yra *V.Pečiulis v. AB „Durpeta“*⁷⁸. Šiuo atveju LAT pasisakė dėl tinkamo LR CK 6.292 str. taikymo, būtent tai, jog šis straipsnis taikomas tik tais atvejais, kai produktai (paslaugos) yra įsigijami vartojimo, o ne verslo tikslais. Nagrinėtinoje byloje žalą patyręs nukentėjęsysis asmuo buvo ūkininkas, kuris nekokybiškas durpes įsigijo šiltnamio gėlių ir daržovių auginimui – t.y. verslo tikslams, todėl minėtu atveju žala atlygintina pagal bendrąsias civilinės atsakomybės taisykles, ieškinį pareiškiant tinkamam atsakovui, t.y. asmeniui, iš kurio įsigytos durpės, o ne jų gamintojui (LR CK 6.334 straipsnis). Šios LAT suformuluotos praktikos buvo laikytasi ir kitose bylose, pvz. *UAB „Evekas“ v. UAB „Skuba“*⁷⁹. Byla svarbi tuo, jog nepagrįstai neišplėtė žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu, instituto ribų ir taikė jį pagal tikrąją prigimtį ir tikslą – kai žala padaroma produktu, įsigytu asmeniniams, buitiniams poreikiams tenkinti.

Nagrinėjant *žalos* sąvoką netinkamos kokybės produktu ar paslauga padarytos žalos atlyginimo institute, svarbi yra byla *J.A.J. v. UAB „Omnitel“*⁸⁰. Šioje byloje teismas pasisakė dėl

⁷⁷ <http://www.delfi.lt/news/economy/business/nesaugios-prekes-nuo-kiseneje-saudanciu-pistoletu-iki-dviracių-be-stabdžių.d?id=25531277> Prisijungta 2009 12 03

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V.Pečiulis v. AB „Durpeta“*, Nr. 3K-3-458/2005, kat. 44.5.1; 44.6; 44.8; 45.1; 95.3

⁷⁹ Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gegužės 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Evekas“ v. UAB „Skuba“*, Nr. 2A-146/2004, bylos kategorija Nr. 116

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 11 d.

LR CK 2.999 str. nurodytos atlygintinos žalos pagrindų ir neturtinės žalos santykio. Teismas nurodė, jog pagal šią teisės normą neturtinė žala turi būti atlyginama ne tik kaip sveikatos sužalojimu asmens patirtų skausmo, išgyvenimų padarinys, bet ir tais atvejais, kada netinkamos kokybės paslaugos suteikimu nėra padaroma tiesioginė žala asmens sveikatai, bet apskritai pažeidžiamos asmens neturtinės vertybės (LR CK 6.250 straipsnis). Taigi reikalavimas atlyginti neturtinę žalą yra suprantamas kaip savarankiškas teisių gynimo būdas, kuris egzistuoja, neatsižvelgiant į turtinės žalos ar žalos sveikatai atsiradimą arba neatsiradimą. Klausimas svarbus tuo požiūriu, jog Direktyva Nr. 85/374 nereglamentuoja neturtinės žalos atlyginimo ir šią teisę palieką nacionalinei valstybių narių teisei. Taigi ši LAT nutartis realiai išaiškino ir suformulavo Lietuvos teismų praktiką neturtinės žalos atlyginimo klausimu nustatydamą plačias vartotojų pažeistų teisių ribas – neturtinė žala gali būti atlyginama ne tik esant žalai turtui, sveikatai, gyvybei, bet ir tais atvejais kai tokios materialios žalos nėra, tačiau yra apskritai pažeidžiamos asmens neturtinės vertybės. Šis neturtinės žalos atlyginimo klausimas vertas atidesnio įvertinimo. Direktyva Nr. 85/374 nereglamentuoja neturtinės žalos atlyginimo, tą palikdama nacionalinei teisei (9 str.), tačiau bet kuriuo atveju, kad žala būtų atlyginama pagal Direktyvos nuostatas, reikalingos 9 str. nurodytos aplinkybės – žala padaroma mirties ar asmens sužalojimo atveju, arba turtui, kai žala nėra mažesnė nei 500 eurų. Kaip minėta, tokia žala atlyginama nereikalaujant įrodyti žalą padariusio asmens kaltę, įrodinėjamos sąlygos yra žala, neteisėti veiksmai (netinkama produkto/paslaugos kokybė) ir priežastinis ryšys tarp žalos ir neteisėtų veiksmų (LR CK 6.295 str.). Tai leidžia daryti išvadą, kad ir neturtinė žala, kuri nėra susijusi su žala sveikatai, gyvybei, turtui, tačiau sukelta netinkamos kokybės produktu ar paslauga, taip pat atlyginama specialiaisiais pagrindais, t.y. neįrodinėjant žalą sukėlusio asmens kaltės – nukentėjusiam asmeniui užtenka įrodyti, kad jis patyrė neturtinę žalą dėl netinkamos kokybės produkto ar paslaugos: neturtinė žala, padaryta netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginama įrodžius produkto / paslaugos netinkamą kokybę, žalą ir priežastinį ryšį tarp jų. Neturtinę žalą suvokiant kaip asmeninės žalos rūšį, pasireiškiančią neturtinio pobūdžio praradimais dėl pakenkimo asmeninėms neturtinėms vertybėms arba dėl neteisėto fizinio poveikio asmens kūnui⁸¹, yra visiškai suprantama, kad net ir nesant žalos turtui ar sveikatai, atsiradusi neturtinė žala turi būti atlyginama. Tai yra logiškas sprendimas, taip pat atsižvelgiant į faktą, *jog nors neturtinės žalos atlyginimą iš esmės lemia būtinybė kompensuoti žalą, <....>, teisės garantuojama kompensacijos už patirtą skausmą ir kančias galimybė reiškia, kad teisė netoleruoja veiksmų, darančių neigiamą įtaką ne tik asmens turtui, bet ir jo fizinei, dvasinei ir psichologinei gerovei, ir yra tam tikra pagarbos asmeniui per se, kai ginamas asmenybės*

nutartis, priimta civilinėje byloje J.A.J. v. UAB „Omnitel“, Nr. 3K-3-297/2005, kat. 44.2.4.2; 44.6; (S);

⁸¹ Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Neturtinės žalos kompensavimas // Justitia. 1998. Nr. 2, p. 3

vientisumas ir kiekvieno asmens apsisprendimo laisvė, taip pat solidarumo su nukentėjusiuoju išraiška⁸². Remiantis tuo galima teigti, jog galimybė gauti neturtinės žalos atlyginimą nepaisant žalos turtui ar sveikatai buvimo ir iškelia minėtą pagarbą asmeniui ir pagrįstai suteikia galimybę jam reikalauti kompensacijos už patirtas kančias, kurias sukėlė netinkamos kokybės produktas ar paslauga.

Verta paminėti ir bylą *N.N v. UAB „Statoil Lietuva“*⁸³, kurioje buvo paliestas klausimas tarp skirtumo dėl žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ir paslauga. *Produkto* ir *paslaugos* sąvokų atskyrimo klausimas yra ne tik teorinis – jis turi ir praktinę reikšmę. Pagal LR CK 6.299 str. nurodyta, kad atlyginama žala nukentėjusio asmens asmeniniams poreikiams tenkinti skirtam turtui, kai žala yra ne mažesnė kaip 500 eurų. Ši nuostata yra netaikoma, kai žala atsirado dėl netinkamos paslaugos. Tai reiškia, kad dėl netinkamos kokybės paslaugos specialiojo delikto pagrindais atlyginama ir žala, kuri neviršija 500 eurų sumos. Nors byloje pagrindinis dėmesys buvo skirtas tinkamo atsakovo procesiniam statusui, tačiau ši byla yra viena iš retų, pasiekusių LAT, kurioje buvo nagrinėjamas netinkamos kokybės paslauga padarytos žalos atlyginimas. Šiuo atveju netinkamos paslaugos suteikimas pasireiškė degalinėje „Statoil“ atliekamam automobiliu plovimu - plaunant ieškovo automobilį, ant jo nukrito veikiantis plovimo šepetys, kuris prispaudė automobilį, nepaisant šio gedimo plovimo procesas nenutrūko, šepetiai sukosi, bėgo vanduo, besisukantis šepetys gadino automobilį, kadangi ieškovas nežinojo, kaip išjungti plovimo sistemą ir pats negalėjo išeiti iš veikiančios plovyklos patalpos, tik atsitiktinai jo pastangas ištrūkti pastebėję žmonės iškviė degalinės darbuotojus, kurie išjungė sistemą. Probleminis klausimas – ar žala buvo padaryta netinkamos kokybės paslauga (automobilio plovimas) ar produktu (valymo šepetiais). Atsakant į šį klausimą turėtų būti atsižvelgiama į tikrąjį šalių sudaryto sandorio tikslą – šalys siekė gauti norimą rezultatą ir patenkinti konkretų vartotojo materialų poreikį, t.y. nuplautą automobilį. Šalių tikslas nebuvo suteikti vartotojui objektą (kilnojamą daiktą), kurį šis toliau naudotų tenkinti savo asmeniniams ir buitiniams poreikiams. Todėl, mūsų nuomone, šiuo atveju UAB „Statoil“ veikla turėtų būti kvalifikuojama kaip netinkamos paslaugos suteikimas.

Tenka pripažinti, kad daugiau bylų, kuriuose tiesiogiai būtų nagrinėjamas žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimas, LAT praktikoje nėra. Aktualių bylų savo praktikoje yra nagrinėjęs ir Lietuvos Apeliacinis Teismas.

⁸² Cirtautienė S. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Monografija // Vilnius, Justitia, 2009. p. 16

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *N.N v. UAB „Statoil Lietuva“*, Nr. 3K-3-465/2006, kat. 95.4.1; 95.4.2; 121.20 (S)

Viena iš tokių - byla *I.T. v. UAB „Raminora“*⁸⁴. Šioje byloje ieškovė I.T. siekė prisiteisti žalos atlyginimo iš UAB „Raminora“ dėl netinkamai suteiktos paslaugos – bare įvykusio nelaimingo atsitikimo metu, ieškovė, nepastebėjusi stiklinio staliuko, užkliuvo už jo ir griuvo, dužęs stiklas sunkiai sužalojo jos dešinę ranką. Dėl to ieškovei buvo atliktos rankos operacijos, ji turėjo gydytis stacionariai ir patyrė žalą – reikalauta buvo turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo. Vienas iš pagrindinių klausimų, kilusių nagrinėjant šią bylą buvo ar žala padaryta teikiant netinkamos kokybės paslaugą (viešbučio, maitinimo paslaugos) ar pažeidus bendro pobūdžio taisyklę elgtis atidžiai ir rūpestingai (LR CK 6.246 str., 6.263 str. 1 d.). Teismas nepripažino pagrįstu ieškovės argumentu, kad žala ieškovei buvo padaryta teikiant netinkamos kokybės apgyvendinimo paslaugas, konkrečiai – dėl nesaugaus stiklinio staliuko, kaip vieno iš šios paslaugos elemento, naudojimo atsakovui priklausančiame viešbutyje. Vienas iš pagrindinių argumentų buvo, jog norminiai teisės aktai nedraudžia naudoti stiklinius daiktus teikiant apgyvendinimo paslaugas, todėl ieškovės teiginiai apie tai, kad atsakovas turėtų naudoti tik grūdinto stiklo staliukus, kurie nelaimingo atsitikimo atveju padarytų mažesnę žalą negu bare naudotas paprasto stiklo staliukas, nėra pagrįsti teisės aktų reikalavimais, be to, ieškovė nepateikė įrodymų ir nėra pagrindo pripažinti, kad stiklinis staliukas, kaip daiktas, neatitiko kokių nors kokybės reikalavimų, ir ši aplinkybė būtų buvusi nelaimingo atsitikimo bei žalos padarymo priežastis ar sąlygojusi žalos padidėjimą. Tačiau Teismas taip pat nurodė, kad civilinė atsakomybė gali atsirasti ir pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai (LR CK 6.246 str.1 d.) ir nagrinėjamu atveju yra pagrindas daryti išvadą, kad atsakovas tokio pobūdžio pareigą yra pažeidęs. Teismas nurodė, kad atsakovas privalo įvertinti savo rizikos laipsnį nelaimingo atsitikimo atveju, numatyti ir įvertinti pasekmes, galinčias atsirasti naudojant stiklo staliukus, tuo labiau, kad naudoti juos atsakovui nėra privalu, jis pats turi galimybę pasirinkti baldus iš įvairių baldų rūšių, todėl, jei jis pasirenka tokius baldus, kurie potencialiai kelia daugiau rizikos sunkesnių pasekmių kilimui, jis privalo prisiimti bent dalį atsakomybės įvykus nelaimingam atsitikimui už savo rizikos dalį. Teismas taip pat atkreipė dėmesį, kad ieškovės didelis neatsargumas (nebuvimas pakankamai atidžiai, staliuko nepastebėjimas ir užgriuvimas už jo) yra pagrindas didžiąja dalimi mažinti žalos atlyginimą. Ši teismo nutartis įdomi tuo, jog ji parodė kaip teismas vertina „netinkamos kokybės paslaugos“ sąvoką. Reikia sutikti su teismo nuomone, kad šiuo atveju teikiama paslauga buvo tinkamos kokybės, t.y. nebuvo pažeisti jokie įstatymų reikalavimai, nuostatos, draudžiančios naudoti tam tikros rūšies staliukus ir žalos priežastis buvo bendros pareigos elgtis atidžiai ir protingai pažeidimas –

⁸⁴ Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *I.T. v. UAB „Raminora“*, Nr. 2A-198/2007, kat. 44.2.4.1.; 44.2.4.2.; 44.5.2.1.; 44.5.2.16.; 44.6. (S);

pasirinkęs kitokio tipo staliuką, viešbutis būtų parodęs didesnę atidumą ir tuo pačiu nukentėjusiajai būtų padaryta mažesnė žala.

Aktualios praktikos dėl žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, galime rasti ir apygardos teismų sprendimuose.

Viena iš tokių bylų – Vilniaus apygardos teisme nagrinėta byla *AB „Lietuvos draudimas“ v. AB Rytų skirstomieji tinklai*⁸⁵. Šiuo atveju dėl įvykusio elektros svyravimo buvo sugadintas trečiajam asmeniui T.T. priklausantis turtas – šaldytuvas, du televizoriai ir kompiuteris. Išmokėjęs draudimo išmoką AB „Lietuvos draudimas“ kreipėsi į žalą padariusį asmenį AB Rytų skirstomieji tinklai reikalaujamas atlyginti nuostolius – 800 Lt. Šiuo atveju teisme kilo klausimas – ar turi būti remiamasi bendraisiais pagrindais, ar atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų ar paslaugų, reglamentuojančiomis normomis (LR CK 6.292-6.300 str.), kurios nustato deliktinę civilinę atsakomybę už žalą, padaromą asmens turtui, suteikiant nekokybiškas paslaugas ar prekes (pagal LR CK 6.293 straipsnio 1 dalį elektros energija laikoma produktu). Teisėjų kolegija pastebėjo, kad šiuo atveju taikyti minėtų teisės normų negalima, nes pagal šios bylos faktines aplinkybes apelianto nurodytos teisės normos galėtų būti taikomos tik tuo atveju, jei padarytos turtinės žalos dydis viršytų 500 eurų sumą (LR CK 6.299 str. 1 d.). Nagrinėjamu atveju kilusi turtinė žala neviršija šios sumos, todėl ji atlygintina bendraisiais pagrindais.

Aktuali ir byla *S.Č. v. UAB „Hekon“*⁸⁶. Šiuo atveju ieškovas patyrė žalą atsakovui priklausančiame viešbutyje „Novotel Vilnius“ - dėl šlapios kėliko nuplautų grindų dangos paslydo viešbučio vestibulyje ir susižalojo. Medikai diagnozavo įvairius nukentėjusiojo asmens sužeidimus, dėl ko ieškovas 4 mėn. buvo nedarbingas, taip pat patyrė neturtinę žalą. Atsakovo, viešbučio valdytojo, neteisėtumas ir tuo pačiu kaltė pasireiškė tuo, jog išplauta grindų dalis nebuvo užtvirta, nebuvo pažymėta matomais ir suprantamais įspėjamaisiais ženklais. Pagal LR CK 6.292 str. 1 d. nuostatas, paslaugų tiekėjas privalo atlyginti dėl netinkamos kokybės paslaugų atsiradusią žalą. Terminas „paslauga“ reiškia veiklą, kuria tenkinamas materialus ar nematerialus vartotojo poreikis (LR CK 6.293 str.), o paslauga yra netinkamos kokybės tuomet, kai ji neatitinka saugos reikalavimų, kurių protingai gali tikėtis vartotojas (LR CK 6.294 str.). Netinkamos paslaugos kokybės atvejų sąrašas, kaip matyti iš LR CK 6.294 str. 1 d. 5 p., įstatymų leidėjo valia nėra baigtinis. Šiuo atveju svarbiausias nagrinėtinas klausimas buvo paslaugos kokybė – tai yra vertinamoji aplinkybė, t.y. ar apgyvendinimo paslaugos buvo teikiamos imantis visų priemonių, kad tretiesiems asmenims nebūtų padaryta žala. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad

⁸⁵ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. AB Rytų skirstomieji tinklai*, Nr. 2A-951-467/2008; procesinio sprendimo kategorijos 44.; 73.2.5.2.; 121.15.; 121.18.; 121.21.;

⁸⁶ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje *S.Č. v. UAB „Hekon“*, Nr. 2A-787-464/2008; procesinio sprendimo kategorijos 44.2.4.2.; 99.5.;

civilinė atsakomybė kyla ne tik neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje numatytos pareigos bei atlikus įstatymo ar sutarties draudžiamus veiksmus, bet ir pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, taip, kad kitam asmeniui nebūtų padaryta žalos (LR CK 6.246 str., 6.263 str. 1 d.). Savo kaltės, kaip jau minėta, teikiant apgyvendinimo paslaugas elgtis itin atidžiai ir rūpestingai, imtis visų įmanomų priemonių, kad būtų užtikrintas viešbučio gyventojų saugumas, atsakovas nenuginčijo, neabejotinai egzistuoja ir priežastinis ryšys dėl atsakovo netinkamo, nerūpestingo ir nepakankamai dėmesingo savo klientams elgesio bei atsiradusių pasekmių – ieškovas paslydo būtent ant slidžių grindų ir susižalojo. Todėl atsakovui atsirado pareiga atlyginti neturtinę žalą LR CK 6.250 str. 2 d., 6.263 str. 2 d., 6.283 str. 1 d., 6.299 str. 1 d. 1 p. pagrindu. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į faktą, jog nagrinėdamas klausimą dėl neturtinės žalos dydžio, teismas atsisakė vertinti faktą, jog atsakovas buvo savo civilinę atsakomybę apdraudęs didelei sumai ir dėl to nukentėjusiajam taip pat turėtų būti priteistas didesnis neturtinės žalos atlyginimas. Tai yra sveikintinas teismo sprendimas, akcentuojantis civilinės atsakomybės kompensacinės funkcijos viršenybę ir nesuteikiantis teisės nukentėjusiajam asmeniui nepagrįstai praturtėti atsižvelgiant vien į faktą, jog santykiuose dalyvauja ir draudimo kompanija, kuri būtų pajėgi tokią žalą atlyginti. Nagrinėjant skirtumus tarp šios bylos ir *I.T. v. UAB „Raminora“* atvejo, pastebėtinas vienas skirtumas. „*Raminoros*“ atveju buvo pripažinta, kad atsakovas pažeidė bendro pobūdžio taisyklę elgtis atidžiai ir rūpestingai, o „*Hekon*“ atveju buvo konstatuota, kad žala padaryta netinkamos kokybės paslauga, nors abejais atvejais asmenys patyrė sveikatos sužalojimus viešbučiuose. Šiuo atveju reikia atkreipti dėmesį į tai, ar buvo pažeisti saugos reikalavimai, kurių pagrįstai galėjo tikėtis vartotojas. „*Raminoros*“ atveju nebuvo jokių įpareigojimų naudoti tam tikro tipo staliukus, taigi nebuvo pažeisti jokie saugos reikalavimai ir žala pasireiškė bendro pobūdžio elgtis atidžiai ir rūpestingai taisyklės pažeidimu. „*Hekon*“ atveju saugos reikalavimai buvo pažeisti – nebuvo pakankamai informacijos ir įspėjimų, jog grindys yra valomos ir viešbutyje esančiam asmeniui yra didesnė tikimybė patirti žalą, todėl tokių įspėjimų nebuvimas ir pasireiškė kaip netinkamos kokybės paslaugos suteikimas.

Dar viena aktuali byla taip pat nagrinėta Vilniaus apygardos teisme – *I.O. v. UAB „Autodujos ir partneriai“*⁸⁷. Nagrinėtas klausimas dėl netinkamos paslaugos suteikimo – po ieškovei priklausančio automobilio dujų įrangos ir sistemos remonto praėjus dviem dienoms važiuojant gatve automobilis užsidegė ir visiškai sudegė. Buvo nustatyta, jog labiausiai tikėtina gaisro priežastis - gedimas automobilio kuro padavimo sistemoje. Teismas konstatavo, jog neteisėti atsakovo veiksmai pasireiškė pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimu. Ši

⁸⁷ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *I.O. v. UAB „Autodujos ir partneriai“*, Nr. 2A-56/2008; procesinio sprendimo kategorijos 44.2.1; 44.2.2.; 44.2.4.1.(S);

atsakovo pareiga išplaukia ir iš pareigos suteikti tinkamos kokybės paslaugą (LR CK 6.292 str.). Pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.294 straipsnis nustato, kad produktas (paslaugos) yra netinkamos kokybės, jeigu jis neatitinka saugos reikalavimų, kurių protingai gali tikėtis vartotojas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.246 str. 1 d. numato, jog civilinė atsakomybė atsiranda ir tuo atveju, kai pažeidžiama bendro pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai. Atsakovas yra įmonė, kuri užsiima ūkine, komercine veikla – automobilių remontu, specializuojasi dujinių kuro sistemos remonte, jos tikslas – pelno siekimas, todėl atsakovas veikia savo rizika ir jam taikomi griežtesni reikalavimai dėl savo teisių ir pareigų žinojimo, taip pat griežtesni atsakomybės už savo veiklą standartai ir šiuo atveju padaryta žala vartotojui turi būti atlyginta. Teismas savo sprendimo tinkamumu abejonių nepalieka, ir, mūsų nuomone, šis atvejis taip pat yra tinkamo Direktyvos Nr. 85/374 perkeltų nuostatų taikymo Lietuvos teismų praktikoje pavyzdys – atsižvelgta buvo į tai, jog paslauga suteikta vartotojui jo asmeniniams, buitiniams poreikiams tenkinti (t.y. automobilis reikalingas kasdieniame įprastame gyvenime), paslauga buvo įvykdyta netinkamai (t.y. automobilis nebuvo suremontuotas kokybiškai ir vartotojui nebuvo pateikta tinkama informacija apie jo automobilio būklę) ir tai sąlygojo žalą vartotojo turtui – automobilis sudegė.

Įdomiu aspektu buvo nagrinėtas klausimas ir dėl gamintojo ženklo bei jo santykio su LR CK 6.292 str. byloje *M.K. v. UAB „Plieninis skydas“*⁸⁸. Ginčas kilo ieškovui iš atsakovo užsisakius duris ir jas gavus pastebėjus, jog duryse yra išfrezuota atsakovo reklama, kurios ieškovas nesitikėjo būsiant ant durų, su šiuo faktu supažindintas nebuvo, ir tik gavęs duris pastebėjo, kad durų išorinėje pusėje kairiame viršutiniame kampe yra išfrezuotas apie 7 cm ilgio ir kelių centimetrų pločio atsakovo logotipas, kurio jis neužsakė, be to užsakydamas duris manė, kad stende ant durų modelių yra tik maži lipdukai su firmos logotipais. Atsakovas teigė tinkamai įvykdęs sutartį ir taip pat motyvavo savo tokį žymėjimui tuo, jog LR CK 6.292 str. įpareigoja atsakovą prekes ir produkciją pažymėti savo vardu, prekės ženklu ar skiriamuoju žymeniu. Teismas tokį atsakovo argumentą atmetė ir pabrėžė, jog LR CK 6.292 str. 2 d. tik nurodo, kad gamintoju laikomas asmuo, savo vardu, prekės ženklu ar kitu skiriamuoju žymeniu nurodantis save kaip gamintoją, tačiau neįpareigoja kiekvieną produktą ženklinti savo vardu. Produktų ženklinimo taisyklės nustato kiti teisės aktai. Teismas tinkamai įvertino LR CK 6.292 str. prasmę ir tikslą, jo aiškinimo neišplėsdamas iki ribų, kurios pagal straipsnio tikslą jam nebuvo suteiktos pagal Direktyvą Nr. 85/374.

Apibendrintos išvados, atliktus Lietuvos teismų nagrinėtų bylų, susijusių su žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimu:

⁸⁸ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje *M.K. v. UAB „Plieninis skydas“*, Nr. 2A-142-186/2009 (S);

- Lietuvos teismai tinkamai įvertina ir naudojami LR CK įtvirtintomis žalos padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo normomis, tiek ir gindami vartotojų teises, tiek ir vadovaudamiesi civilinės atsakomybės kompensacine funkcija, tuo atsižvelgiant ir į verslo subjektų interesus, jiems netaikant nepagrįstai išplėstų „gilios kišenės“ doktrinos principų;
- Visos šiame darbe analizuojamos bylos, išskyrus *sprogusio mineralinio vandens butelio* bylą, susijusias su netinkamu paslaugos atlikimu. Tai leidžia daryti išvadą, kad įstatymo leidėjas, LR CK šalia netinkamos kokybės produktu padarytos žalos įtvirtinęs ir paslaugos teikėjo atsakomybę specialųjį deliktą, padarė tinkamą žingsnį siekdamas ginti silpnesniąją santykių šalį (vartotoją), tuo palengvindamas pastarojo įrodinėjimo našta;
- Neturtinė žala, padarytos netinkamos kokybės produktu (paslauga), taip pat atlyginama specialiojo delikto pagrindais - įrodžius žalos faktą, produkto (paslaugos) nekokybiškumą ir priežastinį ryšį tarp jų, neatsižvelgiant į žalos sveikatai buvimą;

2.2 Europos Teisingumo Teismo praktikos analizė

Nors Direktyva Nr. 85/374 priimta jau daugiau nei prieš dvidešimt metų, ETT nepasiekė daug bylų, susijusių su jos taikymu. Tačiau ir esamą praktiką būtina apžvelgti ir išskirti pagrindinius nagrinėtinus klausimus, kurie leidžia geriau suprasti nagrinėjamą temą ir kai kuriuos jos niuansus.

Viena iš pirmųjų ETT pasiekusių bylų buvo *Komisija v. Jungtinė Karalystė*⁸⁹. Klausimas kilo dėl vieno iš 7 str. nurodytų gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindų, kai gamintojas atleidžiamas nuo atsakomybės remdamasis tuo metu esančiu mokslo ir technikos lygiu. ETT nurodė, kad nors gamintojas turi įrodyti, kad mokslinių ir techninių žinių lygis, įskaitant moderniausių tokių žinių lygį, be jokių pramonės sektorių apribojimų, nebuvo toks, kad galėjo būti nustatytas produkto nekokybiškumas, šios atitinkamos žinios turi būti prieinamos gamintojui, kai atitinkamas produktas buvo išleistas į apyvartą. Taigi nors ETT ir nurodė, kad turi būti atsižvelgiama į aukščiausią mokslinių žinių lygį, tačiau paliktas ir vertinamas kriterijus teismams – žinių prieinamumas, kuris kiekvieno situacijoje turi būti vertinamas individualiai atsižvelgiant į faktines aplinkybes. Verta pastebėti, kad ši išimtis dėl atsakomybės kilimo, dažnai yra vadinama viena iš pagrindinių nuostatų, kurios suteikia balansą tarp griežtos atsakomybės,

⁸⁹ European Court of Justice, Case C-300/95 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* [1997] I-2649. <http://curia.europa.eu/en/content/juris/index.htm> Prisijungta 2009 12 03

nustatytos pagal Direktyvą Nr. 85/374 ir gamintojų interesų⁹⁰, dėl kurios gamintojai iš esmės pritaria pačioms Direktyvos nuostatoms. Ir nors kyla nemažai diskusijų dėl šio atleidimo nuo atsakomybės pagrindo pagrįstumo ir teisingumo, dėl gamintojo interesų ir atsižvelgiant į principą, kad nors atsakoma be kaltės, tačiau negali būti atsakoma už riziką, apie kurią nebuvo objektyvių galimybių žinoti, pokyčiai šioje Direktyvos dalyje yra itin mažai tikėtini.

Aktuali ir *Veedfald*⁹¹ byla. Danijos teismas kreipėsi į Europos Teisingumo Teismą prašydamas prejudicinio sprendimo. Danijos teismo nagrinėta byla buvo susijusi su produktu nekokybiškumu – besiruošiant inksto persodinimo operacijai, iš donoro išimtas inkstas buvo apipurkštas perfuziniu skysčiu. Paaiškėjo, kad skystis yra netinkamos kokybės ir jo paveiktas inkstas tapo nebetinkamas transplantacijai. Pats skystis buvo pagamintas kitos ligoninės, taip pat priklausančios atsakovui, laboratorijoje. Pirmosios instancijos teismas Danijoje atmetė nukentėjusiojo asmens reikalavimą atlyginti žalą, remdamasis atsakovo (ligoninės) teiginiu, jog ne ji patiekė produktą į rinką, taip pat produktas nebuvo skirtas gauti ekonominę naudą, nes abi ligoninės yra išlaikomos iš visuomenės lėšų. Atsakydamas į Danijos teismo užduotus klausimus, ETT pateikė tokį paaiškinimą: šiuo atveju sąvoka „išleidimas į rinką“ reiškia momentą, kai produktas yra panaudotas teikiant specifinę medicininę paslaugą, kuri susideda iš žmogaus organo transplantavimo ir kai žala padaroma organui kaip prieš tai buvusio gydymo rezultatas; Direktyvoje numatytas atleidimo pagrindas dėl to, kad gaminys nebuvo pagamintas turint tikslo jį parduoti, nėra taikomas specifinės medicininės paslaugos atveju, už kurią visiškai yra apmokama iš visuomeninių lėšų ir iš paciento nėra reikalaujama papildomų mokesčių; pagal Direktyvos Nr. 85/374 9 str. šalims narėms paliekama teisė spręsti dėl neturtinės žalos atlyginimo, tačiau nepaliekama galimybės apriboti turtinės žalos, kylančios dėl mirties ar sveikatos sužalojimo, ar dėl žalos turtui, būdų; šalių narių teismams yra paliekama teisė nuspręsti, pagal kurį Direktyvos Nr. 85/374 9 str. punktą (a ar b) žala turi būti kategorizuojama. Tačiau teismams taip pat yra paliekama teisė atsisakyti priteisti bet kokią žalą, jeigu padaryta žala yra tokia, kuri nepapuola į šios direktyvos reglamentavimo sritį;

Teismas savo sprendime taip pat pateikė išaiškinimus dėl Direktyvos Nr. 85/374 7 a) punkto nuostatos, atleidžiančios gamintoją nuo atsakomybės tais atvejais, kai ne jis išleido gaminį į apyvartą. Teismas konstatavo, jog šis nuostata yra skirta tiems atvejams, kai kitas asmuo negu gamintojas įtakojo gaminio atsiradimą rinkoje, taip pat atvejus, kai produktas nėra išleistas į rinką, jo gamybos procesas nėra baigtas ir jis naudojamas asmeniniams poreikiams tenkinti. Todėl atvejai, kai produktas yra naudojamas teikiant paslaugas, nors jis ir nėra

⁹⁰ Fairgrieve, D. *Product liability in comparative perspective* // Cambridge : Cambridge University Press, 2005, p. 191

⁹¹ European Court of Justice, Case C-203/99 *Henning Veedfald v Århus Amtskommune* [2001] I-3569 <http://curia.europa.eu/en/content/juris/index.htm> Prisijungta 2009 12 03

pardavinėjamas rinkoje, nepatenka į Direktyvos 7 a) punkto išimtis ir yra laikoma, jog produktas yra patiektas į rinką.

Nagrinėdamas klausimą dėl galimybės atleisti gamintoją nuo atsakomybės remiantis Direktyvos Nr. 85/374 7 c) punkto nuostatos, numatančiomis, kad gaminys nebuvo sukurtas turint tikslą jį parduoti ir kad jis nebuvo pagamintas verslo tikslais, nes medicininės paslaugos Danijoje yra dengiamos iš visuomeninių lėšų, Teismas konstatavo, jog bet kuriuo atveju medicinos paslaugų teikimas nėra labdaringa veikla ir paslauga yra atlygintina, nes už ją mokama mokesčių mokėtojų pinigais, taigi ir produktas buvo pagamintas nors ir netiesiogiai, bet gaunant už tai atlygį, todėl šiuo atveju negali būti taikomas argumentas, jog produktas platintas ne užsiimant verslu.

Taip pat reikėtų pabrėžti, kad ETT gana griežtai vertino kaip šalys narės įgyvendino Direktyvą Nr. 85/374. Tą galima pastebėti ir byloje *Komisija v. Prancūzijos Respublika*⁹², kurioje Teismas konstatavo, jog nustatydamas atlyginamų nuostolių dydį mažesnę nei 500 eurų ir nustatydamas, kad tiekėjas atsako tais pačiais pagrindais kaip ir gamintojas, taip pat nustatydamas, kad gamintojas turi įrodyti, kad ėmėsi visų tinkamų priemonių siekiant išvengti netinkamos kokybės produkto sukeltų pasekmių, ir tik tokiu atveju jis galėtų būti atleistas nuo atsakomybės Direktyvos 7 str. d) ir e) pagrindais, Prancūzijos Respublika pažeidė įvykdyti savo įsipareigojimas pagal Direktyvos 9 (b), 3(3), ir 7 straipsnius. Dėl neįgyvendinto reikalavimo pagal Direktyvos 9 (b) neįtraukti į atlygintinos žalos apimtį mažesnės nei 500 eurų padarytos žalos taip pat buvo įspėta ir Graikijos Respublika⁹³. Tenka pripažinti, kad nagrinėjant klausimą dėl 500 eurų žalos turtui sumos, ETT laikosi itin griežtos pozicijos ir tai verčia stebėtis, turint omenyje, kad tokį svarbų klausimą kaip neturtinės žalos atlyginimas Direktyva paliko nuspręsti šalims narėms, tačiau draudžia toms pačioms šalims nuspręsti dėl atsakomybės be kaltės taikymo, kai žala turtui nesiekia 500 eurų⁹⁴.

ETT pasisakė ir dėl Direktyvos Nr. 85/374 13 str. nuostatų taikymo *González Sánchez*⁹⁵ byloje, kurioje buvo konstatuota, kad šis straipsnis nereiškia, jog gali egzistuoti atskira ir skirtinga negu Direktyvos Nr. 85/374 nustatyta atsakomybės sistema, o straipsnis turi būti suprantamas kaip reiškiantis tai, jog teisės, suteiktos šalies narės nacionaliniais aktais asmeniui, patyrusiam žalą dėl netinkamos kokybės produktų, pagal bendrą atsakomybės sistemą, gali būti

⁹² European Court of Justice, Case C-52/00, *Commission of the European Communities v French Republic* [2002] I-3827 <http://curia.europa.eu/en/content/juris/index.htm> Prisijungta 2009 12 03

⁹³ European Court of Justice, Case C-154/00, *Commission of the European Communities v Hellenic Republic* [2002] I-3879 <http://curia.europa.eu/en/content/juris/index.htm> Prisijungta 2009 12 03

⁹⁴ Fairgrieve, D. *Product liability in comparative perspective* // Cambridge : Cambridge University Press, 2005, p. 204

⁹⁵ European Court of Justice, Case C-183/00 *María Victoria González Sánchez v Medicina Asturiana SA* [2002] I-3901 <http://curia.europa.eu/en/content/juris/index.htm> Prisijungta 2009 12 03

sumažintos arba apribotos perkeliant Direktyvos nuostatas į nacionalinius teisės aktus. Teismas taip pat konstatavo, jog valstybių narių diskrecija reglamentuoti atsakomybę už gaminius su trūkumais yra visiškai apibrėžta pačioje Direktyvoje ir turi būti nustatyta atsižvelgiant į jos tekstą, tikslą, struktūrą ir Direktyvos 13 str. neturėtų būti aiškinamas kaip paliekantis valstybėms narėms galimybę palikti bendrą atsakomybės už gaminius su trūkumais sistemą, kuri skiriasi nuo numatytos Direktyvoje. Taigi Direktyvos 13 str. turėtų būti aiškinamas taip – šia Direktyva įtvirtinta sistema nepašalina kitų sutartinės ar deliktinės sistemos taikymo tiek, kiek jos grindžiamos skirtingais pagrindais, pavyzdžiui, paslėptų trūkumų garantija arba klaida.

Taip pat ETT papildė Direktyvos Nr. 85/374 aiškinimą nuostatomis ir priimdamas kitus prejudicinius sprendimus. *Bilka ir Skov* byloje⁹⁶, klausimas kilo dėl žalos atlyginimo, padarytos Skov pagamintų ir Bilka parduotų kiaušinių, teismas nustatė, kad pagal Direktyvą yra draudžiama nustatyti nacionalinę taisyklę, pagal kurią atsakomybė be kaltės, Direktyvos nustatyta ir priskirta gamintojui, nustatoma tiekėjui kitais nei 3 straipsnio 3 dalies baigtiniame sąraše numatytais atvejais. Šis sprendimas buvo motyvuojamas tuo, jog Direktyvos 1 ir 3 str. nustatytas už žalą atsakingų asmenų ratas yra baigtinis ir atsakomybės be kaltės perkėlimas tiekėjui nepagrįstas. Tačiau tuo pačiu Teismas nusprendė, kad Direktyva nedraudžia nacionalinės taisyklės, pagal kurią tiekėjas privalo be jokių apribojimų atsakyti už dėl gamintojo kaltės padarytą žalą. Taigi šiuo atveju ETT leido nacionaliniams aktams nustatyti tiekėjui atsakomybę dėl žalos, padarytos gamintojo pagamintu produktu, tačiau tenkanti atsakomybė negali kilti be kaltės. Įdomu pastebėti, kad šiuo atveju akcentuojama ne tiekėjo kaltė, nes leidžiama įtvirtinti tiekėjo atsakomybę be kaltės, tačiau tik tuo atveju, jeigu yra nustatoma gamintojo kaltė.

*O'Byrne*⁹⁷ byloje ETT vėl iškilo klausimas dėl „išleidimo į apyvartą“ momento nustatymo pagal Direktyvos 7 str. Nagrinėjamoje byloje ieškovo buvo teigiama, kad žala ieškovui buvo padaryta nekokybiška vakcina, kurią pagamino Prancūzijos bendrovė, tačiau Anglijoje pardavė kita bendrovė, kuri buvo produkto gamintojos (Prancūzijos bendrovės) dukterinė įmonė. Ieškinys iš pradžių buvo pateiktas Anglijos bendrovei, klaidingai manant, kad ji yra produkto gamintoja, o paaiškėjus faktui, kad tikrasis gamintojas yra Prancūzijos bendrovė, jau buvo suėjęs 10 metų ieškinio senaties terminas pagal Direktyvos 11 str. Teismas, išnagrinėjęs prejudicinį prašymą, nusprendė, jog sąvoka „išleidimas į apyvartą“ turi būti aiškinama taip: gaminys turi būti laikomas išleistu į apyvartą, kai baigiasi gamintojo įgyvendinamas gamybos

⁹⁶ European Court of Justice, Case C-402/03 *Skov Aeg v Bilka Lavprisvarehus A/S and Bilka Lavprisvarehus A/S v Jette Mikkelsen, Michael Due Nielsen* [2006] I-199 <http://curia.europa.eu/en/content/juris/index.htm> Prisijungta 2009 12 03

⁹⁷ European Court of Justice, Case C-127/04 *Declan O'Byrne v Sanofi Pasteur MSD Ltd, formerly Aventis Pasteur MSD Ltd, Sanofi Pasteur SA, formerly Aventis Pasteur SA*, [2006] I-1313 <http://curia.europa.eu/en/content/juris/index.htm> Prisijungta 2009 12 03

procesas ir prasideda procesas, kur gaminys yra siūlomas visuomenei naudoti ar vartoti. Taip pat teismas pridėjo, kad iš esmės nėra svarbu, ar gaminys yra tiesiogiai parduodamas vartotojui, ar tai yra daroma per tam tikrą prekybos tinklą, tačiau ši nuostata turi būti tikslinama, kai viena iš platinimo grandinės sričių yra gamintojui priklausanti ar kitaip itin glaudžiai su gamintoju susijusi bendrovė ir kaip ši bendrovė dalyvauja gaminio gamybos ir platinimo procese. Šio įvertinimo pareiga tenka nacionaliniams teismams – jie turi nustatyti, ar atsižvelgiant į faktines aplinkybes ir situaciją, ryšiai tarp gamintojo ir kito subjekto yra pakankamai glaudūs, kad būtų galima teigti, jog gamintojo sąvoka pagal Direktyvos 7 str. ir 11 str. prasmę taip pat apima ir subjektą, kuriam perduotas gaminys ir taip nustatyti išleidimo į rinką momentą. Teismas atsakė ir į klausimą dėl klaidos pareiškiant ieškinį netinkamam atsakovui, manant kad būtent jis yra produkto gamintojas, ir galimybės nacionaliniams teismams pakeisti netinkamą atsakovą tinkamu. ETT nusprendė, jog iš esmės tokias sąlygas turi nustatyti nacionalinė teisė. Toks ETT išaiškinimas dėl nacionalinių teismų diskrecijos pakeisti netinkamą šalį tinkamą praėjus 10 metų terminui vertintinas kaip nedidinantis Direktyva Nr. 85/374 siekiamos harmonizacijos⁹⁸. Tačiau taip pat pabrėžta, jog nacionalinis teismas, nagrinėjantis konkretų ginčą, taikydamas pakeitimo sąlygas privalo užtikrinti, jog būtų laikomasi Direktyvos Nr. 85/374 1 ir 3 str. nustatytų asmenų srities ribų. Įdomu pastebėti, kad bylos dėl žalos nekokybiškomis medicininės prekėmis yra gana dažnai pasitaikančios Jungtinės Karalystės praktikoje, tačiau literatūroje pastebima, kad Direktyva Nr. 85/374 neprisidėjo prie paprastesnio ir greito tokios žalos nagrinėjimo ir atlyginimo⁹⁹. Kaip pagrindinės priežastis išskirta tai, jog įrodinėjimo, tyrimų kaštai yra ganėtinai dideli ir tokios žalos sveikatai specifika (žala pasireiškia praėjus nemažai metų nuo produkto išleidimo į rinką – suvartojimo) nulemia, kad itin sunku nustatyti, ar tikrai buvo ryšys tarp medicininio produkto ir pasireiškusios žalos, ar tikrai yra ryšys tarp kilusios žalos ir produkto nekokybiškumo? Taip pat pažymima, kad Direktyvoje nustatytas 10 metų ieškinio pateikimo terminas nuo produkto išleidimo į apyvartą neprisideda prie tokių nukentėjusių asmenų teisių gynimo. Mūsų nuomone, šiuo atveju būtent klausimas dėl produkto nekokybiškumo ir yra esminis. Žmogaus organizmas yra itin sudėtinga sistema ir toks produktas, kuris vienam asmeniui gali sukelti žalą, kitam asmeniui jokios neigiamos įtakos neturės. Taip pat atsižvelgiant į faktą, kad žala dažniausiai atsiranda po nemažai metų, iškyla klausimas, ar tikrai produktas buvo žalos priežastis, ar prie žalos atsiradimo neprisidėjo kitos priežastys – pvz. netinkama mityba, aplinkos užterštumas, genai ir pan.? Esant tokioms komplikuotoms įrodinėjimo galimybėms, be abejojimo yra sudėtinga įrodyti produkto nekokybiškumą ir priežastinį ryšį tarp jo ir žalos, tačiau geresnio varianto negu Direktyvoje Nr. 85/374 numatyto atsakomybės be kaltės

⁹⁸ Arnold and Porter (UK) LLP. Recent developments in European Product liability. Product liability 2008. http://www.iclg.co.uk/index.php?area=4&kh_publications_id=82 Prisijungta 2009 12 03

⁹⁹ Turner, Cris and Hodge, Sue. Unlocking torts. // London : Hodder Arnold, 2007. p. 386

principo šiuo atveju vargu ar galima surasti. Be to, dar labiau susiaurinus reikalaujamus įrodyti pagrindus kilti atsakomybei dėl netinkamos kokybės produkto, kiltų nemažai galimybių piktnaudžiavimui savo teisėmis ir iškiltų klausimas, kokios yra atsakomybės ribos ir ar jos tokiu atveju iš viso egzistuoja?

Dėl netinkamo Direktyvos Nr. 85/374 įgyvendinimo buvo nubaustos Prancūzija ir Danija. Įtvirtindamas nuostatą, kad gaminių su trūkumais tiekėjas atsako taip kaip gamintojas, jei pastarasis negali būti nustatytas, nors tiekėjas per protingą laiko tarpą informavo nukentėjusįjį apie tai, kas jam patiekė gaminį, Prancūzija neįvykdė ETT sprendimo C-52/00 ir už tai jai buvo priteista sumokėti periodinę baudą.¹⁰⁰ Danija taip pat nesivadovavo prieš tai priimtu ETT prejudiciniu sprendimu ir taip pat buvo nubausta, nes priėmė ir paliko galioti nuostatas, pagal kurias tiekimo tarpininkai už gaminio trūkumus atsako tokiomis pačiomis sąlygomis kaip gamintojas¹⁰¹.

Įdomus ir ETT prejudicinis sprendimas *Moteurs Leroy Somer*¹⁰² byloje, kurioje buvo nagrinėjamas klausimas dėl žalos profesiniam turtui, kuris buvo naudojamas pagal šią paskirtį. Direktyvos Nr. 85/374 9 str. žalą, padarytą profesiniam naudojimui paskirtam turtui, išskiria iš pagal Direktyvą atlyginamos žalos apimties. Šiuo konkrečių atveju žala buvo padaryta ligoninėje, įrengtas įrenginys su elektros generatoriumi užsidegė dėl įkaitusio kintamosios srovės generatoriaus, kuris buvo pagamintas bendrovės Moteurs Leroy Somer. Žalą atlygino už įrenginio priežiūra atsakinga bendrovė, kuri po to su savo draudiku kreipėsi į produkto gamintoją dėl žalos atlyginimo. Prancūzijos teismui kilo klausimas, ar Direktyva Nr. 85/374 draudžia aiškinti nacionalinę teisę arba nusistovėjusią teismų praktiką taip, kad nukentėjusiajam asmeniui suteikiama galimybė reikalauti atlyginti žalą, padarytą profesiniam naudojimui skirtam turtui, kuris buvo naudojamas pagal šią paskirtį, tik jei šis nukentėjęs asmuo įrodo padarytą žalą, gaminio trūkumą ir priežastinį ryšį tarp šio trūkumo ir padarytos žalos. Teismas nusprendė, kadangi Direktyvoje Nr. 85/374 numatytas suderinimas neapima žalos, padarytos profesiniam naudojimui skirtam turtui, kuris buvo naudojamas pagal šią paskirtį, atlyginimo, Direktyva aiškintina kaip nedraudžianti aiškinti nacionalinės teisės ar nusistovėjusios nacionalinių teismų praktikos taip, kad nukentėjusiam asmeniui suteikiama galimybė reikalauti atlyginti žalą, padarytą profesiniam naudojimui skirtam turtui, kuris buvo naudojamas pagal šią paskirtį, jei nukentėjęs asmuo tiesiog įrodo padarytą žalą, gaminio trūkumą ir priežastinį ryšį tarp šio trūkumo ir padarytos žalos.

¹⁰⁰ European Court of Justice, Case C-177/04 *Commission of the European Communities v French Republic* [2006] I-2461 <http://curia.europa.eu/en/content/juris/index.htm> Prisijungta 2009 12 03

¹⁰¹ European Court of Justice, Case C-327/05 *Commission of the European Communities v Kingdom of Denmark* [2007] I-93 <http://curia.europa.eu/en/content/juris/index.htm> Prisijungta 2009 12 03

¹⁰² European Court of Justice, Case C-285/08 *Société Moteurs Leroy Somer v Société Dalkia France, Société Ace Europe*, <http://curia.europa.eu/en/content/juris/index.htm> Prisijungta 2009 12 03

Mūsų nuomone, šiuo atveju ypatingas dėmesys turėtų būti skirtas nagrinėtam Direktyvos 13 str. ir jo interpretavimui ETT praktikoje. Direktyva Nr. 85/374 siekiama visiškai suderinti valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatas jose reglamentuojamais klausimais ir ne tik pašalinti egzistuojančius vartotojų apsaugos lygių skirtumus, bet taip pat užtikrinti neiškreiptą ūkio subjektų konkurenciją ir sudaryta palankias sąlygas laisvam prekių judėjimui. Tačiau šalims narėms tuo pačiu paliekama nemažai laisvės klausimais, kurie nėra reglamentuoti Direktyvoje, kaip antai žala profesinėje veikloje naudojama turtui. Tuo pačiu reikia pripažinti, kad kartais riba, pagal kurią turi būti nustatoma, ar nagrinėjama sritis patenka į Direktyvos reglamentuojamą sritį yra ganėtinai plona, pvz. motyvuodamas tuo, kad tiekėjo atsakomybės pagrindai yra griežtai reglamentuoti ir draudžiama jam perkelti gamintojui tenkančią atsakomybę Direktyvoje numatytais atvejais, tačiau yra leidžiama nustatyti nacionalinę taisyklę, pagal kurią tiekėjas atsako už gamintojo kaltais veiksmais padarytą žalą. Mūsų nuomone, Direktyvos 13 str. suteikta diskrecijos teise pasinaudoti galėtų ir Lietuvos įstatymų leidėjas, kuris žengęs pagirtiną žingsnį į specialiojo delikto sritį įtraukęs ir netinkama paslauga padarytą žalą, taip pat galėtų į suteikiamą apsaugą įtraukti ir žalą profesinėje veikloje naudojama turtui. Kaip jau pastebėta šio darbo pirmoje dalyje, galimi atvejai, kai žala yra padaroma profesinėje veikloje naudojamam turtui, nors žalos atsitikimo metu tas turtas nėra naudojamas pagal profesinę paskirtį¹⁰³. Taip pat teisinėje literatūroje yra pabrėžiama, kad jeigu daiktas ar paslaugos yra įsigyti verslo tikslais, tai dėl netinkamos kokybės padaryta žala turi būti atlyginama bendraisiais pagrindais, t.y. nustačius kaltę¹⁰⁴. Mūsų nuomone, tokiais atvejais nėra pagrįstas turto išskyrimas į profesinėje veikloje naudojamą ir skirtą buitiniams poreikiams tenkinti. Pagrindinis vertinamasis kriterijus tokiais atvejais turėtų būti paties žalą padariusio produkto naudojimas pagal paskirtį, kuri nėra skirta vykdyti ekonominę ar kitą pelno siekiančią veiklą, o asmens kasdieniams buitiniams poreikiams tenkinti. Siūloma papildyti LR CK 6.299 str. 2 d. tokia formuluote: „*taip pat atlyginama žala nukentėjusio asmens turtui, kuris skirtas vykdyti profesinę veiklą, tik tais atvejais, kai žalą sąlygojęs netinkamos kokybės produktas buvo įsigytas nukentėjusiojo asmeniniams poreikiams tenkinti, išskyrus patį netinkamos kokybės produktą ir kai padaryta žala yra ne mažesnė kaip 500 eurų pagal įstatymų nustatyta tvarka skelbiamą oficialų euro ir lito santykį. Ši suma netaikoma, kai žala atsiranda dėl netinkamos kokybės paslaugų*“. Manytina, kad toks patikslintas reglamentavimas ne tik suteiktų platesnę apsaugą žalą patyrusiam asmeniui, bet ir padėtų tokių atvejų teisiniui įvertinimui ir sumažintų dviprasmiškų situacijų, kada dalis padarytos žalos turi būti kvalifikuojama pagal specialiojo delikto pagrindus (atsakomybė be kaltės), o kitas dalis

¹⁰³ Pvz. dėl netinkamos kokybės televizoriaus kilus gaisrui, sudega į namus parneštas ir darbe naudojamas benzininis pjūklas ar nešiojamas kompiuteris

¹⁰⁴ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. p. 251

pagal bendrąsias žalos atlyginimo taisykles, t.y. įrodžius kaltę, žalą, neteisėtus veiksmus ir priežastinį ryšį, taip pat tai padėtų išvengti situacijų, kai dėl tos pačios priežasties (pvz. nekokybiško produkto) žalą patyrusiam asmeniui yra atlyginama tik dalis patirto nuostolio, nes kita dalis yra sugadintas profesinėje veikloje naudojamas turtas.

Apibendrintai, atlikta ETT sprendimų analizė leidžia daryti šias išvadas:

- itin griežtai vertinami atvejai, kai valstybės narės į savo nacionalines teisės sistemas neperkelia Direktyvos 9 str. b) dalies nuostatų dėl žalos turtui, kurio vertė neviršija 500 eurų sumos.
- Dėl atleidimo nuo atsakomybės pagrindų. 7 str. numatytas sąrašas yra baigtinis. Nors produktas yra naudojamas teikiant tam tikrą paslaugą ir nėra platinimas atskirai, jis vis tiek laikomas produktu pagal Direktyvos 2 str., todėl negalima remtis 7 str. numatytu atleidimo pagrindu dėl produkto pagaminimo neturint tikslo jo platinti. 7 str. f) dalyje nurodytas „mokslo žinių lygis“ yra vertinimasis kriterijus, nors turimas omenyje aukščiausias žinių lygis, tačiau turi būti atsižvelgiama į atitinkamų žinių prieinamumą gamintojui.
- Išleidimo į apyvartą momentas – gaminys turi būti laikomas išleistu į apyvartą, kai baigiasi gamintojo įgyvendinamas procesas ir prasideda procesas, kur gaminys siūlomas visuomenei naudoti ar vartoti. Tačiau tais atvejais, kai viena iš platinimo grandžių yra gamintojui pavaldi bendrovė, *išleidimas į apyvartą* turi būti suprantamas kaip momentas, kada gaminys palieka susijusių įmonių kontrolės ribas.
- Dėl 13 str. taikymo. Šis straipsnis draudžia egzistuoti atskirai ir skirtingai negu Direktyvoje nustatytai atsakomybės sistemai ir turėtų būti suprantamas taip: Direktyva įtvirtina sistema nepašalina kitų sutartinės ar deliktinės atsakomybės sistemų taikymo tiek, kiek tai jos grindžiamos skirtingais pagrindais, pavyzdžiui trūkumų garantija arba klaida, ir nepapuola į Direktyvos taikymo sritį. Iš šios ETT 13 str. interpretacijos išplaukė ir kitos išvados – galimybė nacionalinėje sistemoje nustatyti taisykles, pagal kurias tiekėjas be jokių apribojimų atsakytų už dėl gamintojo kaltės padarytą žalą. Taip pat tai, jog nacionalinės teisės sistemos gali numatyti tokią atsakomybės sistemą, pagal kurią atlyginama žala profesiniam naudojimui padarytam turtui, įrodžius tik žalos faktą, produkto nekokybiškumą ir priežastinį ryšį.

3. ŽALOS, PADARYTOS NETINKAMOS KOKYBĖS PRODUKTU AR PASLAUGA, ATLYGINIMO TENDENCIJOS IR VYSTYMO SI PROGNOZĖS LIETUVOJE

Išanalizavus Lietuvos teismų praktiką ir atlikus nacionalinių teisės aktų analizę, taip pat atsižvelgiant į Europos teisingumo teismo nutarimus ir Europos Sąjungos jurisprudenciją, mūsų nuomone, naudinga būtų išskirti bendrus bruožus, kuriais šis institutas vystosi Lietuvoje ir numatyti galimas jo tolesnio vystymosi prognozes.

Visų pirma, kaip ir atskleista prieš tai buvusioje šio darbo dalyje, nors bendras bylų, kurios oficialiai priskirtos žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo kategorijoje, didėja¹⁰⁵, taip pat kiekvienais metais daugėja nustatytų nesaugių produktų (2009 metais nustatyta 90 nesaugių produktų, 2008 metais – 79, 2007 metais – apie 53¹⁰⁶), tačiau LAT yra pasiekusi tik viena byla, susijusi su netinkamos kokybės produktu padaryta žala ir kelios bylos, susijusios su nekokybiškai atlikta paslauga padaryta žala. Šie prieštaringi faktai leidžia išskirti kelias galimas tokios situacijos prielaidas, o tuo pačiu ir dabartinės situacijos tendencijas:

- a) Lietuvos teismams ir ginčo šalims nekyla probleminių klausimų, susijusių su žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimu;
- b) Didelį krūvį iš teismų perima neteisminių vartotojų teisių gynimo institucijos;
- c) Augantis draudimo bendrovių vaidmuo;
- d) Verslo subjektų socialinės atsakomybės didėjimas prisideda prie tinkamo nukentėjusio asmens žalos atlyginimo ir tuo pačių mažina apeliacinės ir aukščiausios instancijos teismus pasiekiančių ginčų skaičių;

Teigti, kad probleminių klausimų nekyla ne tik teismams, bet ir ginčo šalims, mūsų nuomone, nėra pagrįsta. Kaip ir ištirta šiame darbe, nagrinėtinų klausimų kyla tiek analizuojant pagrindines šio instituto sąvokas, tiek ir apžvelgiant esančią teismų praktiką. Tuo labiau, kad pats teisminis ginčas reiškia, kad šalims nepavyko rasti abipusiai priimtino sprendimo derybų keliu ir pasirinktas paskutinis galimas ginčo išsprendimas kelias – teismas; preziumuoti, kad tokių atvejų nėra buvę nuo 2000 metais nagrinėtos *sprogusio mineralinio vandens butelio bylos*¹⁰⁷, atsižvelgiant į didėjant nesaugių produktų skaičių, taip pat verslo vystymosi tempus ir didelį produktų, kiekvienais metais pateikiamų į rinką, kiekį, būtų nepagrįsta. Šios priežastys verčia didesnę dėmesį skirti kitoms minėtoms tendencijoms.

¹⁰⁵ I instancijose teismuose 2005 m. išnagrinėtos 46 bylos, 2006 m. išnagrinėtos 54 bylos, 2007 m. išnagrinėtos 63 bylos, 2008 m. - 80; Tiesa, statistika nėra tiksli, nes dalis bylų šiai kategorijai priskirta nepagrįstai.
<http://www.teismai.lt/teismai/teismai-statistika/> Prisijungta 2009 12 03

¹⁰⁶ http://vz.lt/straipsnis/2009/11/09/Nesaugiu_produkto_daugiausia_tarp_kinisku_vaikisku_zais?readcomment=1
/Prisijungta 2009 12 03

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje A. Černych v. UAB “Raigeda ir Ko”, UAB “Amertoma”, Nr. 3K-3-369

Neteisminių vartotojų teisių gynimo institucijos. Augantį neteisminio teisių gynimo institucijų vaidmenį teisingai pastebėjo ir A.Norkūnas, konstatuodamas, jog „dėl menko vartotojų aktyvumo ir padarytų CK pakeitimų, kurie dar labiau riboja griežtos atsakomybės taikymą (*turima omenyje 500 eurų suma žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu atveju, kad kiltų sąlygos griežtos atsakomybės taikymui*), lemiamas vaidmuo ginant vartotojų interesus tenka neteisminėms vartotojų gynimo institucijoms“¹⁰⁸. Žinoma, lyginant Lietuvos vartotojų aktyvumą ginant savo teises su kitų Europos šalių vartotojais, matomas gana ženklus skirtumas, tačiau didėjantis skundų skaičius rodo besiplečiantį aktyvumą ir šioje sferoje¹⁰⁹, todėl didesnis dėmesys turi būti skirtas ir šioms institucijoms. Pagrindinės institucijos, atliekančios svarbų vaidmenį suteikiant pagalbą vartotojams, patyrusiems žalą dėl netinkamos kokybės produkto ar paslaugos, yra Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, Valstybinė ne maisto produktų inspekcija prie Ūkio ministerijos ir Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba. Mūsų nuomone, galima būtų išskirti tokias funkcijas, kurias vykdydamos šios institucijos prisideda prie žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo instituto plėtojimo, aiškinimo ir netgi žalos reguliavimo procesų:

- a) skundų dėl netinkamos kokybės prekės ar paslaugos nagrinėjimas. Įgyvendindamos šią funkciją, institucijos perima didelį krūvį iš teismų ir būdamos specializuotos srities institucijos, sugeba tinkamai įvertinti ir nustatyti produkto ar paslaugos nekokybiškumą. Nekokybiškumo nustatymas yra pirmasis etapas po paties žalos nustatymo, kuris suteikia galimybę nukentėjusiam asmeniui reikalauti jam padarytos žalos atlyginimo;
- b) kontrolės – rizikos vertinimo vykdymas. Vykdamas prekių ir paslaugų rinkos priežiūrą, tikrinant ar produktai ir paslaugos atitinka teisės aktuose numatytus ženklinimo ir saugos reikalavimus, ar jie yra tinkamos kokybės, siekiama užtikrinti, kad rinkoje atsidurtų tik saugūs gaminiai, kurie keltų kiek įmanoma mažesnę pavojų juos įsigijusiems vartotojams.
- c) Informacinė – prevencinė veikla. Nustatydama nesaugų gaminį, produktą ar paslaugą, institucija paskelbia šią informaciją savo internetiniame tinklapyje, taip leisdamą visuomenei susipažinti su konkrečiu nesaugiu produktu ir turėti galimybę jo vengti. Skiriamos baudos įmonėms už teisės aktų pažeidimus pastarąsias įpareigoja atidžiau laikytis įstatymo nuostatų ir taip skatina maksimalių pastangų, siekiant į rinką tiekti tik saugius produktus / paslaugas, dėjimą.

Šios institucijos, vykdydamos joms priskirtą kompetenciją, padeda tiek vartotojams, tiek ir verslo subjektams. Be abejo, pagrindinis dėmesys skirtas vartotojų interesams, tačiau vykdamas

¹⁰⁸ Algis Norkūnas. Vartotojų teisių dėl žalos, padarytos nekokybiškais produktais, gynimo pokyčiai Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą // Jurisprudencija, 2 2006 (80); 73–79

¹⁰⁹ Valstybinė vartotojų teisių gynimo tarnyba 2008 gavo virš 12.000 skundų, o 2007 – virš 9.000 <http://www.vartotojoteises.lt/index.php?2267040817> Prisijungta 2009 12 03

minėtas funkcijas, verslo subjektams pagelbėjama netiesiogiai. Verslo subjektai, pasitikėdami šių institucijų sprendimais ir tinkamai juos vykdydami, sutaupo lėšų ir laiko, kuris galėtų būti skirtas teisminiam ginčų nagrinėjimui, taip pat vykdydami institucijų nurodymus dėl nesaugių produktų pašalinimo iš rinkos tuo pačiu jie apsaugos ir save – nesant rinkoje nesaugiam produktui, itin sumažėja galimybės tokiam gaminiui padaryti žalą vartotojo turtui, sveikatai ar gyvybei. Be abejo, sugebėjimas gauti naudą iš šių neteisminių teisių gynimo institucijų veiklos labai priklauso nuo paties verslo subjekto socialinės atsakomybės jausmo buvimo, taip pat galimi atvejai, kai nėra sutinkama su institucijų priimamais sprendimais arba kyla ginčas dėl atlygintinos žalos dydžio ir tokie ginčai pasiekia teisminę nagrinėjimo stadiją, tačiau tai yra normalūs demokratinės valstybės procesai ir jie nesumenkina neteisminių teisių gynimo institucijų vaidmens.

Draudimo kompanijos. Nagrinėjant žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo klausimus ir tendencijas, kartais nepelnytai yra pamiršamas draudimo kompanijų vaidmuo. Kaip buvo galima pastebėti nagrinėjant aktualių Lietuvos teismų praktiką, net 5 iš nagrinėtų atvejų procese dalyvavo ir draudimo kompanijos¹¹⁰, taigi jų vaidmuo reikalauja detalesnės analizės. Taip pat draudimo kompanijų svarbą rodo ir faktas, kad Europos Komisija, nagrinėdama Direktyvos Nr. 85/374 taikymo klausimus ir svarstydamą galimus pokyčius, atskirai išsiuntė klausimus ir draudikams, siekdama žinoti jų nuomonę, taip pripažindama, kad draudimo svarbą žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo srityje¹¹¹, taip pat viena iš bylų, susijusių su Direktyvos Nr. 85/374 taikymu, taip pat ETT pasiekė kaip proceso šaliai dalyvaujant draudikui¹¹². CK 6.987 str. pateikia draudimo sutarties apibrėžimą ir numato, kad draudimo sutartimi viena šalis (draudikas) įsipareigoja už sutartyje nustatytą draudimo įmoką sumokėti kitai šaliai (draudėjui) arba trečiajam asmeniui, kurio naudai sudaryta sutartis, įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytą draudimo išmoką, apskaičiuotą įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta tvarka, jeigu įvyksta įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytas draudžiamasis įvykis. Nagrinėjamos temos atveju, aktualios yra ne visos draudimo rūšys, o konkrečiai civilinės atsakomybė draudimas, kurį sudarydamas draudėjas siekia išvengti neigiamų turtinių padarinių, kurie vykdant civilinės atsakomybę prievolę gali kilti draudėją pripažinus asmeniu, atsakingu už padarytą žalą¹¹³, konkretizuojant dar siauriau – produkto / paslaugos civilinės atsakomybės draudimas. Šiuo civilinės atsakomybės draudimo rūšies porūšiu

¹¹⁰ V.Pečiulis v. AB „Durpeta“; N.N v. UAB „Statoil Lietuva“; AB „Lietuvos draudimas“ v. AB Rytų skirstomieji tinklai; S.Č. v UAB „Hekon“

¹¹¹ CEA note of 17 February 2006 on Directive No 85/374 <http://www.cea.eu/uploads/DocumentsLibrary/documents/position282.pdf> Prisijungta 2009 12 03

¹¹² European Court of Justice, Case C-285/08 *Société Moteurs Leroy Somer v Société Dalkia France, Société Ace Europe*, <http://curia.europa.eu/en/content/juris/index.htm> Prisijungta 2009 12 03

¹¹³ Kontautas T.. Draudimo sutarčių teisė : monografija // Vilnius : Justitia, 2007 p. 186

atlyginama draudėjo padaryta žala trečiųjų asmenų turtui, sveikatai, gyvybei, padaryta Draudėjo parduotu nekokybišku produktu ar (ir) atlikta paslauga. Tokį apibrėžimą leidžia pateikti atlikta didžiausių Lietuvoje veikiančių draudimo kompanijų taisyklių¹¹⁴, kuriose reglamentuojamas produkto (paslaugos) civilinės atsakomybės draudimas, analizė. Atsitikus draudžiamajam įvykiui, t.y. trečiajam asmeniui patyrus žalą dėl draudėjo parduoto nekokybiško produkto ar paslaugos, draudikas įsipareigoja atlyginti šiuos nuostolius draudimo sutarties ribose. Draudimas palengvina ne tik už žalą atsakingo asmens (draudėjo) situaciją, perimdamas iš jo prievolę kompensuoti patirtus nuostolius nukentėjusiajai šaliai, bet ir pačios nukentėjusios šalies padėtį, kuri gauna draudimo išmoką iš draudiko ir tam turi daugiau garantijų, nes tai yra užtikrinama labai dideliu draudimo kompanijų pajėgumu, specialių rezervo fondų sudarymu¹¹⁵. Kaip pažymima Draudimo priežiūros komisijos metinėje draudimo rinkos apžvalgoje „Draudimas Lietuvoje. 2008 metų apžvalga“¹¹⁶, pagrindiniai draudimo rinkos išsivystymo rodikliai yra draudimo skvarba (pasirašytų draudimo įmokų ir BVP santykis) ir draudimo tankis (pasirašyto draudimo įmokos, tenkančios vienam gyventojui). Lietuvoje 2008 metais ne gyvybės draudimo tankis siekė 1,3 proc., tankis – 448 Lt. Palyginimui – 2004 metais šie duomenys buvo atitinkamai 1,1% ir 203 Lt¹¹⁷. Taigi akivaizdu, kad draudimo augimo tempai yra pakankamai dideli, tuo pačiu vis didėja ir draudimo vaidmuo kasdieniniame gyvenime. Analizuojant Bendrosios civilinės atsakomybės draudimo rūšies (kuriai priklauso ir produkto/paslaugos civilinės atsakomybės draudimas) rezultatus, taip pat matomas ženklus augimas – pasirašytų įmokų skaičius išsaugo nuo 28 mln LT 2004 metais iki 76 mln LT 2008 metais. Atitinkamai augo ir išmokų kiekis: nuo 9 mln LT 2004 metais iki 16 mln LT 2008 metais¹¹⁸. Iš šių duomenų išskirti, kiek tenka vien tik produkto (paslaugos) civilinės atsakomybės draudimui galimybės nėra, tačiau galima daryti išvadą, kad augimo tempai turi būti panašūs visam bendrosios civilinės atsakomybės portfeliui, ar netgi didesni, kas leidžia teigti, jog draudimo kompanijos prisiėmė dalį rizikos ir naštos iš verslo subjektų, apsidraudusių savo produktų ar paslaugų civilinę atsakomybę ir tuo pačių užtikrino greitesnę ir lankstesnę žalos atlyginimą nukentėjusiajam asmeniui, kas prisideda ir prie sumažėjusio krūvio teismams bylų dėl netinkamos kokybės produktu ar paslauga padarytos žalos. Tai, kad iš šiame darbe nagrinėtų bylų didesniojoje dalyje procese dalyvavo ir draudimo kompanijos, nepaneigia fakto, jog didėjantis draudimo kompanijų

¹¹⁴ Analizuotos taisyklės: „If P&C Insurance AS“ filialo Bendrosios civilinės atsakomybės draudimo taisyklės Nr. 010; „ERGO Lietuva“ Civilinės atsakomybės draudimo taisyklės Nr. 008; „Lietuvos Draudimas“ Bendrosios civilinės atsakomybės draudimo taisyklės Nr. 054; „PZU Lietuva“ Bendrosios civilinės atsakomybės draudimo taisyklės Nr. 034”;

¹¹⁵ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. p. 90

¹¹⁶ Draudimas Lietuvoje. 2008 m., Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija <http://www.dpk.lt/files/apzvalga/apzvalga2008.pdf> Prisijungta 2009 12 03

¹¹⁷ Ten pat, p. 68

¹¹⁸ Ten pat, p. 71

vaidmuo bendrame kontekste mažina teismą pasiekiančių bylų kiekį. Be to, pastebėtina, kad nagrinėjamosiose bylose daugiau buvo liečiamas žalos dydžio klausimas, o ne pats žalos padarymo faktas, taigi galima teigti, jog bylos teismą pasiekia ne dėl draudimo kompanijų nenoro mokėti žalą ar siekimo ją nepagrįstai sumažinti, o dėl paties draudėjo (verslo subjekto) nesutikimo su jam pareikštos pretenzijos dydžiu ar pagrįstumu. Taip pat atsižvelgiant į faktą, jog draudimo skvarba Lietuvoje nėra pasiekusi išsivysčiusių šalių vidurkio (2008 metų Europos draudimo rinkos skvarba siekė 7,5%; draudimo tankis 5009 Lt; pasaulio atitinkamai 4,1% ir 906 Lt), galima teigti, jog draudimo vaidmuo žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu, atlyginimo procese tik augs, nes, kaip pažymėjo Draudimo priežiūros komisija: „didesnis dėmesys turėtų būti kreipiamas <...> ir į civilinę atsakomybę bei asmens sveikatai keliamą grėsmę. Lietuvoje tokia kultūra dar tik formuojasi“¹¹⁹. Kaip ir minėta šiame skyriuje, šios kultūros formavimasis yra skatintinas procesas, nes padeda tiek nukentėjusiajai šaliai greitai ir tinkamai atlyginti patirtus nuostolius, tiek ir šią žalą padariusiam subjektui, iš jo perimdama šią naštą. Žinoma, teigti, jog produkto / paslaugos civilinės atsakomybės draudimas yra panacėja nuo visų problemų, negalima – draudimo apsauga (taisyklės) eliminuoja tam tikrus atvejus iš suteikiamos draudimo apsaugos, taigi galimi atvejai, kai draudėjui tenka atlyginti padarytą žalą savo lėšomis, draudimo suma gali būti nepakankama žalai atlyginti, gali kilti ginčas tarp draudėjo ir draudiko dėl įvykio pripažinimo nedraudžiamuoju ir kt. Taip pat teorijoje sutinkama ir nuomonė, jog atsakomybės draudimas nepriimtinas nei moraliniu, nei teisiniu požiūriu ir teigiama, jog asmuo, kurio atsakomybė apdrausta, praranda savikontrolės jausmą, jaučiasi nebaudžiamas¹²⁰. Tačiau minėti trūkumai yra mažesni negu civilinės atsakomybės draudimo teikiama nauda. Taip pat būtina paminėti esantį ir besivystantį ryšį tarp civilinės atsakomybės draudimo ir deliktinės atsakomybės apskritai – civilinės atsakomybės draudimas neturi pakeisti deliktinės atsakomybės apskritai, o priešingai – draudimo aspektai gali vaidinti svarbią rolę deliktinės atsakomybės vystymesi ir tuo pačiu susidorojant su nuolatos vykstančiais pokyčiais joje¹²¹.

Verslo subjektų socialinė atsakomybė. Ketvirtoji išskirta prielaida – verslo subjektų socialinės atsakomybės didėjimas – itin glaudžiai susijusi tiek su neteisminio teisių gynimo įtakos didėjimu, tiek su draudimo apsaugos populiarėjimu. Globalizacijos procesai veda prie daug pokyčių socialinių jėgų balanse, įtraukiant ir tam tikrų valstybinių funkcijų perdavimą verslo pasauliui¹²². Verslo subjektų socialinė atsakomybė suprantama kaip visuma priemonių – ekonominių, politinių, teisinių, dorovinių, aplinkosaugos ir kt. – kurių verslas imasi siekdamas

¹¹⁹ Ten pat, p. 7

¹²⁰ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. p. 90

¹²¹ Bar, Cristian von. Limits of expanding liability: eight fundamental cases in a comparative perspective // The Hague; London; Boston (Mass.): Kluwer Law International, 1998. p. 8

¹²² Olaf Dilling, Martin Herberg, Gerd Winter (editors), Responsible business: self-governance and law in transnational economic transactions; Oxford ; Portland (Or.) : Hart Publishing, 2008, p.17

sustiprinti ir palaikyti ryšį tarp verslo subjekto ir visuomenės, taip pat tam tikrų pareigų prisiėmimas ir pasiruošimas priimti atitinkamas pasekmes ar sankcijas, pažeidus šiuos veiklos principus konkretaus subjekto (atskiro vartotojo) ar visos visuomenės atžvilgiu. Skirtingi verslo subjektai prisiima skirtingą socialinę atsakomybę – vieni akcentuoja savo veiklą aplinkosaugos srityje, kiti – labdarą (atskirtų visuomenės grupių), rėmimą, treči – „skaidraus verslo“ principą ir t.t. Visų šių veiksmų tikslas vienas – užmegzti glaudų ryšį su vartotoju ir suformuoti kompanijos, kaip atsakingo visuomeninių santykių dalyvio, reputaciją. Žinoma, galiausiai šios visos priemonės susiveda ir atsiremia į pagrindinį verslo subjektų tikslą, kuris praktiškai visais atvejais būna apibrėžtas ir įmonių įstatuose – t.y. pelno siekimas. Augant rinkos dalyvių skaičiui¹²³ ir aštrėjant konkurencijai, vis mažiau liekant rinkų kuriose vyrautų monopolija, socialinės atsakomybės prisiėmimas tampa ne tik papildomą vertę suteikiančiu objektu, bet ir būtinybe, siekiant išlaikyti konkurencingumą ir sugebėti uždirbti pelną. Taigi ir žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga atlyginimas turi itin didelę reikšmę formuojant įmonės socialinį įvaizdį. Vien pats faktas, kad įmonės tiekiamas produktas ar siūloma paslauga yra pripažįstama nekokybiška, jau mažina įmonės socialinį patrauklumą, tačiau faktas, kad įmonė vengia atlyginti žalą, padarytą parduotu produktu ar suteikta paslauga, vartotojui (jos klientui), jeigu pastarasis dar plačiai nušviestas masinių informavimo priemonių, gali itin skaudžiai smogti visam įmonės įvaizdžiui, o tuo pačiu ir galimybei siekti pelno. Dėl šios priežasties, įmonės, kurių produktu ar paslauga buvo padaryta žala, siekia išvengti visuomenės neigiamo dėmesio ir tuo pačiu liberaliau žvelgti į padarytos žalos atlyginimą. Žinoma, tai nereiškia, kad verslas prisiima ir tas rizikas, už kurias pagal įstatymą jis neturėtų atsakyti, tačiau esant abejotinoms situacijoms realesnis variantas yra, kad nukentėjusiajai šaliai bus pasiūlyta tam tikra kompensacija, negu bus prieita iki teisminės nagrinėjimo stadijos. Literatūroje taip pat yra pažymima, kad bijodamas susigadinti savo įvaizdį, reputaciją ilgai trunkančiose teisiniuose ginčiuose, verslas dažnai sutinka kompensuoti tokius abejotinus nuostolius, tačiau taip pat tai išplečia ir netgi išsena už tradicinės civilinės atsakomybės funkcijos – kompensavimo¹²⁴. Prie šio socialinės atsakomybės didėjimo prisideda ir neteisminės ginčų nagrinėjimo institucijos, kurios įvertina situaciją ir savo sprendimą skelbia viešojoje erdvėje – viešumas šiuo atveju skatina verslo subjektą operatyviau priimti sprendimą dėl žalos atlyginimo. Su socialinės atsakomybės funkcijos augimu susijusios ir draudimo kompanijos – verslo subjektai, siekdami išvengti didelių nuostolių ir ilgo aplinkybių nagrinėjimo žalos atveju, šią riziką patiki atitinkamos srities profesionalams, draudimo kompanijoms, kurios turi ir didelę patirtį, ir finansinius išteklius atlyginti jų draudėjo padarytą

¹²³ <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2533> Prisijungta 2009 12 03

¹²⁴ Jurg Spuhler. Liability and liability insurance: yesterday – today – tomorrow // Swiss Re, 2001, , p. 34 http://www.swissre.com/resources/78696680455c45f5b736bf80a45d76a0-Haftpf_und_Haftpf-Vers_en.pdf Prisijungta 2009 12 03

žalą. Taip pat pačios būdamas pelno siekiančiais subjektai, draudimo įmonės taip pat yra varžomos ir turi laikytis socialinės atsakomybės idėjų.

Apibendrinant galima teigti, jog išvardintos dabartinės žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo tendencijos (didėjantis neteisminių teisių gynimo institucijų ir draudimo kompanijų vaidmuo, augantis verslo subjekto socialinės atsakomybės suvokimas) ir formuoja naują šio instituto taikymo praktiką bei vystymosi prognozes Lietuvoje. Mūsų nuomone, galima teigti, kad šiame darbe nagrinėjamas institutas vystosi, siekiant surasti balansą tarp tinkamos vartotojų teisių apsaugos ir verslo subjektų interesų, pastariesiems neperkeliant neproporcingai didelės naštos ir tuo pačiu išlaikant pagrindinį civilinės atsakomybės funkcijos – kompensuoti žalą ir neleisti nukentėjusiajam praturtėti kito, žalą padariusio, asmens sąskaita¹²⁵ – dominavimą, tačiau tuo pačiu nukentėjusiajam vartotojui suteikiant tinkamas ir adekvačias priemones savo pažeistoms teisėms apginti ir gauti tinkamą kompensaciją už patirtą žalą. Apskritai sąvoka „simbiozė“¹²⁶ yra pasiskolinta iš biologijos, ji reiškia kelių rūšių organizmų įvairių pobūdžių sugyvenimą. Taip simbiotiškai egzistuojamas vienas organizmas gyvena kito organizmo sąskaita. Šiuo atveju šie du egzistuojantys organizmai – vartotojai ir verslo subjektai (gamintojai, paslaugų teikėjai) – gyvena vienas iš kito: vartotojams reikalingos įvairios paslaugos ir produktai jų poreikiams patenkinti, kurias suteikia verslo subjektai, o pastariesiems vartotojai reikalingi kaip asmenys, kurie įsigyja jų gaminius produktus ar teikiamas paslaugas, t.y. kurie teikia pajamas ir leidžia verslui funkcionuoti. Jeigu būtų nustatytos itin griežtos atsakomybės sąlygos, išvysim tokia atlyginimo praktika ar verslui būtų sunku ir neprognozuojama įvertinti kylančią riziką, tai tiesiog neapsimokėtų gaminti tam tikrus produktus ar teikti paslaugas. Ir priešingai, jeigu verslas būtų neįpareigotas teikti aukštos kokybės produktus (paslaugas) ar jo atsakomybės ribos būtų labai ribotos, nebūtų realios galimybės gauti žalos atlyginimą, vartotojai vengtų atitinkamų produktų (paslaugų) ir tuo pačiu tai sąlygotų prastesnį bendrą gyvenimo lygį, kas iššauktų platų visuomenės nepasitenkinimą. Taigi akivaizdu, kad šie abu „organizmai“ yra vienas nuo kito priklausomi ir gyvena vienas kito sąskaita. Taip pat galima teigti, jog išlaikant dabartines vystymosi tendencijas, Lietuva netolimoje ateityje turėtų pasiekti tiek ir aukštą vartotojų teisių gynimo lygį, tiek ir palankią ir rizikos suvokimu bei veiksmų prognozavimu pagrįstą verslo kultūrą.

¹²⁵ Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Autorių kolektyvas. Vilnius : Justitia, 2007. V. Mizaras „Lietuvos deliktu teisės raidos aktualijos ir tendencijos“, p. 51-76

¹²⁶ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Redaktorių kolegija: Stasys Keinys (vyriausiasis redaktorius). Vilnius : Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 692

IŠVADOS

Remiantis atlikto tyrimo metu gautais rezultatais galima teigti, kad Darbe iškelta hipotezė įrodyta: žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo instituto teisinis reglamentavimas ir praktinis taikymas užtikrina simbiozę tarp tinkamo vartotojų teisių gynimo ir verslo subjektų interesų.

1. Žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, institutas civilinės atsakomybės sistemoje užima specialiojo delikto vietą – taikomas atsakomybės be kaltės principas, nukentėjusiajai šaliai užtenka įrodyti žalą, netinkamą produkto ar paslaugos kokybę ir priežastinį ryšį tarp jų – šiuo įtvirtinimu siekiama suteikti vartotojui adekvačias priemones ginti savo pažeistas teises.
2. Santykiuose dalyvauja dvi šalys: asmuo arba asmenys, produktą ar paslaugą įsigiję savo asmeniniams buitiniams poreikiams tenkinti ir dėl to patyrę žalą (kreditorius) ir verslo subjektas, pagaminęs nekokybišką produktą ar suteikęs tokią paslaugą (skolininkas). Pagrindinis padarytą žalą atlyginti privalantis subjektas yra gamintojas ir importuotojas, papildomas subjektas – produktą realizavęs asmuo (kai neįmanoma nustatyti gamintojo).
3. Nors tai yra specialusis deliktas, tačiau gamintojo (paslaugos teikėjo) atsakomybė nėra absoliuti, numatytas baigtinis sąrašas atvejų, kada gamintojas (paslaugos teikėjas) gali būti atleistas nuo atsakomybės: įrodžius, kad ne jis išleido produktą į apyvartą; produktas buvo tinkamos kokybės jį išleidžiant į rinką, produktas nebuvo pagamintas verslo tikslais, t.y. turint tikslą jį parduoti; produkto kokybės pablogėjimą lėmė imperatyvūs valstybės institucijų reikalavimai; mokslo ir technikos žinių lygis produkto išleidimo į rinką metu buvo toks, kuris nelaido nustatyti netinkamos kokybės.
4. Direktyva Nr. 85/374 yra pagrindinis Europos Sąjungos masto dokumentas, reglamentuojantis žalos, padarytos netinkamos kokybės produkto, atlyginimo klausimus, kuriuo siekiama įtvirtinti tinkamą vartotojui padarytos žalos atlyginimą, tačiau taip pat atsižvelgiama į verslo subjektų interesus, jiems neperkeliant nepagrįstai didelės atsakomybės naštos;
5. Lietuvos Teismų praktika žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo klausimai nėra gausi ir pagrindiniai ginčai kyla dėl netinkamos kokybės paslauga padarytos žalos atlyginimo, todėl įstatymų leidėjo sprendimas į specialiojo delikto apimtį įtraukti ir netinkamos kokybės paslaugas, taip išplečiant Direktyvos Nr. 85/374 taikymą, yra vertinamas kaip pagirtinas ir vartotojų teisių apsaugą gerinantis žingsnis.

6. Neturtinė žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu / paslauga, taip pat atlyginama specialiojo delikto pagrindais - įrodžius žalos faktą, produkto (paslaugos) nekokybiškumą ir priežastinį ryšį tarp jų, neatsižvelgiant į žalos sveikatai, gyvybei buvimą;
7. Europos Teisingumo Teismo praktika, žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu, atlyginimo, klausimu taip pat nėra gausi, tačiau leidžia išskirti pagrindinius Direktyvos Nr. 85/374 aiškinimo bruožus:
 - siekiama maksimalaus Direktyvos harmonizavimo lygio, itin griežtai vertinant nukrypimus nuo joje nurodytų taisyklių, neatsižvelgiant į tai, jog pastarieji gerina vartotojų apsaugos lygį;
 - draudžiama egzistuoti atskirai ir skirtingai negu Direktyvoje nustatytai atsakomybės sistemai, tačiau Direktyva įtvirtina sistema nepašalina kitų sutartinės ar deliktinės atsakomybės sistemų taikymo tiek, kiek tai jos grindžiamos skirtingais pagrindais, pavyzdžiui trūkumų garantija arba klaida, ir nepapuola į Direktyvos taikymo sritį;
 - atleidimo nuo atsakomybės pagrindų sąrašas, numatytas 7 str., yra baigtinis ir jį draudžiama aiškinti plečiamai;
8. Dabartinės žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo tendencijos leidžia išskirti neteisminių vartotojų teisių gynimo institucijų, draudimo kompanijų ir verslo subjektų socialinės atsakomybės vaidmens didėjimą, kuris padeda tiek vartotojui tinkamai ginti savo teises, tiek verslui subjektams realiai įvertinti kylančias rizikas ir jas valdyti, tuo pačiu užtikrinant adekvatų padarytos žalos atlyginimą, pagrįstą ne vien teisės aktų nuostatomis, bet ir socialinės atsakomybės principu, kaip svarbias nagrinėto instituto vystymosi kryptis, užtikrinančias vartotojų ir verslo subjektų interesų simbiozę.

PASIŪLYMAI

Kadangi šio mokslinio tiriamojo darbo objektas yra žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimas, išanalizavus pagrindinius nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus, esamą nacionalinių teismų ir Europos Teisingumo Teismo praktiką bei įvertinus dabartines nagrinėjamo instituto tendencijas, norėtume pateikti keletą teisinių-praktinių pasiūlymų, kurie galėtų turėti teigiamos įtakos tolesniam nagrinėtos srities vystymuisi:

1. Į specialiojo delikto apsaugą įtraukti ir žalą profesinėje veikloje naudojamam turtui. Pagal šiuo metu esantį reglamentavimą, jeigu daiktas ar paslaugos yra įsigyti verslo tikslais, tai dėl netinkamos kokybės padaryta žala turi būti atlyginama bendraisiais pagrindais, t.y. nustačius kaltę. Tokiais atvejais nėra pagrįstas turto išskyrimas į profesinėje veikloje naudojamą ir skirtą buitiniams poreikiams tenkinti. Pagrindinis

vertinamasis kriterijus tokiais atvejais turėtų būti paties žalą padariusio produkto naudojimas pagal paskirtį, kuri nėra skirta vykdyti ekonominę ar kitą pelno siekiančią veiklą, o asmens kasdieniams buitiniams poreikiams tenkinti. Siūloma pasinaudoti Direktyvos 13 str. suteikta diskrecijos teise ir papildyti CK 6.299 str. 2 d. tokia formuluote: *„taip pat atlyginama žala nukentėjusio asmens turtui, kuris skirtas vykdyti profesinę veiklą, tik tais atvejais, kai žalą sąlygojęs netinkamos kokybės produktas buvo įsigytas nukentėjusiojo asmeniniams poreikiams tenkinti, išskyrus patį netinkamos kokybės produktą ir kai padaryta žala yra ne mažesnė kaip 500 eurų pagal įstatymų nustatyta tvarka skelbiamą oficialų euro ir lito santykį. Ši suma netaikoma, kai žala atsiranda dėl netinkamos kokybės paslaugų“.*

2. Atsižvelgiant į vartotojų teisių gynimo institucijų, draudimo kompanijų ir verslo subjektų socialinės atsakomybės didėjimą kaip teigiamą faktorių žalos, padarytos netinkamos kokybės produktų ar paslaugų, atlyginimo santykiuose, skatinti šių veiksmų vystymą ir įtakos didėjimą. Galimi būdai: didesnis dėmesys visuomeninės informavimo priemonėse, specialių programų, skatinančių aktyviau naudoti vartotojų teisių gynimo institucijų funkcijomis, kurios šiuo metu nėra pilnai išnaudojamos, aktyvesnis protegavimas ir kūrimas. Verslo skatinimas prisiimti socialinę atsakomybę ir aiškinimas apie jos naudą specialių programų pagalba.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

NORMINĖ LITERATŪRA

1. Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis Kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 -2262.
2. Civilinio kodekso 1.3, 2.55, 2.61, 2.72, 2.79, 2.112, 2.152, 2.160, 2.167, 4.176, 6.292, 6.298, 6.299, 6.747, 6.748, 6.751, 6.753 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 72-2495
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-138
4. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.
5. Produktų saugos įstatymo 1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 21, 23, 24, 25 straipsnių, ketvirtojo skirsnio pavadinimo pakeitimo bei įstatymo papildymo priedu įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 25-757
6. Maisto įstatymas // Valstybės žinios, 2005, Nr. 142-5107
7. Vartotojų teisių gynimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2007, Nr. 12-488
8. Lietuvos Respublikos Ūkio ministro įsakymas „Dėl daiktų grąžinimo ir keitimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2001-07-07, Nr. 58-2105
9. Directive 85/374/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the member states concerning liability for defective products // Official Journal. 1985 L 210/29.
10. Directive 99/34/EC of the European Parliament and the Council of 10 May 1999 amending Council Directive 85/374/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of member states concerning liability for defective products // Official Journal, 1999 L 141
11. 1992 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 92/59/EEB dėl bendro gaminių saugumo // Europos Sąjungos oficialus leidinys L 228, p. 24
12. 2001 m. gruodžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/95/EB dėl bendros gaminių saugos // Europos Sąjungos oficialus leidinys L 11/4
13. 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo // Europos Sąjungos oficialus leidinys L 12/1
14. 2007 m. gegužės 15 d. Tarybos Reglamentas (EB) dėl teisės, taikytinos nesutartinėms prievolėms (Roma II) // Europos Sąjungos oficialus leidinys L 199/40

SPECIALIOJI LITERATŪRA

15. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė // Vilnius Mykolo Romerio universitetas, 2004
16. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai // Vilnius: Justitia, 1995
17. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Kn. 6: Prievolių teisė. T.1. // V.Mikelėnas
18. Kontautas T.. Draudimo sutarčių teisė : monografija // Vilnius : Justitia, 2007
19. Algis Norkūnas. Vartotojų teisių dėl žalos, padarytos nekokybiškais produktais, gynimo pokyčiai Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą // Jurisprudencija, 2006 (80); 73–79
20. Norkūnas A., Selelionytė – Drukteinienė S. Civilinės atsakomybės praktikumas // Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2008
21. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos. Autorių kolektyvas // Vilnius: Justitia, 2007. V. Mizaras „Lietuvos deliktu teisės raidos aktualijos ir tendencijos“, p. 51-76
22. Cirtautienė S. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Monografija // Vilnius, Justitia, 2009
23. Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Neturtinės žalos kompensavimas // Vilnius, Justitia. 1998. Nr. 2
24. Maksimaitis M. Užsienio teisės istorija. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas // Vilnius : Justitia, 2002
25. Draudimas Lietuvoje. 2008 m., Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija // <http://www.dpk.lt/files/apzvalga/apzvalga2008.pdf> Prisijungta 2009 12 03
26. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Redaktorių kolegija: Stasys Keinys (vyriausiasis redaktorius). // Vilnius : Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 692
27. Fairgrieve D. Product liability in comparative perspective // Cambridge: Cambridge University Press, 2005
28. Bar, Christian von. The limits of liability : keeping the floodgates shut // The Hague London Boston (Mass.) : Kluwer Law International, 1996
29. Bar, Christian von. The limits of expanding liability : eight fundamental cases in a comparative perspective // The Hague London Boston (Mass.) : Kluwer Law International, 1998
30. Busnelli, Francesco Donato. Unification of tort law: strict liability. // The Hague; London; New York: Kluwer Law International, 2002
31. Turner, Cris and Hodge, Sue. Unlocking torts. // London : Hodder Arnold, 2007
32. Ramsay, Iain. Consumer law and policy: text and materials on regulating consumer markets // Oxford; Portland (Or.) : Hart Publishing, 2007

33. Olaf Dilling, Martin Herberg, Gerd Winter (editors). Responsible business: self-governance and law in transnational economic transactions // Oxford ; Portland (Or.) : Hart Publishing, 2008
34. S. Narita. Product liability claims in European Union // Swiss Re, 1996
http://www.swissre.com/resources/f343ce80455c7e3bba60ba80a45d76a0-product_eng.Paras.0007.File.pdf Prisijungta 2009 12 03
35. Product liability for US exports // Swiss Re, 1999
http://www.swissre.com/resources/0bc0e280455c7e56ba9cba80a45d76a0-productsus_eng.Paras.0005.File.pdf Prisijungta 2009 12 03
36. Spuhler J. Liability and liability insurance: yesterday – today – tomorrow // Swiss Re, 2001
http://www.swissre.com/resources/78696680455c45f5b736bf80a45d76a0-Haftpf_und_Haftpf-Vers_en.pdf Prisijungta 2009 12 03
37. An international comparative legal guide to: Product liability 2008 // Global legal group,
http://www.iclg.co.uk/index.php?area=4&kh_publications_id=82 Prisijungta 2009 12 03
38. First Commission Report of 13 December 1995 on the application of directive 85/374 on Liability for Defective Products, COM (95) 617 final // Not published in the Official Journal
39. Commission of the European communities. Green Paper on Liability for Defective Products. // COM(1999) 396
40. Second Commission Report of 31 January 2001 on the application of directive 85/374 on Liability for Defective Products. COM (2000) 893 final // http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2000/com2000_0893en01.pdf Prisijungta 2009 12 03
41. 2002 m. gruodžio 19 d. Tarybos rezoliucija dėl dalinio atsakomybės už gaminius su trūkumais
42. Trečioji Tarybos direktyvos dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo (85/374/EEB, 1985 m. liepos 25 d., su pakeitimais, padarytais 1999 m. gegužės 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/34/EB) taikymo ataskaita
http://ec.europa.eu/enterprise/regulation/goods/docs/liability/com-2006-496/com_2006_0496_lt.pdf Prisijungta 2009 12 03 Prisijungta 2009 12 03
43. CEA note of 17 February 2006 on Directive No 85/374
<http://www.cea.eu/uploads/DocumentsLibrary/documents/position282.pdf> Prisijungta 2009 12 03
44. Europos Komisijos 2008 m. lapkričio 27 d. Žalioji knyga dėl kolektyvinio žalos atlyginimo vartotojams // http://ec.europa.eu/consumers/redress_cons/greenpaper_lt.pdf Prisijungta 2009 12 03

TEISMŲ PRAKTIKA

45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. Černych v. UAB „Raigeda ir Ko“, UAB „Amertoma“*, Nr. 3K-3-369
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V. Pečiulis v. AB „Durpeta“*, Nr. 3K-3-458/2005, kat. 44.5.1; 44.6; 44.8; 45.1; 95.3
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *J.A.J. v. UAB „Omnitel“*, Nr. 3K-3-297/2005, kat. 44.2.4.2; 44.6; (S)
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *N.N v. UAB „Statoil Lietuva“*, Nr. 3K-3-465/2006, kat. 95.4.1; 95.4.2; 121.20 (S)
49. Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *I.T. v. UAB „Raminora“*, Nr. 2A-198/2007, kat. 44.2.4.1.; 44.2.4.2.; 44.5.2.1.; 44.5.2.16.; 44.6. (S);
50. Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gegužės 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Evekas“ v. UAB „Skuba“*, Nr. 2A-146/2004, bylos kategorija Nr. 116
51. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. AB Rytų skirstomieji tinklai*, Nr. 2A-951-467/2008; procesinio sprendimo kategorijos 44.; 73.2.5.2; 121.15; 121.18; 121.21;
52. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje *S.Č. v. UAB „Hekon“*, Nr. 2A-787-464/2008; procesinio sprendimo kategorijos 44.2.4.2; 99.5;
53. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *I.O. v. UAB „Autodujos ir partneriai“*, Nr. 2A-56/2008; procesinio sprendimo kategorijos 44.2.1; 44.2.2.; 44.2.4.1.(S);
54. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje *M.K. v. UAB „Plieninis skydas“*, Nr. 2A-142-186/2009 (S);
55. European Court of Justice, Case C-300/95 *Commission of the European Communities v United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland* [1997] I-2649.
56. European Court of Justice, Case C-203/99 *Henning Vedfeld v Århus Amtskommune* [2001] I-3569

57. European Court of Justice, Case C-52/00, *Commission of the European Communities v French Republic* [2002] I-3827
58. European Court of Justice, Case C-154/00, *Commission of the European Communities v Hellenic Republic* [2002] I-3879
59. European Court of Justice, Case C-183/00 *María Victoria González Sánchez v Medicina Asturiana SA* [2002] I-3901
60. European Court of Justice, Case C-402/03 *Skov Æg v Bilka Lavprisvarehus A/S and Bilka Lavprisvarehus A/S v Jette Mikkelsen, Michael Due Nielsen* [2006] I-199
61. European Court of Justice, Case C-127/04 *Declan O'Byrne v Sanofi Pasteur MSD Ltd, formerly Aventis Pasteur MSD Ltd, Sanofi Pasteur SA, formerly Aventis Pasteur SA*, [2006] I-1313
62. European Court of Justice, Case C-177/04 *Commission of the European Communities v French Republic* [2006] I-2461
63. European Court of Justice, Case C-327/05 *Commission of the European Communities v Kingdom of Denmark* [2007] I-93
64. European Court of Justice, Case C-285/08 *Société Moteurs Leroy Somer v Société Dalkia France, Société Ace Europe*

ELEKTRONINIAI ŠALTINIAI

1. <http://www.lrs.lt>
2. <http://lat.lt>
3. <http://www.infolex.lt>
4. <http://www.dpk.lt>
5. <http://www.vartotojoteises.lt>
6. <http://www.curia.europa.eu>
7. <http://www.iclg.co.uk>
8. <http://www.swissre.com>

SANTRAUKA

Darbe analizuojamas žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimas, pagrindinį dėmesį skiriant deliktinės atsakomybės santykiams.

Autorius pateikia žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimo pagrindų sampratą, vietą civilinės atsakomybės sistemoje, pagrindinių naudojamų sąvokų apibrėžimus, išskiria problemines sritis atlikus nacionalinių ir Europos Sąjungos teisės aktų analizę.

Taip pat nagrinėjama Lietuvos teismų ir Europos Teisingumo Teismo praktika bylose, susijusiose su žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, atlyginimu ir pateikiamos apibendrinančios išvadas.

Atsižvelgdamas į gautus rezultatus, autoriaus išskiria vyraujančias tendencijas žalos, padarytos netinkamos kokybės produktu ar paslauga, santykiuose Lietuvoje, kurios tuo pačiu leidžia išskirti ir galimas nagrinėjamos temos vystymosi kryptis ateityje.

Pagrindinės sąvokos: *produktas, paslauga; kokybė, netinkama kokybė; gamintojas ir paslaugų teikėjas; atsakomybė už žalą;*

SUMMARY

The work analyses liability for damages made by inappropriate quality products or services compensation, mainly focusing on tort law.

Author presents the concept of liability for damages made by inappropriate quality products or services compensation, its place in civil liability system, definitions of mostly used notions, marks out problem issues after reviewing national and European Union laws.

Also analysis of Lithuanian courts and European Court of Justice practice in cases, related with liability for damages made by inappropriate quality products or services compensation, is made and conclusions are presented.

Author, according to received results, marks out currently prevailing tendencies in Lithuanian liability for damages, made by inappropriate quality products or services compensation, relations, which also allow to single out possible development directions of examined topic in Lithuania.

Main terms: *product, service; quality, inappropriate quality; producer and service provider; liability for damages;*